

OPINNÄYTETYÖ

Kohti kestäväää ja kansainvälistä kulttuurimatkailua Case: Eurooppalaiset kulttuurikaupungit

Nina Pitkänen

Kulttuurituotannon koulutusohjelma YAMK
(60 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(12/2022)

TIIVISTELMÄ

Tekijä: Nina Pitkänen

Opinnäytetyön nimi: Kohti kestäväää ja kansainvälistä kulttuurimatkailua – Case: Eurooppalaiset kulttuurikaupungit

Sivumäärä: 75 ja 10 liitesivua

Työn ohjaaja: Oona Tikkaaja

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia kulttuurimatkailuun liittyviä vastuullisuuskysymyksiä Euroopassa perustuen YK:n Agenda2030 kestävyysstrategiaan ja luoda kestäviä toimintamalleja ottaen huomioon kulttuurialan ekologiset, sosiaaliset, taloudelliset sekä kulttuurilliset vaikutukset. Tutkimuksessa perehdyttiin eurooppalaisen kulttuurimatkailun ja siihen liittyvien toimintojen nykytilaan sekä kartoitettiin tällä hetkellä käytössä olevia toimintatapoja painottuen alueellisesti Suomeen, Italiaan ja Ranskaan, mutta peilaten myös Ruotsissa, Virossa ja Espanjassa tehtyihin havaintoihin. Tavoitteena oli selvittää ja antaa vastauksia, miten kestäviä ratkaisuja kulttuurimatkailussa ja kulttuurialalla tulisi kehittää erityisesti pienissä organisaatioissa, ottaen huomioon myös kansainvälisen kehittämistyön. Saadut tutkimustulokset analysoitiin ja niiden pohjalta tehtiin vastuullisuuteen liittyvä Kohti kestäväää kulttuurimatkailua -ohjeistus. Vuonna 2023 julkaistaan lisäksi kaupallistettava kulttuurituotannon ja matkailun käsikirja Kulttuurimatkailun Agenda2030. Julkaisijana toimii tämän opinnäytetyön kirjoittaja, joka toimii freelancepohjaisena kulttuurituottajana.

Aluksi perehdyttiin kestäväan kulttuurimatkailun käsitteisiin ja siihen liittyvään ajantasaiseen tietoon. Seuraavaksi käytiin läpi kehittämistarpeet ja tavoitteet, jonka jälkeen esiteltiin jo kehitettyjä kestävyysmalleja, teorioita, tutkimuksia ja YK:n kestävyysstrategia Agenda2030. Kansainväliseen kulttuurimatkailuun liittyviä teemoja tuotiin esille omassa luvussaan, jossa paneuduttiin kulttuuriperintökohteiden merkitykseen, kulttuurimaantieteeseen ja matkailua edistäviin vastuullisiin ohjelmiin, kuten erilaisiin sertifiointeihin. Varsinaisessa tutkimuksellisessa osuudessa tuotiin esille tapaustutkimuksessa saatua aineistoa kolmesta kulttuurikohteesta taidetapahtumiseen Mänttä-Vilppulasta, Venetsiasta ja Pariisista.

Opinnäytetyön aineisto kerättiin hyödyntämällä kolmea menetelmää: teemahaastattelua, tapaustutkimusta ja vertailevaa tutkimusta. Euroopan Komission vuonna 2020 julkaisema kansainvälinen ympäristötietouteen liittyvä teemahaastattelu loi luotettavan pohjan Suomessa ja Euroopassa vallitsevan kestävyysajattelun nykytilasta sekä tulevaisuuden odotuksista. Opinnäytetyön kirjoittajan suorittama tapaustutkimus vuorostaan avasi paikallisia ja kansainvälisiä vastuullisuusnäkökulmia käytännössä, sillä tutkimustyö suoritettiin havainnoivana kenttätutkimuksena kohteissa. Tutkimustyön aikana kirjoittaja matkusti myös muihin pienempiin kulttuuritapahtumiin Suomessa, Ruotsissa, Virossa ja Espanjassa, joista saatiin paljon vertailututkimuksellista materiaalia.

Tutkimustuloksena syntyi laaja-alainen materiaali siitä, minkälaisia asioita täytyy ottaa huomioon, kun suunnitellaan ja toteutetaan kestäviä toimintamalleja. Tuloksissa huomataan, kuinka matkustustavoilla on suuri merkitys kulttuurikohteen kestävyttä mitattaessa ja miten kulttuurituotannon oheismyyntiin valittujen kestävien tuotteiden sekä vastuullisten yhteistyökumppaneiden valinta luovat positiivista näkyvyyttä ympäristötietoisena organisaationa. Vastuullisen taiteen esittäminen ja hankinta sekä paikallisen kulttuurin kehittäminen osoittautuivat tärkeiksi teemoiksi. Kestävyysmittauksia ja laskelmia varten on jo olemassa useita ilmaisia työkaluja ja kansainvälisiä ohjeistuksia, mutta niiden soveltamisessa suomalaiseen kulttuurialaan tarvitaan vielä opastusta.

Asiasanat: kestävä kehitys, kulttuurimatkailu, kulttuuriala, vastuullisuus, turismi, kansainvälisyys, taidetapahtumat

ABSTRACT

Author: Nina Pitkänen

Title: Towards sustainable and international cultural tourism – Case: European cultural cities

Number of Pages: 75 and 10 attachment pages

Supervisor: Oona Tikkaaja

The purpose of this thesis was to investigate the responsibility issues related to cultural tourism in Europe based on the United Nations' Agenda2030 sustainability strategy and to create sustainable operating models taking into account the ecological, social, economic and cultural effects of the cultural sector. This research work familiarized with the current state of European cultural tourism and related activities by mapping the operating methods regionally focusing on Finland, Italy and France, but also mirroring observations made in Sweden, Estonia and Spain. The goal was to investigate and clarify how sustainable solutions in cultural tourism and cultural sector should be developed, especially in small organizations. Based on the results, the guidelines of Towards sustainable cultural tourism was created. In addition, a guide of Agenda2030 in Cultural Tourism will be published and commercialized in 2023 by the author as a freelancing cultural producer.

First, the concepts related to sustainable cultural tourism and related factual information were familiarized. Secondly, the development needs and objectives were examined, followed by the presentation of previously developed sustainability models, theories, studies and the United Nations' Agenda2030 strategy. Themes related to international cultural tourism were brought up in the particular chapter, which focused on the importance of cultural heritage sites, cultural geography and international programs promoting sustainability, such as various certifications. In the actual case study research part, information was obtained during the field research phased on three cultural sites and art exhibitions in Mänttä-Vilppula, Venice and Paris.

The material for the thesis was collected using three methods: thematic interview, case study and benchmarking study. The international thematic interview on environmental awareness published by the European Commission in 2020 created a reliable basis for the current state of sustainability awareness in Finland and in Europe including future expectations. The case study, which was conducted as a field study at the destinations by the author, opened local and international sustainability perspectives in practice. During the research work, the author traveled to other smaller cultural events and destinations in Finland, Sweden, Estonia and Spain from which comparative research material was obtained.

Extensive qualitative and supporting quantitative material which was gathered, derived various perspectives and guidelines when promoting the sustainability of cultural tourism. As a result of the research, comprehensive knowledge was created on how small organizations are competent to start building their own sustainable operating models. The results show, for example, the importance of the travel methods when measuring the sustainability of a cultural destination, and how the selection of sustainable promotion products and responsible cooperators selected advocate the organization's sustainable cultural operating models. Several free tools and international guidelines are already obtainable for measurements and calculations, but supplemental guidance is still required in adapting them to cultural sector in Finland.

Keywords: sustainable development, cultural tourism, cultural sector, sustainability, travel, international, art exhibitions

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
1.1	Kestävän matkailun tyypit.....	8
1.2	Kestävän kulttuurimatkailun tavoite	10
1.3	Oma ympäristömme kulttuurillisen edistämistyön perustana	13
1.4	Tutkimuksen esittely.....	14
2	KEHITTÄMISTARVE JA TAVOITTEET	17
2.1	Kansainvälisyyden kehittäminen paikallisesti	18
2.2	Kestävyyteen ohjaavat käytännön toimintamallit	18
3	KESTÄVYYS TUTKIMUKSISSA JA JULKAISUISSA.....	20
3.1	Pezzeyn malli – heikko ja vahva kestävyys	20
3.2	Permakulttuuri ja paikallinen tuotanto.....	21
3.3	Kestävä tapahtumatuotanto lisää monimuotoisuutta	22
3.4	Sosiaalinen luonto ja kestävä urbaani kulttuuri	24
3.5	YK:n Agenda2030 kestävyysstrategia.....	25
3.6	Kestävän kehityksen raportointimenetelmät	27
4	KULTTUURIMATKAILUN VASTUULLISUUSTEEMAT	29
4.1	Kulttuurimaantiede – Euroopan kulttuuriperinnön suojelu	30
4.2	Paikallinen ja laadukas kulttuuritoiminta edistää kestävyttä.....	32
4.3	Luova turismi ja alustatalous tukevat kulttuurimatkailua	34
4.4	Matkailun kestävä kehityksen hankkeita ja sertifikaatteja	37

5	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT	43
5.1	Kausaalinen tutkimus ja teemahaastattelu	43
5.2	Tapaustutkimus ja vertaileva tutkimus	44
6	TAPAUSTUTKIMUKSEN HAVAINNOT	47
6.1	CASE 1: Mäntän 26. Kuvataideviikot	47
6.1.1	Tilannekatsaus Suomen ja Mänttä-Vilppulan matkailuun	47
6.1.2	Yhteistyö sertifioitujen museoiden kanssa	49
6.2	CASE 2: Venetsian 59. Biennaali	54
6.2.1	Matkailu Italiassa ja maailmanperintökohteessa Venetsiassa	54
6.2.2	Kulttuurihistorialliset rakennukset tapahtumapaikkana	55
6.2.3	Näyttelyiden teemana alkuperäiskansat, luonto ja teknologia	57
6.3	CASE 3: Pariisi – Maailman kuuluisin kulttuurimatkailukohde	61
6.3.1	Ranska – kulttuurikohteiden jättiläinen	61
6.3.2	Teknologian hyväksikäyttö – Pompidoun kulttuurikeskus on avoin kaikille	62
6.3.3	Louis Vuittonin kulttuurikeskus nuorisotyön tukijana	65
7	KOHTI KESTÄVÄÄ KULTTUURIMATKAILUA	67
7.1	Kestävä matkailu tukee sosioekonomista kehitystä	67
7.2	Päästökompensaatiot hiilijalanjäljen pienentämisen apuna	68
7.3	Maailmanperintökohteiden vaikutus vastuulliseen kehitystyöhön	70
7.4	Uusi kestävyysluokitus – vastuullisemman risteilymatkailun puolesta	72
7.5	Kestävyysnäkökulma yhteistyö	75
7.6	Vihreä taide – luonnonsuojelutyön puolestapuhuja	77
8	YHTEENVETO JA ARVIOINTI	79
	LÄHTEET	83
	LIITTEET	96

1 JOHDANTO

Matkailu on moninaisessa yhteydessä globaaliin kulttuuriympäristöömme, jolla on ekologisia, sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurillisia vaikutuksia. Suuret turistimäärät voivat aiheuttaa massaturismin tuomia negatiivisia lieveilmiötä ja kulttuuriympäristön aitouden menetystä, mikä vaikuttaa epämiellyttävästi paikallisten ihmisten elämään. Matkustusvälineiden ja suurten hotellien aiheuttamat hiilidioksidipäästöt ovat jatkuvasti kestävyyskeskustelujen aiheina. Matkailulla on myös hyviä puolia: matkailu yhdistää erilaisia kulttuureja ja lisää solidaarisuutta. (Dedolli-Yasa 2019, 95; Kurki 2008, 167.) Matkailun tulot ja työpaikat ovat arvokkaita monille paikallisille yhteiskunnille: matkailuliiketoiminta kattaa jopa yli 10 prosenttia useimpien eurooppalaisten maiden bruttokansantuotteista. Suomeen matkailu toi 5 miljardia, Ranskaan 39 miljardia ja Italiaan 42 miljardia euroa tuloja vuonna 2019, jolloin matkailu oli vielä normaalia ennen koronapandemiaa. (Statista 2022.)

1.1 Kestävän matkailun tyypit

Kestävässä matkailussa hyödynnetään optimaalisesti ympäristön resursseja ja säilytetään luonnonperintöä sekä sen biologista monimuotoisuutta. Siihen kuuluu sosiokulttuurisen autenttisuuden ja kulttuuriperinnön kunnioitus sekä suojelu. Kestävä matkailu on elinkelpoista ja pitkäjänteistä taloudellista toimintaa, joka tarjoaa oikeudenmukaisia tuloja ja etuja yhteiskunnan kaikille sidosryhmille. (Greentourism 2022.) Business Finland, joka on suomalaisen matkailuportaalin, Visit Finlandin, kehittäjä ja julkinen matkailun rahoittajaorganisaatio, määrittelee kestävän matkailun seuraavasti:

Kestävä matkailu on matkailua, joka huomioi nykyiset ja tulevat taloudelliset, sosio-kulttuuriset ja ympäristölliset vaikutukset siten, että matkailijoiden, matkailuyritysten, matkailukohteiden, ympäristön ja paikallisväestön tarpeet on huomioitu nyt ja tulevaisuudessa (Business Finland 2022).

Tässä luvussa käydään läpi kestävän matkailun tyypit, jotka ovat vastuullinen matkailu, tiedostava matkailu, ekoturismi tai ekomatkailu.

Vastuullisen matkailun päämäärä on 1) parempien asuinpaikkojen luominen paikallisille ja sitä kautta 2) parempien vierailupaikkojen luominen matkailijoille. Sen tarkoituksena on luoda laadukas ja kannattava paikallinen matkailuelinkeino, jossa paikallisille luodaan mahdollisimman hyvät toimeentulomahdollisuudet unohtamatta luonnon ekosysteemiä. Tämä vuoros-

taan ruokkii kohteen kulttuurillista houkuttelevuutta matkailijoiden näkökulmasta. (Eco-tourism 2022.)

Vastuullisuuden arvot yltävät pitkälle suomalaisessa matkailuhistoriassa. Suomen luonnon arvostaminen oli jo ennen toisen maailmansodan alkua matkailun saralla tärkeä puheenaihe: matkailun ammattilaiset toivoivat, että ihmiset ymmärtävät sen ainutlaatuisuuden. Suomen Matkatoimiston julkaiseman ”Matkailumaailma no 3” -lehden pääkirjoituksessa 1. huhtikuuta 1938 toimitus kirjoitti:

Ja vaikka ’Matkailumaailma’ etupäässä kohdistaaakin lukijainsa huomion matkustamiseen ulkomailla, tahtoisimme esittää lukijoillemme vakaan kehoituksen: älkää unohtako omaa maatanne! Suomi on matkailumaana verraton. Ei ole olemassa mitään ihanampaa kuin räiskyvät koskemme, siintävät vaaramme, tuhannet järvemme, mittaamattomat metsämme ja hopeanhoitoiset kalliosaaremmme. Ja Suomi on siinäkin suhteessa erikoisasemassa, että täällä voidaan vielä matkailun alalla tehdä uusiakin valloitusretkiä. Esimerkiksi avara Lappimme on suureksi osaksi valloittamaton maata. Vain se, joka oikealla tavalla tuntee ja rakastaa omaa maataan, voi kaikin siemauksin nauttia kaikesta siitä, mitä vieraat maat tarjoavat. (Kansalliskirjasto 2022.)

Tiedostavalla matkailulla tarkoitetaan matkailijan halua tiedostaa matkailuun liittyviä kestävyysshaasteita ja halua muokata omaa matkailukäyttäytymistä kohti ympäristöystävällisempiä tapoja, unohtamatta sen sosiaalista, taloudellista sekä kulttuurillista vaikutusta paikallisessa matkakohteessa. Tämä matkailutyyppi vaatii paljon suunnitelmallisuutta ja ennakkoperehtymistä matkailijalta itseltään. Se on vastakohta niin kutsutulle pikaturismille, jossa pääpaino on nopeasti saavutetuilla elämyksillä ja itsekkäillä tavoitteilla. (Dedolli-Yasa 2019, 100.)

Vuonna 2022 helmikuussa julkistetun globaalin tutkimuksen mukaan jopa 81 prosenttia matkailijoista kokee kestävän matkailun tärkeänä (Statista 2022b). Ekoturismilla tai ekomatkailulla tarkoitetaan vastuulliseen luontomatkailuun ja ympäristökasvatukseen painottuvaa matkustamista (Green Global Travel 2022). Ekoturismi on voimakkaasti nouseva maailmanlaajuinen trendi ja sen odotetaan kasvavan lähes kaksinkertaiseksi vuoteen 2027 mennessä, mikä rahallisesti merkitsee nousua ennen korona-aikaa olevasta 181 miljardista jopa 334 miljardiin euroon (Statista 2022c). Suomessa ekoturismi näkyy esimerkiksi nousevana trendinä luontokohteiden käyntimäärissä. Metsähallituksen hallinnoimien kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden sekä muiden virkistys-, suojelu- ja retkeilykohteiden vierailumäärät nousivat lähes 1,5 miljoonalla vuonna 2021 vuoteen 2019 verrattuna, kokonaismäärän ollessa reilu 8,5 miljoonaa. Vuonna 2020 eli pahimpana koronavuonna käyntejä oli jo 8,24 miljoonaa. Määrään vaikuttivat luonnollisesti myös koronarajoituksista johtuva ulkomaanmatkojen vähene-

minen, joka puolestaan lisäsi kotimaan matkakohteiden suosiota. Vuonna 2020 kulttuurihistoriallisten luontokohteiden kävijämäärä nousi 924 300 käyntiin vuoden 2019 luvusta 802 300. Kansallispuistojen kävijämäärä nousi vuonna 2021 jopa 25 prosenttia vuoteen 2019 verrattuna. (Metsähallitus 2022.) Trendin uskotaan olevan edelleen kasvava, sillä ulkomaiset turistit pääsevät nyt myös vierailemaan näihin puistoihin, kun pandemian aiheuttamista matkustusrajoituksista luovuttiin keväällä 2022. Luontomatkailun suosion vaarana on myös liiallinen kävijämäärä kuten massaturismissa. (Korpela 2022.) Tästä tein itse omakohtaisen havainnon Kuusamossa, Oulangan kansallispuistossa kesällä pandemiavuonna 2020. Vierailijoita oli niin paljon etteivät autot mahtuneet normaaleille pysäköintialueilleen ja Karhunkierroksen luontoreitille muodostui jonoja. Tämä kuormitti selvästi myös luontoa roskien ja melun muodossa.

1.2 Kestävän kulttuurimatkailun tavoite

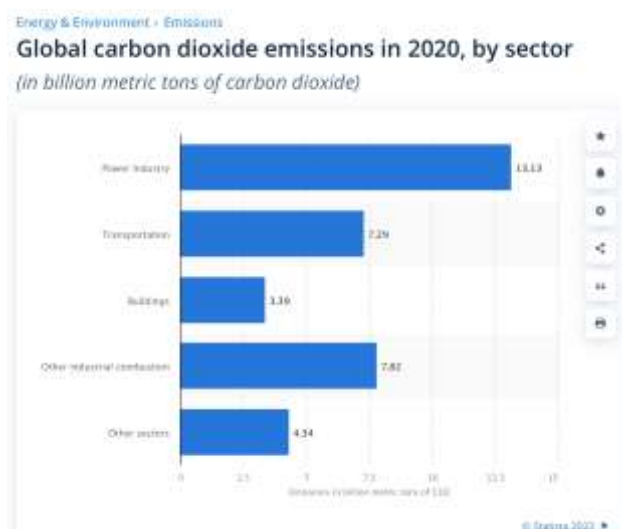
Nykyisessä tiedemaailmassa kulttuurimatkailusta on tullut käsite. Maailman matkailujärjestö (UNTWO) on määritellyt sen matkailumalliksi, joka painottaa muistomerkkien, historiallisten ja taiteellisten paikkojen tuntemusta, mikä vuorostaan edistää kulttuuriperinnön suojelua ja ylläpitoa sekä alueiden kestävä kehitystä. Teknologian ja historian yhdistäminen on osa vastuullista kulttuurimatkailua, sillä edistää tietouden levittämistä ja yhteistyötä eri organisaatioiden välillä sekä tuo paikalliset mukaan alueen kulttuuri-identiteettiseen kehitystyöhön. Kulttuurimatkailu lisää räätälöityjen ja yksilöllisten matkojen kysyntää, joten se tuo myös lisähaasteita järjestäville organisaatioille. Määrittely kulttuurimatkailusta kuuluu näin: ”Se on matkailun tyyppi, jossa vierailijan keskeinen motivaatio on oppia, löytää, kokea ja kuluttaa matkailukohteen aineellisia ja aineettomia kulttuurikohteita/tuotteita”. (UNTWO 2022.)

Perinteinen ”aurinko ja meri” -mallinen matkailu ei ole useinkaan kestävä, johtuen suurista lomarakennusmääristä sekä maisemaan ja rannikoihin kohdistuvista negatiivisista ympäristövaikutuksistaan. Kulttuurimatkailu yhdessä maaseutumatkailun kanssa luo uusia positiivisia vaihtoehtoja alueelliseen kehitykseen kaupungeissa, kylissä ja kunnissa, sillä niillä on vähemmän negatiivisia ympäristövaikutuksia. Maaseutumatkailu parantaa haja-asustusalueiden taloudellisia toimintoja, kuten ravintolatoimintaa, pienyritystoimintaa, maataloutta, jo olemassa olevien infrastruktuurien hyötykäyttöä ja käsityöteollisuutta. Se edistää paikallisten mikro- ja perheyrittäjien elinvoimaa ja edesauttaa alueen sosioekonomisten kehitysstrategioiden suunnittelussa. Matkailutuloilla vanhoja ja historiallisia rakennuksia saadaan kunnostettua majointustoimintaan, museoiksi ja taidepajoiksi. Matkailijalle maaseutumatkailu tuo rauhaa, kontak-

teja luontoon ja mahdollisuuden tutustua alueen traditioihin. Vastuullisesti toimivat organisaatiot paitsi edistävät asiakastyytyväisyyttä myös saavat kustannussäästöjä ekologisten valintojensa kautta. (Kurki 2008, 166–167; Business Finland 2022.)

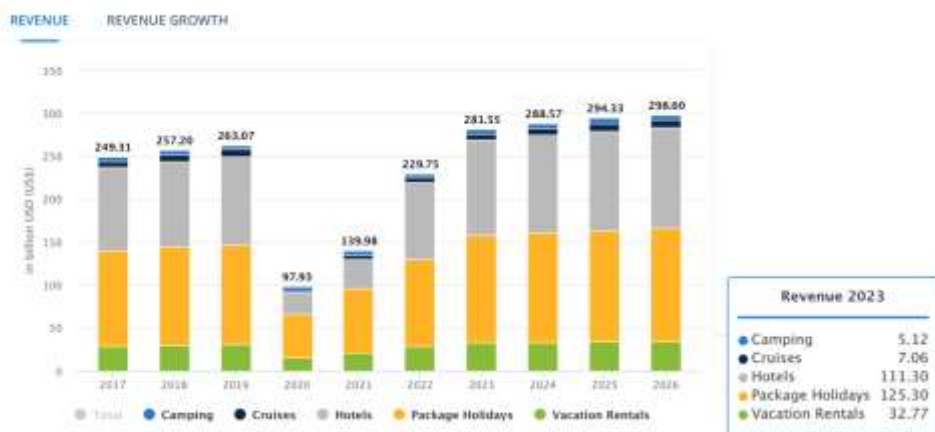
Kirjassaan ”Innostava matkailu – Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika”, Kurki painottaa, että turismi ja kulttuuri liittyvät sekä ilmiöinä että käsitteinä toisiinsa. Nykyajan turismi suuntautuu yhä enemmän kulttuurilliseen matkailuun, sillä ihmisten vapaa-ajan ja etätyömahdollisuuksien lisääntyessä, matkailijoilla on enemmän aikaa tutustua paikallisiin elämäntapoihin. Kurki toteaa, että vaikka matkailu on universaalia, kulttuuria eivät luo alan ammattilaiset, vaan ihmiset itsessään niin kutsuttuina ”kohtaloina”. Ihmisten muodostamat kohtalot voivat olla sekä persoonallisia että yhteisöllisiä. Jokainen matkailija on yksilö, joka kokee asiat omalla tavallaan, joten luomme kulttuuria sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta myös omalla turistimatkallamme. (Kurki 2008, 87–93.)

Maailman matkailujärjestön mukaan kansainvälisten matkailijoiden määrän odotetaan nousevan 1,8 miljardiin vuoteen 2030 mennessä. Matkailijoiden määrä oli ennen koronaa noin 1,2 miljardia. Matkustaja- ja rahtilentoliikenteen maailmanlaajuiset hiilidioksidipäästöt (CO₂) olivat vuonna 2019 yli 900 miljoonaa tonnia hiilidioksidia. Vuoden 2020 aikana CO₂-päästöt vähenivät huomattavasti 495 miljoonaan tonniin, mutta valitettavasti määrä kasvaa dramaattisesti vuonna 2022: se tulee olemaan noin 671 miljoonaan tonnia. Liikenne tuotti 7,29 miljardia tonnia hiilidioksidia vuonna 2020, mikä on energiateollisuuden jälkeen maailman toiseksi saastuttavin sektori (kuvio 1). (Statista 2022d.)

Kuvio 1. Maailmanlaajuiset hiilidioksidipäästöt sektoreittain vuonna 2020: energiateollisuus, liikenne, rakennukset, muu teollisuus ja muut sektorit Grafiikka: Statista (2022).

Yhtälö on kaikilla kestävyysmittareilla arvioituna hyvin vaikea, sillä turismin pelätään kaikes-
ta huolimatta edustavan yli 5 prosenttia maailman hiilidioksidipäästöistä ja turismin aiheutta-
man liikenteen hiilijalanjäljen nousevan jopa 25 prosenttia vuoden 2016 luvuista vuoteen
2030 mennessä (Statista 2022e). Statistan heinäkuussa 2022 tekemän ennusteen mukaan mat-
kailun liikevaihto nousee Euroopassa koronan jälkeisen notkahduksen jälkeen ja Ukrainan
sodasta huolimatta jo vuonna 2023 korkeammalle tasolle, kuin se oli vuonna 2019 ja jatkaa
tasaista kehitystään aina vuoteen 2026. Pakettimatkat ja hotellilomat tulevat ennusteen mu-
kaan muodostamaan jatkossakin suurimman segmentin koko liikevaihdosta (kuvio 2). (Statis-
ta 2022f.)

Kuvio 2. Matkailun ja turismin kehitys Euroopassa 2017–2026. Grafiikka: Statista (2022).

Matkailu on merkittävä tekijä monien maiden taloudessa: moderni viestintä, vaurauden kasvu, lisääntyvien digitaalisten kanavien ja verkkoalustojen kautta on matkailu helpottunut, joten matkustaminen on tullut yhä useammalle mahdolliseksi. Samalla kasvava tietoisuus ihmisen vaikutuksista ympäristöön on johtanut muutoksiin matkailun alalla ja vastuullisuus onkin yhä tärkeämpää matkailijoille, varsinkin kun on kyse matkustustavoista. Matkailuyritykset ovat myös entistä tietoisia ympäristöasioista ja monet ovat luoneet jo vaihtoehtoja kestävämpään matkailuun. (Business Finland 2022.)

Suomalaisen hiilijalanjälki on edelleen reilu 10 tuhatta kilogrammaa hiilidioksidiekvivalenttia (CO₂e), mikä sisältää hiilidioksidin lisäksi myös kasvihuonepäästöt, kuten metaanin. Tämä määrä muodostuu 33 prosenttisesti kulutuksesta, 29 prosenttisesti liikenteestä ja matkailusta, 20 prosenttisesti asumisesta ja 18 prosenttisesti ruoasta. Kestävä hiilijalanjälki olisi 2,5 tuhatta kilogrammaa CO₂e:tä vuodessa. Suomalaisen kulutuksen hiilijalan määrästä puolet muodos-

tuu vapaa-ajasta ja palveluista, kulutustavarat vievät noin kolmanneksen kokonaismäärästä. Mikäli halutaan päästä ympäristöystävälliseen hiilijalanjälkeen, joka on 0,7 tuhatta kilogrammaa, meidän täytyy vähentää päästöjä yli 90 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. (Sitra 2022.) Asumisen ja autoilun hiilijalanjälki on pienentynyt, mutta elintarvikkeiden hiilijalanjälki on pysynyt ennallaan. Julkisiin hankintoihin käytetään vuosittain reilu 30 miljardia euroa, mutta valitettavasti näiden päästömittauksia ei ole saatu luotettavasti vielä tilastoitua. Kulutusmenojen kasvu vuosina 2000–2019 lisäsi kotitalouksien hiilijalanjälkeä 33 prosenttia, mutta tuotteet ja palvelut taas pienensivät hiilijalanjälkeä 21 prosenttia. Kotitaloudet ovat siis päästöissä pahimpia ja lisäksi rikkaimmat taloudet ovat jopa kolme kertaa köyhimpiä talouksia pahempia, sillä heillä myös liikkumisen aiheuttamat päästöt ovat suurimmat. Suomessa suuri kulutus näkyy valitettavasti myös yhdyskuntajätteen kasvuna. Jätteen hyötykäyttöä on myös edelleen kehitettävä materiaana (kuvio 3). (Tilastokeskus 2022.)

Kuvio 3. Suomalaisen hiilijalanjäljen kehitys kulutuksen mukaan sekä yhdyskuntajätteen määrä ja hyödyntäminen 1997–2019. Grafiikka: Tilastokeskus (2022).

1.3 Oma ympäristömme kulttuurillisen edistämistyön perustana

Taide on yksi osa-alue laajassa maailmankulttuurillisessa kentässä: sillä on kautta historian todettu olevan tärkeä merkitys kansojen kehityksessä, ilmaisussa ja sivistyksessä. Töyssy, Vartiainen ja Viitanen (1999, 14) siteeraavat ympäristötaiteen kehitystyötä jo 50-luvulla edistäneen kuvataiteilija Osmo Rauhalan kirjan ”Kuvataide – Visuaalisen kulttuurin käsikirja” tekstiä vuodelta 1957 seuraavasti: ”Taide siirtää tietoa sukupolvelta toisella ja selittää osaltaan, miten elämä ympärillämme toimii”. Ympäristötaide on luontoon tai rakennettuun kulttuuriympäristöön tarkoitettua taiteellista tuotantoa. Ympäristötaideteokseksi voidaan luokitella esimerkiksi ekologisia asioita käsittelevä taide, tapahtuma, prosessi tai jokin yksittäinen teko. Tarinoiden avulla kommunikoimme, tarkastelemme asioita sekä ihmisten välisiä suhteita.

ta ja pohdimme omaa identiteettiämme: ”Puheissamme on aina pala menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta”. (Ryynänen & Rannikko 2021, 105.)

Oppiaksemme vastuullisuudesta, on hyvä havainnoida, mitä ympärillämme ja muualla maailmassa tapahtuu. Hyvänä esimerkkinä voidaan mainita ”Green Destinations” -ohjelma, joka kuuluu kestäviä matkailustrategioita edistävän samannimisen organisaation toimintaan. Toimintakonseptina on sertifiointien lisäksi kestävien matkakohteiden kansainvälinen esilletuonti ”Top 100 – Hyvien käytäntöjen tarinat, kulttuuri ja perinteet” -listauksella. Vuoden 2022 Top 100 -listalle on nostettu keskiaikainen Levizzanon linna pienessä italialaisessa maalaishätylässä, jota aikaisemmin käytettiin vain satunnaisesti yksityistilaisuuksiin, juhliin ja häihin. Paikallisen yhteisön avustuksella linnaan päätettiin perustaa vuonna 2019 ekomuseo, ”Rosso Grappa” -niminen viini- ja maaseutumuseo, jonka tarkoitus oli elvyttää paikallista kulttuuria, jatkaa jo lähes unohtuneiden maatalousperinteiden tiedollista välittämistä sukupolvelta toiselle ja kehittää tuotteita paikallisten yritysten kanssa. Museo avasi lukuisia yhteistyösuhteita yhteisön jäsenten välille kaikilla elämäntiloilla ja vahvisti yhteenkuuluvuutta. Museokierroksesta rakennettiin dynaaminen, alueen historiasta esineistöön, valokuvien ja videon kertova kokonaisuus. Paikallisille tuottajille luotiin lisäksi omat myyntialustansa. Linnan tiloissa järjestettiin vuonna 2022 jo toinen matkailukirjallisuuden tapahtuma, ”Tempo Lento” -festivaali, joka keräsi 1 300 osallistujaa tapaamaan tunnettuja kirjailijoita, jotka kirjoissaan keskittyivät hitaaseen matkustamiseen, kestävään matkailuun ja terveisiin elämäntapoihin. (Green Destinations 2022, Castellolevizzano 2022.)

1.4 Tutkimuksen esittely

Tässä opinnäytetyön empiirisen tutkimuksen perustan muodostaa tapaustutkimus (case study), jonka aikana pyrin keräämään mahdollisimman laaja-alaisesti laadullista (qualitative), mutta myös jonkin verran määrällistäkin (quantitative) tutkimusaineistoa. Pohjamateriaalina käytän tilastotieteen tuottamaa dataa, aikaisempia kestävyysliittymiä tutkimuksia ja julkaisuja, joista muodostuu paljon määrällistä ja laadullista tietoa.

Tämän jälkeen perehdyn tutkimuksellisessa kehittämistyössä tarvittaviin menetelmiin: tilastotutkimukseen, tapaustutkimukseen ja havainnoivaan sekä reflektivaan tutkimusteoriaan, joista saatua tietoa voidaan käyttää myös vertailevaan (benchmarking) tutkimukseen. Tapaustutkimuksen teoriapohjaksi, joka muodostaa tämän opinnäytetyön tutkimusperustan, valitsin Bambergin, Jokisen ja Laineen ”Tapaustutkimuksen taito” (2007) sekä Thomaksen ”How to

do Your Case Study”, joka nerokkaasti yhdistelee kuutta erilaista tapaustutkimuksen kehitysteoriaa: Merriam (1998), Stake (1995), Bassey (1999), de Vaus (2001), Mitchell (2006) ja Yin (2009) (Thomas 2011, 91).

Aloitan tutkimusprosessin tutustumalla Euroopan Komission tekemään Eurobarometritutkimukseen ”Attitudes of Europeans towards the environment” maaliskuulta 2020, joka avaa luotettavasti Suomessa ja Euroopassa vallitsevaa ympäristötietoutta ja odotuksia. Tutkimuksen tiivistelmä löytyy liitteestä 1 (European Union 2022.) Lisäksi etsin ajantasaiset tiedot tapaustutkimuskohteina olevien maiden ympäristöllisestä tilanteesta ja virallisista valtiollisista matkailutilastoista sekä hiilijalanjälkimittauksista. Tilastollisina tietolähteinä käytän pääasiallisesti kansainvälistä organisaatiota Statistaa ja suomalaista Sitraa sekä Tilastokeskusta, jotka ovat erikoistuneet virallisten tutkimusten tekemiseen ja julkaisemiseen (Statista 2022; Sitra 2022; Tilastokeskus 2022).

Opinnäytetyön kenttätutkimusvaiheessa osallistun sekä vierailijana että kulttuurituottajan roolissa useisiin näyttelyihin ja kulttuuritapahtumiin, jotka sijoittuvat Suomeen, Italiaan, Ranskaan, Ruotsiin, Viroon ja Espanjaan. Mukana tutkimuksessa on näin ollen yksi Baltianmaa, kaksi Pohjoismaata ja kolme Keski- ja Etelä-Eurooppalaista EU-maata. Tapaustutkimuksessa, joka on tutkimuksellisesti tärkein, ovat mukana Suomi, Italia ja Ranska.

Ensimmäinen tapaus käsittelee Mäntän Kuvataideviikkoja, jossa tänä vuonna vieraili noin 16,200 kävijää ja jota on järjestetty jo 26 vuoden ajan. Taidekaupunki Mänttä-Vilppulassa toimiva Mäntän Kuvataiteen Ystävät Ry tuo oheistapahtumineen esille useita kotimaisia ja kansainvälisiä taiteilijoita. (Mäntän Kuvataideviikot 2022.) Mänttä-Vilppulan kaupunki on kehittänyt taidekaupunkikonseptinsa ympärille myös kulttuurimatkailullisen ”Visit Taidekaunki” -sivuston (Mänttä-Vilppulan Kaupungin Matkailupalvelut 2022).

Toisessa tapauksessa tutkin maailman suurinta kansainvälistä taidetapahtumaa, yli puolen miljoonan kävijän Venetsian Biennaalia, jota on järjestetty joka toinen vuosi jo vuodesta 1895 lähtien. Visuaalisen taiteen lisäksi 30-luvulla tapahtumaan liitettiin musiikki-, teatteri- ja elokuvataide sekä tanssitaide vuonna 1999 ja ”The Venice Film Festival”:ista tuli vuonna 1932 maailman ensimmäinen elokuvafestivaali, joten Venetsian Biennaalista on muodostunut monialainen kulttuuritapahtuma. Koronapandemian vuoksi vuoden 2021 tapahtuma siirrettiin vuoteen 2022. (La Biennale di Venezia 2022.)

Kolmanneksi kohteeksi tapaustutkimukseen lisäsin myöhemmässä vaiheessa Pariisin, koska tutkittaessa eurooppalaista kulttuurimatkailua, huomasin, ettei tätä maailman vanhinta ja Euroopan suurinta kulttuurikohdetta voida jättää tutkimuksen ulkopuolelle. Tämän tutkimuksen aikana vierailen suhteellisen uudessa Louis Vuitton Foundationin Kulttuurikeskuksessa, joka on valmistunut vuonna 2014 sekä jo vuonna 1977 avatussa Euroopan kuuluisimpiin kulttuurivierailukohteisiin kuuluvassa Pompidoun nykytaiteen keskuksessa (Foundation Louis Vuitton 2022); Centre Pompidou 2022).

Tutkimuksen aikana perehdyn myös muihin pienempiin tapahtumiin ja kulttuuripaikkakuntiin, kuten uuteen kotimaiseen taiteen, muotoilun ja arkkitehtuuriin tapahtumaan ”Fiskars Village Art & Design Biennaleen”, joka tänä vuonna järjestettiin vasta toisen kerran historiansaan yltäen ennätykselliseen 26 000 kävijään (Fiskars Village 2022). Tämän lisäksi tarkastelen pienempiä kansainvälisiä näyttelyitä ja tapahtumia, kuten Tallinnassa 17. kertaa järjestettävää ”Tallinn Design Festival”:ia ja Teneriffalla Espanjassa Modernin Taiteen museossa järjestettävää ”Desandar El Camino” -näyttelytapahtumaa yhteistyönäyttelyineen (Tallinn Design Festival 2022; TEA 2022). Vertailukelpoista materiaalia saan myös Valokuvataiteen museon ympäristöarvoja esittelevästä kotimaisesta, vanhojen metsien suojelusta kertovasta näyttelystä ”Pohjoisen Metsät”, joka järjestettiin Kämp Gallerian K1-tiloissa ja vuoden 2022 Helsinki Photo Festivalin järjestämästä viimeisestä kansainvälisestä näyttelystä Helsingin Jätkäsaarella. Nämä tapahtumat olivat omassa asuinympäristössäni, joten paikallinen kulttuurituotanto on otettu myös tarkasteltavaksi (Valokuvataiteen museo 2022; Helsinki Photo Festival 2022).

Tutkimustyön jälkeen analysoin ja arvioin tähän saakka toteutettujen ratkaisujen toimivuutta niin kulttuurimatkailijan kuin kohteen organisaation kannalta sekä teen saatuun tietoon pohjautuvia johtopäätöksiä kestävyiden toteuttamiseksi nyt ja tulevaisuudessa. Tarkastelen kriittisesti kestävyteen liittyvien toimintojen tuomia mahdollisia haasteita kulttuurituottajalle ja tuon niitä lopuksi esille luvussa Kohti Kestävää Kulttuurimatkailua. Opinnäytetyön pohjalta kehittyy vielä erillinen käsikirja, Kulttuurimatkailun Agenda2030, joka suunnataan erityisesti pienille organisaatioille ja freelance pohjalla toimiville kulttuurituotannon ammattilaisille Suomessa. Käsikirja julkaistaan vuonna 2023 erillisenä kaupallisena painoksena, mutta käsikirjan alustava aiherunko on koottu liitteeseen 2.

2 KEHITTÄMISTARVE JA TAVOITTEET

Kestävän kehityksen strategiat ja toteutukset ovat vielä suhteellisen uutta kotimaisessa kulttuurituotannossa. Varsinkin pienissä organisaatioissa ja freelancepohjaisilla taiteeseen, kulttuuriin ja tapahtumateollisuuteen liittyvillä aloilla vastuullisuuskehitystyö on vasta hiljattain otettu harkintaan. Vielä vuonna 2020 neljästäkymmenestä kulttuuritapahtumia järjestävästä organisaatiosta vain alle 50 prosentilla oli alustava vastuullinen toimintastrategia tai suunnitelmia luoda tulevaisuudessa kestävyteen liittyviä toimintakonsepteja. Suurimpana hidasteena pidettiin tiedon ja valmiiden toimintamallien puutetta. (Sakko 2020, 71–73, 81.) Laajalle levinnyt käsitys on, että kestävien toimintatapojen kehittäminen vaatii paljon rahaa ja työpanosta, johon vain isoilla, jo menestyvillä organisaatioilla on varaa. Käsitys on osittain totta, sillä esimerkiksi ”Sustainable Travel Finland” -sertifikaattia voivat hakea vain jo kansainvälistä liiketoimintaa harjoittavat organisaatiot (Business Finland 2022). Tämän tutkimustyön tarkoituksena on löytää ja esitellä erilaisia ruohonjuuritason menetelmiä sekä toimintamalleja, joilla saadaan madallettua kynnystä aloittaa oman vastuullisen toimintakonseptin suunnittelu ja toteutus. Tämä vuorostaan luo pohjaa kohti suurempia vastuullisuuteen tähtääviä strategisia kokonaisuuksia tulevaisuudessa.

Toimin itse freelancekulttuurituottajana ja uusimpana projektina aloitan kulttuurimatkailuun liittyviä toimintoja kesällä 2023, jossa yhteistyökumppaninani toimii kansainvälinen matkailualan yritys. Olen työssäni huomannut, että pienten toimijoiden ja organisaatioiden on viimeistään nyt aloitettava vastuullinen kehittämistyö, jotta pystymme olemaan kilpailukykyisiä vallitsevilla markkinoilla, missä kuluttajat ovat entistä vaativampia ja ympäristötietoisempia, jonka vahvistaa vuoden 2020 Eurobarometritutkimus (liite 1) (European Union 2022).

Sharm el-Sheikissä Egyptissä marraskuussa 2022 pidetty YK:n ilmastokokous (COP27), tavoitteli neljää päämäärää: maapallon lämpötilan nousun hillintä, toimintasuunnitelmien laadinta ilmastomuutokseen sopeutumisessa, kehittyvien maiden kestävyden edistäminen rahoittamalla ja laaja sidosryhmällinen yhteistyö (Eurooppa-neuvosto 2022). Kokouksessa varsinainen edistysaskel tehtiin ainoastaan maatalouden kestävyttä edistävällä päätöksellä, jossa kokouksen osapuolet sopivat nelivuotisesta yhteistyöstä maatalouden ilmastotyön ja ruokaturvan edistämiseksi (Valtioneuvosto 2022). Valtiollisten sopimusten lisäksi, myös yksittäiset ihmiset voivat parantaa ilmastollista kuormittavuutta. Suomi on näyttänyt jo hyvää esimerkkiä: suomalaiset kotitaloudet alensivat sähkönkulutustaan lokakuussa jopa seitsemän prosent-

tia verrattuna vuoden takaiseen (Lindholm 2022). Mikäli jokainen suomalainen kotitalous istuttaisi parvekkeelle, pihalle tai mökille pienen hyötykasvitarhan, voisimme ainakin osaksi olla myös omavaraisia ja vähentää ruoanjakelun aiheuttamaa ympäristöllistä kuormitusta. Pienilläkin ruohonjuuritason toiminnoilla on tärkeä merkitys suuressa mittakaavassa.

2.1 Kansainvälisyyden kehittäminen paikallisesti

Kansainvälisyys saattaa olla usealla toimijalle vielä uutta, mutta täytyy ottaa huomioon, että Suomi kiinnostaa ulkomailla jo pelkästään ansiokkaana pohjoismaisena taiteen, muotoilun ja designin maana. Ulkomaalaisista museokaupoista löytää esimerkiksi Aallon ja Aarnion suunnittelempia tuotteita (kuva 1). Helsinki on lisäksi suosittu kansainvälisten risteilymatkojen kohde Pohjois-Euroopassa, yhdessä Tukholman, Kööpenhaminan ja Tallinnan kanssa. Nämä risteilyturistit ovat myös kulttuurimatkailijoita, tarkoituksenaan tutustua satamakohteisiin useimmiten päivän kestävillä kulttuurikierroksilla (Statista 2022g). Suomessa kansainvälinen kulttuuri lisääntyy maahanmuuton seurauksena vuosittain. Ulkomaalaistaustaisia on Suomessa jo lähes 9 prosenttia väestöstämme, joten on hyvä olla myös valmis tekemään harppauksia kohti kestävää liiketoimintaa myös rajojemme ulkopuolella. (Statista 2022h.)

Kuva 1. Aino Aallon ja Eero Aarnion suunnittelempia tuotteita Pariisin Pompidoun kulttuurikeskuksen museokaupassa marraskuussa 2022. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

2.2 Kestävyyteen ohjaavat käytännön toimintamallit

Tutkimuksessa olevan kolmen eurooppalaisen kulttuurimatkakohteen sekä vertailtavina olevien muiden pienempien kulttuurikohteiden välityksellä pystyn kehittämään analyysyjä, muodostamaan johtopäätöksiä ja kehittämään uusia ideoita kestäväyyteen liittyvistä toimista useilla kulttuurituotannon- ja matkailun osa-alueilla.

Tavoitteena ovat:

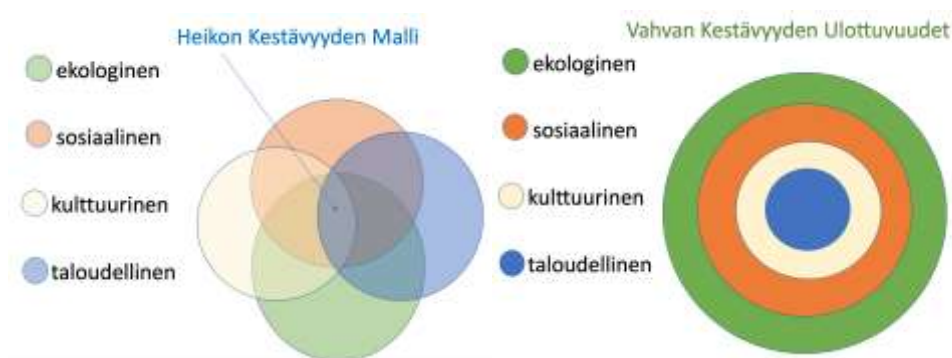
- 1) Käytännön toimintaohjeet kulttuurituottajalle kestävän toimintamallien luomiseksi ja toteuttamiseksi. Kysymyksenasettelussa vastataan: Minkälaisia asioita kannattaa ottaa huomioon, kun suunnitellaan omaa vastuullista toimintaa käytännössä? Miten voimme edistää kestävästä kulttuurimatkailusta omassa toiminnassamme paikallisesti?
- 2) Selvittää, miten vastuullisuutta on mahdollista toteuttaa kulttuurituottajan ja pienen organisaation näkökulmasta: Voivatko kulttuurituotannon parissa työskentelevät helposti kehittää kestävyysliittymiä strategioita ja soveltaa niitä erilaisissa tapahtumissa, kuten taidenäyttelyissä tai muissa kulttuuritapahtumissa, vai tarvitaanko siihen erityistä koulutusta tai ohjausta? Voiko yksittäinen pienyritys kehittää kestäviä toimintatapoja niin, että ne ovat uskottavia? Minkälaisia resursseja tämä kaikki vaatii?
- 3) Kansainvälisyyden lisääminen ja huomioon ottaminen vastuullisessa kulttuurimatkailussa. Miten kotimainen kulttuurimatkailu eroaa kansainvälisestä kulttuurimatkailusta? Mitä asioita täytyy ottaa huomioon, kun suunnitellaan kulttuuritapahtumaa ulkomailla, verrattuna kotimaiseen tapahtumaan? Mitkä ovat kansainvälistymisen uhat ja mahdollisuudet (SWOT-analyysi).

3 KESTÄVYYS TUTKIMUKSISSA JA JULKAISUISSA

Opinnäytetyön kestävien toimintatapojen kehittämistyössä olen ottanut huomioon aikaisempien tutkimusten tuloksia ja perehtynyt laaja-alaisesti erilaisiin vastuullisuutta käsitteleviin julkaisuihin sekä tutkinut jo kehitettyjä teorioita ja malleja.

3.1 Pezzeyn malli – heikko ja vahva kestävyys

Helsingin Yliopiston tohtori, Pasi Heikkurinen, on pitkään tutkinut vastuullisia toimintatapoja ja kestävien organisaatioiden malleja. ”Tieteessä tapahtuu 4/2014” -lehden kirjoituksessa ”Kestävyyden käsitteen ulottuvuudet” Heikkurinen piti Pezzeyn (1992) kehittämää kestävyysteoriaa edelleen pätevänä mallina. Tutkimustyössään ”Sustainable Development Concepts” Pezzey esitteli kehittämänsä teorian, jonka mukaan kestävässä kehityksessä on kaksi mallia: heikon kestävyysmallin ja vahvan kestävyysmallin (kuva 2). Ulottuvuudet molemmissa malleissa jaetaan taloudellisiin, sosiaalisiin, kulttuurisiin ja ekologisiin kestävyyskäsitteisiin, mutta niiden välinen riippuvuus toisistaan on erilainen. Heikkurinen on tutkimuksissaan todistanut miten luonnonvarojen heikko kestävyyskäyttö luo vain lyhyen aikavälin talouskasvua. Heikon kestävyysmallissa ekologisen kestävyyskäsitteen roolia ei painoteta: luonnonpääoma kuten kasvit, eläimet ja mineraalit on korvattavissa ihmisen tekemällä pääomalla, kuten koneilla ja laitteilla. Tästä seuraa tilanne, missä ihminen hallitsee luontoa: luonnonvarojen käytöllä ja taloudellisen kasvulla ei ole mitään rajoja. Pezzeyn malli on sisällytetty myös Helsingin Yliopiston kestävyyskasvatuksen yleissivistävään materiaalipankkiin. (Pezzey 1992; Heikkurinen 2014, 11–12; Helsingin Yliopisto 2022.)

Kuva 2. Heikon ja vahvan kestävyysmallit mukailen Helsingin Yliopisto (2022).

Vahvan kestävyysmallin filosofinen periaate pitää ihmistä ja sen toimintoja osana luontoa. Näin ollen ihminen ei voi myöskään hallita luonnonvaroja. Mallissa kestävä kulttuuri perus-

tuu kestävän kehityksen ulottuvuuksien hierarkiaan: ekologinen kestävyys nähdään edellytyksenä ihmiskulttuurin ja sosiaalisen kestävyuden säilymiselle. Siinä ihmiskulttuurin olemassaolo muodostuu kulttuurisen ja taloudellisen kestävyuden pohjalta. Ekosysteemi, mukaan lukien ekologinen pääoma kuvataan ympyrän uloimpana, toisella kehällä sijaitsee sosiaalinen pääoma, kolmannella kulttuurillinen kehys sekä sisimpänä talousjärjestelmä pääomineen. Sen mukaan ihmisen tekemillä pääomilla: taloudellinen, kulttuurillinen ja sosiaalinen, ei siis voi korvata luonnonvaroja, vaan luonnonpääoman suojelulla on tärkeä tehtävä, jotta sitä säilyy tuleville sukupolville. Kestävän kehityksen mallia on siis sovellettava ihmisen luomassa kulttuurissa ja sen toimintatavoissa. (mt.)

Valistuneet kuluttajat eivät onneksi enää usko, että huippumerkkituotteiden ja palveluiden ostaminen edistäisi tulevien sukupolvien hyvinvointia: kulutus vaan heikentää kestävyyttä. YK:n Agenda2030:n mukaan ekosysteemin kestävyyttä voidaan parantaa vain vähentämällä kulutusta: kestävän kehityksen merkinnällä varustetun tuotteen ostaminen ei ole kestävää, sen ostamatta jättäminen on kestävää. (Valtioneuvosto 2022b.)

3.2 Permakulttuuri ja paikallinen tuotanto

Permakulttuuri tutkii ja kehittää kokonaisvaltaisia kestäviä ratkaisuja, jotka soveltuvat niin maaseutu- kuin kaupunkiympäristöön yhdistäen maan, resurssit, ihmiset ja ympäristön kaikkia hyödyttäväksi ekologiseksi synergiaksi. Käsitteen loi australialainen tutkija Bill Mollison (1928–2016) yhdessä ympäristösuunnittelija David Holmgrenin kanssa jo vuonna 1978, kun he julkaisivat kirjansa ”Permaculture One”. Työssä määriteltiin luonnon ja ihmisen aineellisten ja ei-aineellisten tarpeiden välisten suhteiden harmonia, ravinteiden ja energian kierrätys. Permakulttuurissa yhdistyvät maa- ja metsätalous, energiantuotanto- ja käyttö, luonnonmukaiset rakennusmateriaalit, jätehuolto, eläin- ja luonnonsuojelu, vedenkäyttö sekä teknologian, talouden ja yhteisöjen kulttuurillinen kehittäminen. Esimerkkeinä permakulttuurin soveltamisesta erilaisissa kulttuuriympäristöissä voidaan mainita taiteilijat ja käsityöläiset, jotka uudelleenkäyttävät vanhoja rakennusmateriaaleja sekä erilaisia ylijäämiä ja luonnonmateriaaleja töissään, kaupungit ja kunnat istuttamalla viheralueita sekä varaamalla tilaa yhteisöllisiin kasvitarhoihin ja puistoihin. Organisaatiot voivat osallistua permakulttuuriin tarjoamalla orgaanista ja kierrätettävistä materiaaleista valmistettuja tuotteita kuluttajille, vähentämällä energiankäyttöä ja investoimalla uusiutuvaan energiateknologiaan. Mollison perusti tutkimuslaitoksen, joka kouluttaa ja ohjaa permakulttuuria maailmanlaajuisissa projekteissa. Instituutiota

johtaa Geoff Lawton, joka valmistui tohtoriksi Mollisonin ohjaamana vuonna 1983. (Mollison & Holmgren 1978; Permaculture Research Institute 2022.)

Syyskuussa 2021 Helsingin yliopiston tohtori Pasi Heikkurinen käynnisti kolmivuotisen tutkimusprojektin nimellä ”Skills of self-provisioning in rural communities (SOS)”, jossa hänen kansainvälinen tiiminsä tutkii kestävien talouksien muodostumista ja permakulttuurin kehittämistä Suomessa. Tavoitteena on ymmärtää kestävää taloutta, yrittäjien ja sidosryhmien kannalta tärkeitä tekijöitä, säädöksiä ja mahdollistajia. Maatalousjärjestelmä tarvitsee kestävyystoimia: lähiruokatuotantoa pidetään tärkeänä strategiana ja siksi tutkimuksessa tarkastellaan ruoan hallussapitoon tarvittavia taitoja ja käytäntöjä. Myös näiden prosessien kehittämisen ja rakentamisen edellytyksiä tutkitaan tekemällä empiirinen tutkimus, jossa tunnistetaan ja analysoidaan kestävä toiminnan taitoja ja käytäntöjä kahdesta Suomen maaseututapaustutkimuksesta: Lapin Sodankylän kunnasta, joka on jo kehittänyt virallisen resilienssiagendan, ja Rasimäen ekokylästä Valtimossa, jossa on omavaraisinstituutti. Tämä ”omavaraisuuden koulu” on ensimmäinen laatuaan Suomessa. Koulu on pedagoginen ekokylä, joka tarjoaa monipuolista tietoa omavaraisesta ja käsityöläisestä elämäntavasta. Painopiste on elintarviketuotantoon, tuotantoteknologioihin, energiankulutukseen, infrastruktuuriin, rakennuskäytäntöihin ja sosioekologiseen kestävyYTEEN liittyvissä käytännöissä. Tutkimuksessa sekä käytäntö että teoreettinen näkökulma auttavat ymmärtämään, kuinka lähiruoan tuotannon ja kulutuksen taidot voivat tukea alueen kestävyYTEÄ eri yhteyksissä maaseutuyhteisöissä: sosiaalisesti, taloudellisesti, kulttuurisesti ja ekologisesti. (Helsingin yliopisto 2022b.)

3.3 Kestävä tapahtumatuotanto lisää monimuotoisuutta

Kirjassaan ”Events Management. An introduction” Robinson, Dickinson ja Wale (2010, 188–191) toivat esille tutkijoiden Heitmannin ja Dávidin tekemiä mielenkiintoisia analyyskejä. Kyseiset tutkijat pistivät merkille, kuinka suuret kansainväliset tapahtumatuotannot alkoivat luomaan yhä laajempia kestävyysstrategioita, vastuullisuusohjeistuksia ja informoimaan niistä myös järjestelmällisemmin sidosryhmilleen kuin aikaisemmin. Suuret tapahtumaorganisaatiot näyttivät näin myös mallia pienemmille ja paikallisille toimijoille rohkaisemalla sekä kutsuamalla heitä mukaan yhteiseen vastuullisuustyöhön. Tutkijoiden mukaan kestävyYTEEN tähtäävissä tapahtumastrategioissa tulee ottaa huomioon seuraavat avainasiat:

- Kontrolloitu luonnon-, sosiaalisten- ja kulttuurillisten varojen käyttö.

- Liiallisen kulutuksen ehkäisy ja jätteiden vähentäminen, joka vuorostaan vähentää ympäristön ennallistamiseen tarvittavia kuluja sekä tapahtumatuotannon ympäristön kuormitusanalyysien suorittaminen.
- Tapahtumatuotantoa tehdään luonnon-, sosiaalisen- ja kulttuurillisen monimuotoisuuden ehdoin sitä vahingoittamatta.
- Luomalla korkeatasoisia kestäviä tapahtumakonsepteja, joissa otetaan huomioon paikalliset, alueelliset ja kansalliset näkökulmat.

Useat tapahtuma-alan yrittäjät ottivat myös käyttöön sosiaalisen yritysvastuullisuuskonseptin, ”corporate social responsibility” (CSR), sillä kestävä kehitysstrategiaa ajettiin pääosin poliittisesti, kun taas CSR oli helpommin lähestyttävä yrityssuuntautunut konsepti, joka teoriana ulottuu 50-luvulle saakka. Vastuullisuustietouden noustessa yhä selvemmin esille myös asiakkaissa, organisaatioissa, jotka tukivat ja kehittivät yrityksen sosiaalista tasa-arvoa, loivat positiivisen maineen tästä yrityksestä. Toimintamalli ehkäisi myös mahdollisten kalliiden oikeuskulujen syntyä. Kierrättämällä, uudelleen käyttämällä ja näin vähentämällä materiaaleihin käytettäviä kuluja, yritykset huomasivat saavansa myös taloudellista hyötyä. Tapahtumatuottajan eettiset ohjeet eli ”codes of conduct” ovat edelleen tehokas väline, jolla sitoutetaan niin turisteja, kävijöitä kuin yhteistyökumppaneita yrityksen eettisiin arvoihin, toimintaohjeisiin ja sopimusehtoihin. Suurissa ilmaisissa tapahtumissa sitouttaminen voi olla haasteellista, mutta pääsymaksullisissa tapahtumissa online-lipun ostoehdona on nykyään yhä useammin sopimusehtojen hyväksyminen, joissa voidaan myös jo määritellä tapahtumassa sallitut ja kielletyt asiat. (Robinson ym. 2010, 191, 197–198.)

Annika Sakon vuoden 2020 Pro-Gradun ”Kohti kestävämpää festivaalia: Vastuullisuus taide- ja kulttuuritapahtumissa Suomessa” mukaan 45 prosentilla tapahtumien järjestäjistä on jo kestävä kehitykseen liittyvä toimintasuunnitelma ja 48 prosentilla on tulevaisuuden suunnitelmia kehittää vastuullista toimintaa. Tässä tutkimuksessa keskityttiin vastuulliseen kulttuurimatkailuun ja sidosryhmien toimintaan, johon osallistui yhteensä 40 tapahtumajärjestäjää Suomessa. Ekologisesti jätteiden kierrätys ja uusiutuvien materiaalien käyttö olivat organisaatioille tärkeitä, sillä se lisää selvästi tapahtumien arvoa yleisön silmissä, mutta vain 15 prosenttia korvasi ympäristölle aiheutuneet vahingot esimerkiksi luonnonsuojelun tukemisella: tätä ei pidetty vastaajien keskuudessa tärkeänä. Paikallisen yhteisön positiivinen läsnäolo tapahtumakumppanina nähtiin tärkeänä, koska se houkuttelee alueelle vierailijoita ja matkailijoita, mikä luonnollisesti hyödyttää kaikkia osapuolia, mutta vain 20 prosenttia näki kulttuuriperinnön säilyttämisen ja edistämisen tärkeänä kestävä kehityksen näkökulmana. Sosiaalisuudessa tärkeintä oli tapahtuman imago sekä kävijöiden ja asiakkaiden tyytyväisyys. Yllä-

tyksellinen tieto tutkimuksessa oli, että paikallisia taide- ja kulttuurijärjestöjä ei enää haluttu tukea lahjoituksilla samoin kuin aikaisemmin. Esteettömyyttä sen sijaan pidettiin tärkeänä, johon liittyy vammaisten ja liikuntarajoitteisten erityispalvelut sekä joukkoliikenne. (Sakko 2020, 71–77.)

Tutkimus paljasti, että suurin osa organisaatioista arvioi selkeiden ja yhtenäisten ohjeiden puutteen kestävässä tapahtumatuotannossa. Kestävän tuotannon tai palvelujen kustannukset olivat joillekin epäselviä ja osa valitti vastuullisten kumppaneiden sekä paikallisten tuottajien puuttumista. Lähes 95 prosenttia oli sitä mieltä, että taiteilijat itse olivat kiinnostuneita kestävästä kehityksestä. Keskimäärin reilu kymmenen prosenttia organisaatioista käytti erilaisia päästö- tai hiilijalanjälkimittareita. Tutkimuksen tuloksena arvioitiin, että kestävä kehityksen liittäminen kaikkialle organisaation toimintoihin oli tärkeintä sekä sidosryhmien että paikallisen väestön mielestä. Suomen kulttuuriorganisaatioissa odotettiin lisää ohjausta, neuvontaa ja resurssiapua päättäjiltä, jotta kestäviä toimintatapoja voitaisiin kehittää ja toimeenpanna käytännössä. (Sakko 2020, 81–84.)

3.4 Sosiaalinen luonto ja kestävä urbaani kulttuuri

Soini ja Dessein ovat tutkineet ihmisen suhdetta luontoon akateemisessa artikkelissaan "Culture-Sustainability Relation: Towards a Conceptual Framework". Työ perehtyy kestävä kehityksen malliin, jossa yksilöt kokevat ja määrittelevät luonnon, sekä sen miten sosiaaliset ja kulttuuriset näkökohdat vaikuttavat heidän omaan elinympäristöönsä. Noel Castreenin kehittämällä käsitteellä "sosiaalinen luonto", johon kuuluvat tietäminen, osallistuminen ja uudelleenmuokkaus, tarkoitetaan vuorovaikutusprosesseja ihmisen ja luonnon välillä sosioekologisessa järjestelmässä. Luonnon uudelleenmuokkaus tarkoittaa ihmisen tekemää luonnon muokkaamista tai manipulointia. (Soini & Dessein 2016, 6.)

Samoilla linjoilla oli vuonna 2012 Paguette, joka toteaa teoksessaan "Theories of Professional Identity: Bringing Cultural Policy in Per-Perspective", että alueiden ja yhteisöjen kulttuuripolitiikka nojaa sekä julkisiin että yksityisiin toimijoihin toteuttamalla samalla koko valtion politiikkaa ja sen kulttuuripolitiikkaa. Nämä samat toimijat luovat uusia ideoita, tekevät uusia suunnitelmia ja toteuttavat tulevaisuuden kulttuuripolitiikkaa. (Paguette 2012, 15.)

Kagan, Hauerwaas, Holz ja Wedler kertovat artikkelissaan "Culture in sustainable urban development: Practices and policies for spaces of possibility and institutional innovations",

kuinka taiteilijoiden ja kulttuuritoimijoiden paikalliset aloitteet vaikuttavat kestäväan kaupunkikehitykseen eli ”Sustainable Urban Development”:iin (SUD). Kaupunkialueiden kehitystyö on yleensä valtavirran eli kaupunkiorganisaatioiden ja akateemisten instituutioiden hallussa, mutta tässä tutkimuksessaan he pohtivat enemmän kulttuurin roolia SUD:n kannalta, joka puolestaan auttaa kehittämään konkreettisia konsepteja ja projekteja. Kestävät kaupungit muodostuvat tutkijoiden näkemyksen mukaan kolmesta kulttuurisesta näkökulmasta: a) kulttuuriin perustuvat kestävästi kehittyvät paikat, b) asuttavat paikat ja c) ekologisesti herkäät kulttuuripaikat. (Kagan & Holz & Wedler 2018, 223–226.)

3.5 YK:n Agenda2030 kestävyysstrategia

Tämän opinnäytetyön kestävyystutkimuksen viitekehyksenä käytetään Yhdistyneiden Kansakuntien laatimaa kestävyysstrategiaa Agenda2030, jossa määritellään 17 erilaista kestävyysteen liittyvää globaalia päämäärää. Strategian päämääränä ovat niin yksilöiden kuin yhteisöjen vastuullisuustoimenpiteet, jotta maailman luonnonvarat, eläimistö ja ihmiset pystyvät elämään maapallolla myös tulevaisuudessa (kuva 3) (Valtioneuvosto 2022c).

Kestävän kehityksen globaali toimintaohjelma Agenda2030

Kuva 3. Agenda2030 kestävän kehityksen tavoitteet. Kuva: Valtioneuvosto (2022).

Agenda 2030:n kolmitasoinen "hääkakkumalli" perustuu pohjalla toimiviin ekosysteemeihin. Keskitasolla sijaitsevat yhteiskuntaan vaikuttavat tavoitteet ja huipulla vuorostaan taloudelliset päämäärät, jossa yhteistyö ja kumppanuus ovat avainasemassa kaikkien päämäärien saavuttamiseksi (kuva 4). (Helsingin Yliopisto 2022.)

Kuva 4. Agenda2030:n nk. ”hääkakkumalli”. Kuva: Helsingin Yliopisto (2022).

Euroopan Komission totesi ”Towards a Sustainable Europe by 2030” -lausumassaan vuonna 2019: YK:n kestävyysstrategian mukaan jokaisen valtion tulisi luoda sellaiset säädökset ja ohjeistukset, joita organisaatioiden ja yksilöiden on helppo ymmärtää ja soveltaa käytännössä. Maiden politiikka, markkinamekanismi ja yritystoiminnot pyrkivät lähes aina talouskasvuun ja tuloksellisuuteen, vaikka käytännössä se tuhoaa luonnonpääomaa ja velkaannuttaa tulevia sukupolvia kestävyysnäkökulmasta: mitä enemmän taloudellinen pääoma kasvaa, sitä enemmän tuhoutuu luonnonpääomaa. Taloudellinen konteksti on siis lähes aina heikkoa kestävyttä. (European Commission 2019, 3–7.)

Yksityinen ja julkinen kulutus siis heikentävät kestävyttä. Yksityinen kulutus kattaa neljä viidesosan ja julkinen kulutus viidenneksen Suomen kaikista kulutusperäisistä kasvihuonekaasujen päästöistä. Vaikka tilanne näyttää pahalta, olemme menossa oikeaan suuntaan, sillä Suomi oli joulukuussa 2021 Euroopan kestävä kehityksen raportin mukaan ensimmäisellä sijalla, jossa käytettiin Sustainable Development Solutions Networkin (SDSN) ja Institute for European Environmental Policy (IEEP) kvantitatiivista riippumatonta raportointimenetelmää. (Sustainable Development Report 2022.)

Toimintojen ja tuotteiden kestävyttä voidaan kehittää paikallisen kokemuksen ja käytännön avulla, jossa avainasemassa ovat kaksi tekijää: yksilö / organisaatiotaso ja yhteiskuntataso. Ihmisten tarpeita tulisi uudelleen arvioida ja vähentää tätä kautta myös kulutusta. Näillä toimenpiteillä saataisiin aikaiseksi käytäntöjen uudistamista ja irtautumista kasvutaloudesta. Paikallinen tavaroiden ja palveluiden tarjonta nähdään tehokkaana strategiana kestävä kehityksen edistämiseksi sosioekologisen kestävyysnäkökulmasta. Suomessa yhteiskunnallista osuutta tukevat Kestävä kehityksen toimikunta sekä Kehityspoliittinen toimikunta, jotka

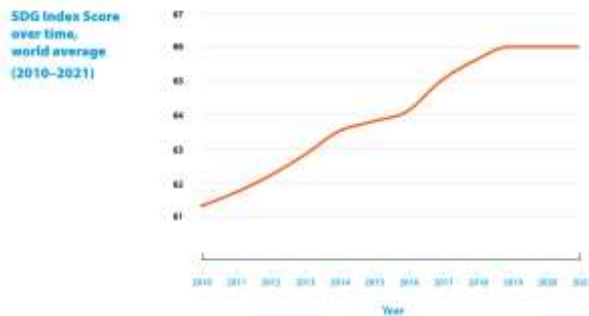
ovat asetuksella pysyviä neuvoa antavia elimiä sekä Nuorten Agenda2030 -ryhmä. Riippumaton tieteen tekijöistä koostuva Kestävyyspaneeli on myös mukana yhteiskuntavastuussa. (Valtioneuvosto 2022d.)

3.6 Kestävän kehityksen raportointimenetelmät

Vuoden 2015 Pariisin sopimuksen mukaan lähes kaikki maailman maat sitoutuivat vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä rajoittaakseen ilmaston lämpenemisen 1,5 celsiusasteeseen esiteolliseen aikaan verrattuna. Tämän saavuttamiseksi maailmanlaajuisten päästöjen pitäisi pudota 45 prosenttiin vuoden 2010 tasosta vuoteen 2030 mennessä eli 26,6 miljardiin tonniin. Vaikka maat asettivat jo YK:n 26. ilmastonmuutoskonferenssissa (COP26) 49,1 miljardin tonnin kasvihuonepäästötavoitteen, tavoitteisiin on vielä pitkä matka. Euroopan maissa Saksa lukuun ottamatta on otettu jo harppauksia eteenpäin. Saksa oli vielä vuonna 2020 maailmanlaajuisissa CO₂-päästöissä niinkin korkealla kuin 7:llä sijalla Kiinan, USA:n ja Intian johtaessa tilastoa. (Statista 2022i.)

Agenda2030 strategiaan pohjautuvan 17 SDG:n eli ”Sustainable Development Goal” perusperiaatteisiin, joihin kuuluvat sosiaalinen osallisuus, puhdas energia, vastuullinen kulutus ja julkisten palvelujen yleinen saatavuus, tarvitaan yhä enemmän uusia keinoja, jotta tämän ajan suuret haasteet kuten turvallisuuskriisi, pandemia ja ilmastonmuutos saadaan pidettyä kurissa. Tasaista kehitystä on onneksi tapahtunut vuodesta 2010, mutta se on pysähtynyt vuoden 2019 tasolle (kuvio 4). (Cambridgen Yliopisto 2022.) Pandemia, Ukrainan sota Euroopassa, sitä seuranneet kriisit ja rahoituksen väheneminen ovat siirtäneet painopisteet pois Pariisin ilmasopimuksen keskipitkän ja pitkän aikavälin tavoitteista. Päättävöitteena on edelleen maapallon kasvihuonepäästöjen mahdollisimman tehokas vähentäminen päästövähennystavoitteiden mukaisesti, joiden ensimmäinen kokonaistarkastelu suoritetaan vuonna 2023. (Ympäristöministeriö 2022.)

Figure E.1 | SDG Index Score over time, world average (2010-2021)

Kuvio 4. SDG-indeksin kehitys 2010–2021 maailmanlaajuisesti. Grafiikka: Cambridgen Yliopisto (2022).

Cambridgen Yliopiston ylläpitämä ”Sustainable Development Report” (SDR) on kestävyiden kehitysraportointimenetelmä, jolla mitataan tällä hetkellä 163 maan vastuullista kehitystä. Suomi on tällä hetkellä raportoiduista maista ensimmäisellä sijalla (kuva 5), mutta kehitettävää löytyy seuraavilla osa-alueilla: yhdyskuntajätteet, muovijätteen vienti, lihavuuden esiintyvyys, itsemurhatilastot, vaarallisten torjunta-aineiden vienti, vanhusten saavutettavuus internetissä, fossiiliset polttoaineet, tuonnin aiheuttamat rikkidioksidipäästöt, naisten alempi palkkataso samasta työstä miehiin verrattuna ja luonnonsuojelutoimenpiteet (metsät, järvet, meret ja pohjavesi). Ruotsi on raportin kolmas, Ranska seitsemäs, Viro kymmenes, Espanja 16. ja Italia on sijalla 25. (Cambridgen Yliopisto 2022b; 2022c.)

Kuva 5. SDR- raportti Suomi 2022. Grafiikka: Cambridgen Yliopisto (2022).

4 KULTTUURIMATKAILUN VASTUULLISUUSTEEMAT

Kestävän kehityksen käsite sai aikaan laajan keskustelun politiikassa, tutkimuksessa ja yhteiskunnallisessa hallinnossa YK:n vuonna 1987 julkaiseman raportin myötä. Tuolloin Norjan pääministeri Gro Harlem Brundtland esitti kestävän kehityksen käsitteen avulla huolta tulevista sukupolvista ja maailman köyhistä ja painotti, että kehityksen tulee olla kestävää paikallista yhdyskuntatasolla siten, että se pystyy vastaamaan nykyajan tarpeisiin ilman, että se riistää tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta vastata omiin tarpeisiinsa. Raportissa keskityttiin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden lisäksi ekologiseen kestävyYTEEN, joka rajoittui luonnonvarojen säästämiseen, päästöjen vähentämiseen sekä jätteen ja ekojätteen minimoimiseen. Toisin sanoen suojeluun kokonaisuutena elämän edellytysten säilyttämiseksi. Raportissa todetaan itsekriittisellä sävyllä, että "lainaamme luonnonpääomaa tulevilta sukupolvilta ilman aikomusta tai mahdollisuutta maksaa takaisin". Euroopan ensimmäinen kestävän kehityksen strategia julkaistiin vuonna 2001. (Eur-Lex 2022). Euroopan Komissio pyrkii "Green Deal" -ohjelmallaan edistämään kestävä matkailua niin tehokkaasti, että Euroopasta tulisi ensimmäinen hiilineutraali maanosa maailmassa. Se määrittelee kestävän kulttuurimatkailumatkailun seuraavasti:

Kestävä kulttuurimatkailu on kulttuuriperinnön ja matkailutoiminnan integroitua hallintaa yhdessä paikallisyhteisön kanssa, mikä tuottaa sosiaalisia, ympäristöllisiä ja taloudellisia etuja kaikille sidosryhmille aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön suojelun ja kestävän matkailun kehittämisen saavuttamiseksi. (European Commission 2022.)

Euroopan Komissio toteaa kestävästä kulttuurimatkailusta myös seuraavaa:

Euroopan kulttuuriperintö on arvokas resurssi matkailun, koulutuksen, työllisyyden ja kestävän kehityksen saralla. Kestävä kulttuurimatkailu on tärkeä osa alueellisia ja makroalueellisia kehitysstrategioita. Tässä mielessä kulttuuri on sekä kestävän kehityksen veturi että mahdollistaja. (European Commission 2019, 8–9.)

Euroopan Matkailukomission (ETC) kokouksessa toukokuussa 2022 Sloveniassa, matkailun todettiin koronan jälkeen elpyvän vastuulliskysymysten ollessa yhä voimakkaammin esillä. Suomesta kokoukseen osallistui Visit Finland -organisaatio. Slovenian kehittämä vihreän matkailun konsepti, joka kattaa jo 90 prosenttia koko maan turismista, on ensimmäinen tärkeä matkailualan kestävyysaavutus globaalissakin mittakaavassa. (European Travel Commission 2022.)

Maailman Matkailujärjestön tärkein tehtävä olla ”uudelleen ajattelija”, joka toimii edistääkseen vihreää matkailua ja hiilineutraaliutta. Keinona järjestö pitää osallistavan ja kestävä matkailun edistämistä, jossa hyödynnetään syrjäytyneitä yhteisöjä ja painotetaan tasa-arvoisuutta sekä eri kulttuurien välistä ymmärrystä. (UNTWO 2022b.)

4.1 Kulttuurimaantiede – Euroopan kulttuuriperinnön suojele

Eurooppalaisen kulttuurimaantieteen esi-isänä voidaan pitää Napoleon Bonapartea (1769–1821), kun hänen armeijansa ryöstivät valloitetujen alueiden aarteita Pariisin kulttuurikeskusta, Louvrea varten (kuva 6a), joka avattiin vuonna 1793. Hän oli huomannut, kuinka aikaisemmat Ranskan kuninkaat olivat saaneet vahvistettua poliittista arvovaltaansa juuri taiteen avulla. Sotaretkiltä tuotiin Egyptin faaraoiden haudoista muumioita, papyrys-kääröjä ja arvo-kojuja sekä taidetta Saksasta, Itävalta-Unkarista, Espanjasta ja Italiasta. Italiasta tuotiin pelkästään yli 600 taidearretta Louvreen. Napoleon järjesti jopa taideparaatin vuonna 1798, jossa Pariisin kaduilla esiteltiin uusinta saaliista Italiasta: vetonaulana toimi neljä kullattua pronssihevosta, jotka oli irrotettu Venetsian Pyhän Markuksen kirkon katolta. Tosin venetsialaiset olivat ryöstäneet nämä samat hevoset neljännessä ristiretkessä noin kuusi vuosisataa aikaisemmin Konstantinopolista. Napoleonin kukistuttua, reilu puolet ryöstetyistä taideteoksista on saatu palautettua alkuperäisille omistajilleen. Louvren palautuksia on tehty viimeeksi vuonna 2018 Ranskan presidentti Emmanuel Macronin toimesta ja hän suunnittelee nyt myös entisistä Afrikan siirtomaista tuotujen teoksien palauttamista. Suuret teokset kuten Cimabuen suuri maalaus, Mantegna-alttaritaulun paneelit, Titianin maalauksia ja Venetsiasta ryöstetty Paulo Veronesen ”Kaanan Häät” (kuva 6b) sijaitsevat edelleen Louvressa. Taidepalautukset käynnistivät nykyaikaisen museomallin ja uusien museoiden perustamisen Euroopassa. (Trimarchi 2014; Nayeri 2021.)

Kuva 6a. Oikealla ”Louvre”-öljyväriyö kankaalle Nina Pitkänen 1994. Kuva: Nina Pitkänen (2022). Kuva 6b. Vasemmalla Napoleonin Venetsiasta ryöstämä Paolo Veronesen kuuluisa ”Kaanan Häät”-teos (1563) sijaitsee edelleen Louvressa. Kuva: Irish Times (2021).

Louvre on Ranskan eniten vierailtu kansallismuseo ja galleria: siellä vierailee yli 8 miljoonaa kävijää vuosittain. Toisena on Versailles 7,7 miljoonalla ja kolmantena Pompidoun kulttuurikeskus 3,4 miljoonalla kävijällä. (Statista 2022j.) Pariisin tunnetuimmat nähtävyydet kuten Arc de Triomfe, Notre-Damen ensimmäinen restaurointi, Riemukaari sekä Père-Lachaisen hautausmaa, jossa lepäävät taiteilijat Jim Morrison, Edith Piaf ja Oscar Wilde ovat kaikki Napoleonin aikaansaannosta. Trimarchi kritisoi kirjoituksessaan ”Tafter Journalissa” heinäkuussa 2014 kuinka juuri ennen satavuotisen rauhan romahtamista vuonna 1914, kulttuurin kyky määritellä eettinen ja poliittinen arvohierarkiamme hävisi. Tämä johtui niin kutsutun ”luovan kielemme” katoamisesta: taiteilijat alkoivat varastaa teemoja muista teksteistä, jopa jaavalaismusiikista aina afrikkalaisiin veistoksiin asti sekä historiallisista valokuvatekniikoista ja heimometaforioista. ”Se oli kaaos, luova kaaos. Se tuhosi perinteisesti kulttuuriin liitetyt arkipaikat, jotka edustavat kauneutta, toistavat luontoa, ovat alkuperäisiä ja ainutlaatuisen käsityön tuloksia”. (Trimarchi 2014.)

Edellä mainittujen asianhaarojen perusteella voimme todeta, että kulttuuri ja alue muodostavat ikivanhan, aidon aisaparin, joita ei pitäisi irrottaa toisistaan. Euroopan isänä pidetty Jean Monnet, joka oli Ranskan hallituksen neuvonantaja, julkisti 9. toukokuuta 1950 niin kutsutun ”Schumanin julistuksen”. Julistus johti Euroopan hiili- ja teräsyhteisön perustamiseen sekä Euroopan yhdentymiseen. Monnet totesi vuoden 1952 Strasbourgin puheessaan: ”Jos Eurooppa on rakennettava uudelleen, meidän pitäisi ehkä aloittaa kulttuurista”. Euroopan taloudellisen yhdistymisen ohjelmaan olisi pitänyt alun perinkin sisällyttää kulttuurillisten infrastruktuurien kehittäminen, joka tosin myöhemmin huomattiinkin ja tapahtumakonsepti ”Euroopan kulttuuripääkaupunki” (ECOC) sai syntynsä vuonna 1985. (European Union 2022b.) Monti kirjoittaa Tafter Journalin artikkelissa ”European Capitals of Culture: structures and infrastructures ” marraskuussa 2014: ”Euroopan kulttuuripääkaupungit syntyivät kulttuuritapahtumina, joilla juhlistaan monimuotoisuutta ja eurooppalaisia yhteisiä arvoja, mutta ne kehittyivät kuitenkin aluksi kaupungin elvytysmoottoreiksi ja myöhemmin kaupunkikehityksen välineiksi alueellisen integraation edistämiseksi” (Monti 2014). Vaikka kulttuuripääkaupunkiprosessin ja -strategioiden hyödyntäminen liitetään usein kaupungin pääoman kasvattamiseen erilaisten kulttuuritapahtumien avulla, on se todistetusti myös edistänyt ikivanhojen infrastruktuurien vastuullista kunnostamista.

Hyvänä esimerkkinä mainitaan Euroopan kulttuuripääkaupungiksi vuonna 2019 valittu Italian Matera, joka prosessissaan aloitti oman kulttuurillisen, alueellisen ja väestöllisen monimuo-

toisuuden kehittämistyön. Etelä-Italialainen 60 000 asukkaan Matera tunnetaan Unescon maailmanperintökohteestaan (1992), historiallisista ja luolamaisista Sassi-asunnoistaan, mutta se oli pitkään lähes unohdettu kulttuurikohde. Vuonna 2019 kulttuuripääkaupungiksi valitseminen toi kaupungin uudelleen maailmankartalle ja samalla mahdollisuuden esitellä sen upeita luonnonhistoriallisia nähtävyyksiä laajemmin. Turisteilla on nykyisin mahdollisuus ihastella kallioon kaiverrettujen kotien kauneutta, 1300-luvun katedraalia, maanalaisia kirkkoja ja kaupunkia ympäröivää kaunista maisemaa. "Open Future!", sekä viisi pääteemaa "Ancient Future", "Continuity and Disruptions", "Reflections and Connections", "Utopias and Dystopias" ja "Roots and Routes" olivat Materan vuoden 2019 kilpailun iskulauseita. Projekti sisälsi kaksi pilarihanketta: "IDEA", joka perehtyi alueen kulttuuri-, taide- ja antropologisen historian tutkimiseen sekä esittämiseen; ja suunnittelu- ja innovaatiolaboratorio "Open Design School". (European Parliament 2022; Visit Italy 2022.)

4.2 Paikallinen ja laadukas kulttuuritoiminta edistää kestävyyttä

Matkailutoiminta on moninaisessa yhteydessä kulttuuriperintökohteisiin, millä on sekä myönteisiä että kielteisiä kestävyteen vaikuttavia tekijöitä. Alueelliset matkailutulot ja työpaikat ovat arvokkaita monille paikallisille yhteisöille kaikkialla maailmassa. Suuret turistimäärät voivat kuitenkin aiheuttaa negatiivisia lieveilmiöitä ja kulttuuriympäristön aitouden menetystä, mikä vaikuttaa epämiellyttävästi paikallisten ihmisten elämään. Vuonna 2022 helmikuussa julkistetun globaalin tutkimuksen mukaan jopa 81 prosenttia matkailijoista kokee kestävän matkailun tärkeänä (Statista 2022k). Ekoturismin odotetaan liiketaloutena kasvavan lähes kaksinkertaiseksi vuoteen 2027 mennessä, mikä rahallisesti merkitsee koronaa edeltävästä 181 miljardista eurosta jopa 334 miljardiin euroon maailmanlaajuisesti. Kaikilla kestävyysmittareilla arvioituna tilanne on ongelmallinen, sillä turismin pelätään kaikesta huolimatta edustavan yli 5 prosenttia maailman hiilidioksidipäästöistä ja turismin aiheuttaman liikenteen hiilijalanjäljen nousevan jopa 25 prosenttia vuoden 2016 luvuista vuoteen 2030 mennessä. (Statista 2022l.)

Vuonna 2019 julkaisemassaan tieteellisessä artikkelissaan "Exploring memorable cultural tourism experiences", tutkijat Seyfi, Hall ja Rasoolimanesh esittelivät tekijöitä, jotka vaikuttavat kulttuurikohteiden ja kulttuurillisten paikkojen kokemiseen. Tässä kulttuurimatkailukokemuksen teoreettisessa mallissa (MDTEs, model of memorable cultural tourism experiences) on heidän mukaansa kuusi tekijää:

- aiempi tieto
- aitous
- sitoutuminen
- kulttuurivaihto
- kulinaarinen vetovoima
- palvelun laatu.

Mallin kehitti kansainvälinen tutkijatiimi Ranskan, Uuden Seelannin ja Malesian yliopistoista, jota varten syvähaastateltiin Pariisissa vierailevia turisteja. Tutkimus osoitti, että tärkeimpänä elementtinä elämyksellisen matkakokemuksen syntymiseen oli ennen matkaa saatu tieto, jonka aikana matkailijalle muodostuu odotuksia ja unelmia tulevasta matkasta. Pariisin aito tunnelma ja vierailijoiden eläytyminen esimerkiksi Louvressa esillä oleviin teoksiin sekä historiallisiin paikkoihin sitouttivat matkailijan alueen kulttuuriin. Lisäksi kulttuurinvaihdolla eli kontakteilla paikallisiin ihmisiin oli tärkeä merkitys. Vierailu paikallisissa ravintoloissa kuului olennaisena osana matkailuelämystä: ranskalainen kulinaarikulttuuri lisättiin vuonna 2010 Unescon aineettoman kulttuuriperinnön listalle. Ystävällisyys ja laadukas palvelu sekä turvallinen matkustaminen nähtiin tärkeä osana elämyksellisessä kulttuurimatkassa. Yhteenvetona tutkijat totesivat, että vaikka tätä tutkimusta ei voida yleistää koskemaan kaikkia maita, luo se mallinnuksen asioista, joita tulisi ottaa huomioon, kun kehitetään alueellista ja kestävästä kulttuurimatkailua. Matkan jälkeinen sitouttaminen nähtiin myös tärkeänä osana kulttuurillista vuorovaikutusta. (Seyfi, Hall & Rasoolimanesh 2019, 1–16; Unesco 2022.)

The Global Economy 2020 tilaston mukaan, turismin liikevaihdollinen vaikutus on Ranskassa ja Italiassa maailman kärkeä: Ranska oli Yhdysvaltojen jälkeen toisena ja Italia viidentenä, mutta Suomi oli vasta sijalla 44 (The Global Economy 2022). Ranskassa ja Italiassa tehtyjen tutkimusten mukaan, aktiivinen kulttuuritoiminta ovat myös matkakohteiden menestymisen edellytys. Kestävä kulttuurimatkailu tarjoaa siis uusia näkökulmia, sillä siinä kulttuuriperintö ja paikallisyhteisöt, mukaan lukien alkuperäisväestöt, asetetaan päätöksentekoprosessien keskiöön. Kestävän kulttuurimatkailun tavoite varmistaa autenttisuuden säilyminen ja toimintastrategiat, jotka tukevat paikallista taloutta. (UNTWO 2022.)

Vuonna 2012 tutkijat Cavagnaro, Postma ja Nees pistivät merkille, kuinka vuonna 1995 perustettu yli 200 merkittävän yrityksen kestäväan kehitykseen tähtäävä organisaatio, ”World Business Council for Sustainable Development” (WBCSD), päätöksenteoillaan käynnisti yritysten toimintojen uudelleensuunnittelun kohti kestäviä toimintatapoja. Tämä ”re-design”

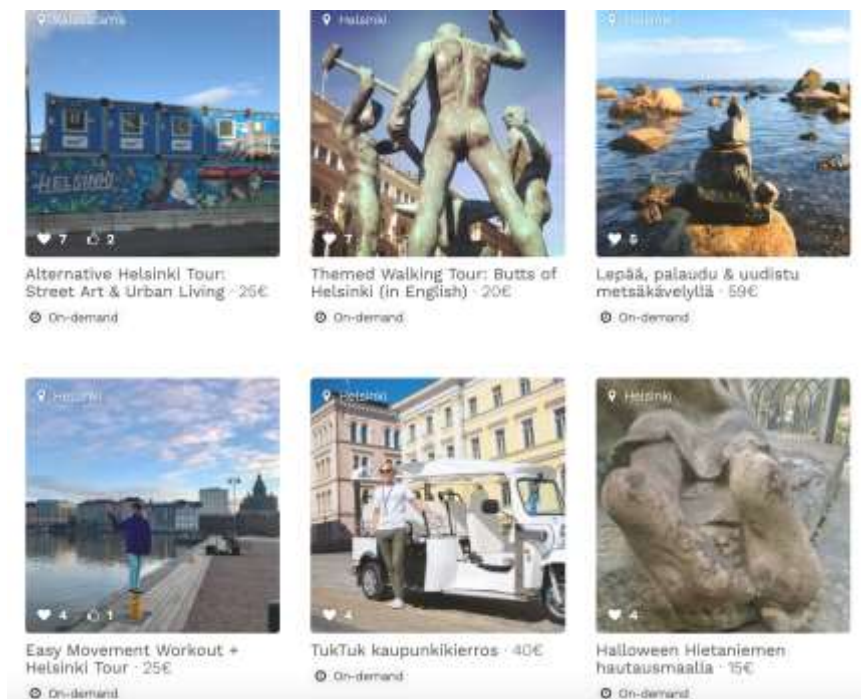
koski Elkingtonin luomaa ”Triple Bottom Line” -analyysiä, jossa tarkastellaan kolmea pääelementtiä eli ”P”:tä: ihmiset (people), planeetta (planet) ja voitto (profit). TripleP-raportointimenetelmä auttaa sekä voittoa tavoittelevia että voittoa tavoittelemattomia organisaatioita mittaamaan taloudellisia, ympäristöllisiä ja sosiaalisia vaikutuksiaan, jossa kierrätys ja elinkaarianalyysi, melusaasteiden ja jätemäärän vähentäminen, oma energiantuotanto, kuten aurinkoenergiajärjestelmät, vedenkäytön minimointi ja tasa-arvoinen työympäristö ovat merkittäviä kestävän kehityksen toimenpiteitä. (Ferninand & Kitchin 2012, 199–202.)

TripleP-analyysissä tarvittavaa dataa voidaan kerätä tapahtuman järjestäjiltä, osallistujilta sekä paikallisille asukkaille tehtävillä kyselyillä. Taloudellista vaikuttavuutta voidaan mitata arviointiyhdistelmällä (profit data), jossa matkailijoiden tai tapahtumaan osallistuvien käyttämien palvelujen ja ostoksien määriä suhteutetaan tapahtumajärjestäjien tai palveluntarjoajien saamien nettotulojen kanssa. Arvioinnissa tarkastellaan lisäksi paikallisten asukkaiden arvioita ja näkemyksiä (people data) tapahtuman tai matkailun sosiaalisista ja yhteiskunnallista vaikuttavuuksista. Ympäristöllinen tieto (planet data) saadaan alueen matkustus- ja kuljetusvaikutuksista yhdistettynä ympäristön suorituskykyyn koskien esimerkiksi majoitus-, ruokailu-, vesi-, jäte- ja energiapalveluita. Nämä tiedot ovat arvokkaita järjestäjille, kun he suunnittelevat kestävän liiketoiminnan toiminta- ja johtamisstrategioita. (Allen, O’Toole, Harris & McDonnell 2011, 511–513.)

4.3 Luova turismi ja alustatalous tukevat kulttuurimatkailua

Maailman matkailujärjestön mukaan kestävässä matkailussa on otettava täysimääräisesti huomioon niin nykyhetken kuin tulevaisuuden taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristölliset vaikutukset. Lisäksi on tarkasteltava matkailijoiden, teollisuuden ja palveluiden, ympäristön sekä paikallisten yhteisöjen tarpeet. Tämä tarkoittaa, että matkustaessamme voimme omaksua ympäristöystävällisiä käytäntöjä, suojella luontoa ja kulttuuriperintöä sekä tarjota sosiaalisia ja taloudellisia etuja yhteisöille, joissa vierailemme. Tämä uuden sukupolven matkailumenetelmä muokkaa niin kutsuttua ”Creative Tourism” eli luovan turismin konseptia. Creative Tourism Academy määrittelee sen matkailuksi, jossa vierailijoilla on mahdollisuus kehittää itseään luovasti osallistumalla aktiivisesti esimerkiksi kursseille ja erilaisiin paikallisiin kokemuksiin, jotka ovat ominaisia juuri siinä lomakohteessa, johon he matkustavat. (Creative Tourism Academy 2022.) Esimerkkinä tästä on suomalainen matkailualusta ja Start-up yritys ”Doerz Local”. (kuva 7). Organisaation tarkoituksena on edistää kestäviä matkailuvaihtoehto-

ja tutustumalla kulttuuriin paikallisten ihmisten kanssa. Yritys toimii toistaiseksi pääosin Suomessa, mutta etsii parhaillaan matkailulähettiläitä kaikkialla maailmassa tarkoituksenaan avata konseptiaan myös laajemmin kansainväliseksi. Matkailija voi sivustolla joko varata erilaisia kulttuurikierroksia tai osallistua tapahtumiin paikallisen oppaan johdolla. Oppaat ovat koulutettuja paikallisia ammattilaisia tai tavallisia paikkakunnan asukkaita. Vaikutus paikalliseen talouteen ja asukkaiden kanssakäymiseen on edelleen merkittävämpi, mikäli matkailija osallistuu vapaaehtoistyöhön erilaisissa sosiaalisissa tai ympäristöllisissä projekteissa. (Doerz Local 2022.)

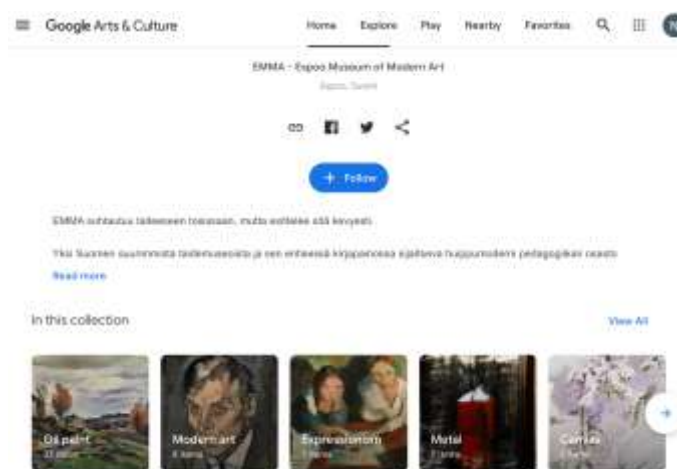

Kuva 7. Doerz Localin sivustolla tarjottavia yksityisiä matkailukierroksia- ja kokemuksia Helsingissä. Kuva: Doerz Local (2022).

Euroopan komission vuonna 2019 tekemän tutkimuksen mukaan Googlen omistama Booking.com hallitsi 67,7 prosenttia suurten online-matkatoimistojen hotellivarausten markkinaosuudesta, jättäen Expedia Groupin osuudeksi 16,3 prosenttia ja intialaiselle HRS:lle 6,3 prosenttia. Vuonna 2021 yksityiset hotellinpitäjät käyttivät internetmatkatoimistoja 44 prosenttisesti myynnissään. Suuret hotelliketjut ilmoittivat käyttävänsä 58 prosenttisesti omia varausjärjestelmiään sekä erillisiä yritys- tai ryhmävaraussesteemejä eli myyvänsä vain 24 prosenttia varaukskannasta internetmatkatoimistojen kautta. Tutkimuksen mukaan Googlen dominoiva alustatalous on pysynyt lähes muuttumattomana vuosien 2017 ja 2021 välillä koronapandemiasta huolimatta. Tämä on johtanut siihen, että Euroopan Komissio seuraa tarkasti

vaikutusvaltaisten "portinvartija-alustojen" digitaalisia markkinoita ja pohtii näitä mahdollisesti säänteleviä toimiaan. (Schaal 2022.)

Globaaleita internethakukoneita 80 prosenttisesti ja älypuhelinien liikennettä 95 prosenttisesti dominoiva Google (Forsey 2022), laajensi palveluitaan myös yhä enemmän taidekulttuurin saralle perustamalla jo vuonna 2011 "Arts & Culture"-internet-alustan, jossa eri maiden kulttuuriorganisaatiot voivat maailmanlaajuisesti esitellä ja markkinoida palveluitaan, näyttelyitä ja teoksiaan sekä liittää niihin 3D-visualisointeja. Kuten johdannossa jo todettiin, viimeisimpien tutkimuksien mukaan suurin osa matkailijoista tekee matkavaraukset ja tiedonhankinnan matkaan liittyen internetissä. Siitä huolimatta suomalaisista taiteen ja kulttuurin organisaatioista "Arts & Culture"-alustalle ovat liittyneet vuonna 2012 Ateneum ja tämän jälkeen vain Espoon modernin taiteen museo Emma (kuva 8) ja Alvar Aalto Säätiö. Ruotsalaisia taideorganisaatiota alustalta löytyy 19, Espanjasta 147, Ranskasta 153 ja Italiasta jopa 288, mutta Virossa vain kolme, kuten Suomestakin. (Google Arts & Culture 2022.) Google käynnisti lisäksi vuonna 2021 "Travel Sustainable" ohjelman ja yhteistyön päästökompensaatioteknologiaa kehittävän Choosen kanssa, jossa matkojen päästösuunnittelu, päästöseuranta, ja kompensointipalvelu lisättiin Booking.com varausalustalle. Lisäksi myös suurimmat lentoyhtiöt, mukaan lukien Finnair, ovat jo mukana Choosen kehittämässä ympäristöteknologiassa. Laadukkaat, ajantasaiset ja kansainväliset digitaaliset palvelut kuuluvat näin ollen olennaisena osana kestävään kulttuurituotantoon ja matkailuun, joten suomalaisilla kulttuurituotannon ammattilaisilla ja organisaatioilla on selvästi kehitystyötä tehtävänänsä esimerkiksi digitiekkarttojen laadinnassa. (Choose 2022.)

Kuva 8. Emma-taidemuseo Googlen "Arts & Culture"-alustalla. Kuva: Google Arts & Culture (2022).

Edellä mainitut kansainväliset alustatalouden palvelut sekä paikallinen omavaraistalous ovat mukana muokkaamassa uutta luovaa matkailua, tarjoamalla ainutlaatuisia elämyksiä poikkeuksellisissa ympäristöissä, vahvistaen aineetonta kulttuuriperintöä ja infrastruktuureja. Hajasutusalueidenkin toimijat voivat kansainvälisellä tasolla tarjota ympärivuotista matkailua, vahvistaa paikallista yrittäjätaitoa ja kulttuurin autenttisuutta. Esimerkiksi suomalainen saunakulttuuri liitettiin vuonna 2020 Unescon aineettomien kulttuuriperintökohteiden listalle, joka puolestaan aktivoi lisää kansainvälistä huomiota ja mahdollistaa kansainvälisiä turisteja houkuttelevien hyvinvointipalvelujen kehitystyötä myös syrjäisemmillä matkailualueilla (Unesco 2022b).

4.4 Matkailun kestävä kehityksen hankkeita ja sertifikaatteja

Organisaatioiden tulee kehittää kestävä kehityksen ohjelmiaan selviytyäkseen kiihtyvistä kilpailusta ja saavuttaakseen kuluttajien, yritysasiakkaiden ja sosiaalisen median seuraajien arvostusta. Valveutuneet ja ympäristötietoiset kuluttajat sekä yhä useampi hankekumppani, erityisesti julkisissa hankintaprosesseissa, tarkistavat missä ja miten yrityksen tuottamat tuotteet on valmistettu, onko organisaatio mukana kestävä kehityksen hankkeessa tai onko se saanut kestävä toiminnan sertifikaatin. (Suomen luonnonsuojeluliitto 2022).

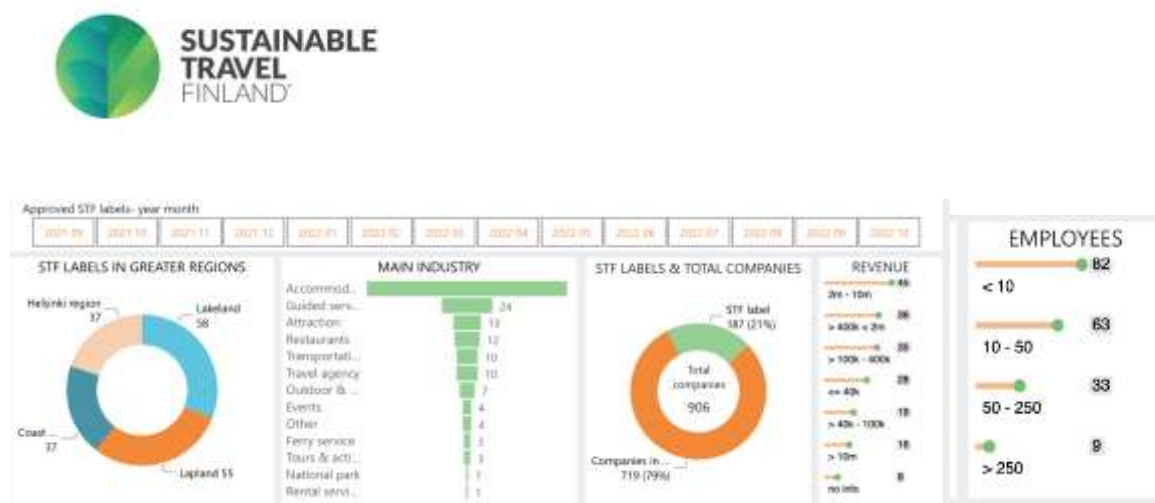
Suomen Luonnonsuojeluliiton omistama kansallinen Ekokompassi-organisaatio aloitti vuonna 2018 kansainväliseen ISO 14001 -standardiin perustuvan ympäristöjohtamisen työkalun kehittämisen, joka soveltuu pienille ja keskisuurille organisaatioille. Nykyisin yli 450 yritystä on ottanut käyttöön Ekokompassin sertifiointin. Ympäristösertifiointiprosessissa käydään läpi kymmenen ennalta määriteltyä kriteeriä ja kriteerien täyttymistä tarkastellaan ulkopuolisesti kolmannen osapuolen standardointiauditoinnissa, joka tarkistetaan kolmen vuoden välein. Ympäristöohjelma räätälöidään aina organisaation tarpeisiin ja tukee siten liiketoiminnan jatkuvaa kestävä kehitystä. (Ekokompassi 2022.)

Kestävä kehitys on ollut mukana suomalaisessa kulttuuriperinnössä ja matkailualalla 90-luvulta lähtien ja Suomi on nykyään maailman 10. kestävimmän maan joukossa: metsät peittävät vielä reilu 70 prosenttia maan pinta-alastamme, johon kuuluu olennaisena osana myös EU:n rikkain makean veden tarjonta. Vuonna 2019 käynnistetty ”Sustainable Travel Finland” on Business Finlandin ja Visit Finlandin uusimpia matkailun kestävyysaloitteita. Kansainvälistä matkailutoimintaa harjoittavien organisaatioiden sertifiointi on muutamassa vuodessa lähtenyt hyvin liikkeelle Suomessa. Visit Finlandin verkkosivut toimivat yhteistyössä suoma-

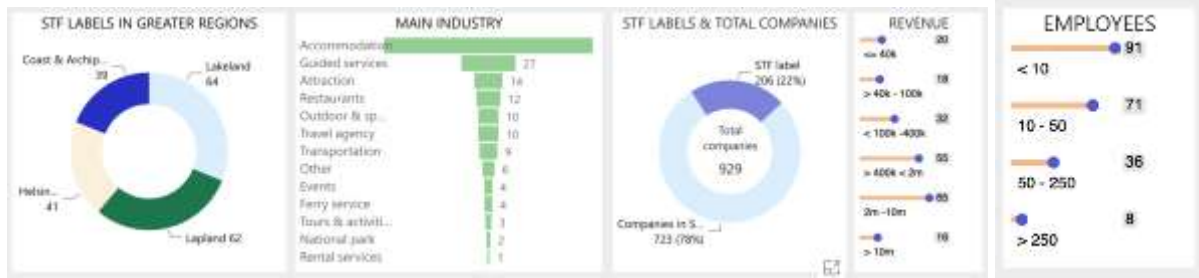
laisten matkailu- ja palveluyritysten kanssa edistämällä suomalaista matkailua kansainvälisesti: vastuulliset yritykset on huomioitu selkeästä ja informaatio kestävästä toimintatavoista kohderyhmiä varten on helposti löydettävissä. (Business Finland 2022, Visit Finland 2022.)

Sertifioinnin oli lokakuussa 2022 saanut jo 187 yritystä. Tässä opinnäytetyössä mainituista organisaatioista tämän sertifikaatin ovat saaneet Serlachiuksen museot, Posio, Viking Line Oy ja Tallink-Silja. (Visit Finland 2022b.)

”Sustainable Travel Finland” -merkin saaneet ovat käyneet läpi seitsemän vaihetta, joihin kuuluvat sitoutuminen, osaaminen, kehittäminen, viestintä, auditointi, mittaaminen ja jatkuva kehittäminen. Business Finland korostaa, että ohjelmaan ja vastuullisuuskoulutukseen kannattaa lähteä, vaikka kestävä kehityksen mukaisia toimenpiteitä ei olisi vielä aloitettu. Organisaatio näkee kansainvälistymisen tärkeänä, joten ohjelmaan pääsevät vain kansainvälistä toimintaa harjoittavat organisaatiot. Organisaation sertifiointitilastosta selviää, että varsinkin pienet ja keskisuuret organisaatiot muodostavat suurimman osan sertifikaatin saaneista, joiden alueina on pääosin Järvi-Suomi ja Lappi. Seurantakaavio todentaa kuitenkin, että sertifikaatin on marraskuussa 2022 saanut vasta 14 nähtävyyshkohdetta, 27 opastettujen palveluiden kohdetta sekä neljä tapahtumaorganisaatiota (kuva 9b). (Business Finland 2022b.) Kulttuuritoimijoilla on vielä paljon tehtävää oman toimialan kansainvälistämisessä ja kestävyystoimintojen kehittämisessä.

Kuva 9a. Business Finlandin ja Visit Finlandin ”Sustainable Travel Finland” -sertifikaatin saaneet organisaatiotyypit alueittain lokakuussa. Kuva: Business Finland (2022)

Kuva 9b. Business Finlandin ja Visit Finlandin “Sustainable Travel Finland” -sertifikaatin saaneet organisaatiotyypit alueittain marraskuussa. Kuvat: Business Finland (2022).

Seurannasta kuvista 9a ja 9b selviää, että kahden kuukauden ajanjakson aikana STF-ohjelmaan tuli mukaan 19 uutta organisaatiota. Kulttuuritoimijoiden sertifiointi on vielä majoitustoimintaan verrattain hidasta, joten kulttuurialan kestävyystoiminnan kehittämisessä on vielä paljon tehtävää. (mt.)

Maailman luonnonsuojeluliitto (WWF) on jo yli 20 vuotta kehittänyt Suomen ”WWF Green Office” -ympäristöjärjestelmää ja sertifikaattia, jonka tarkoitus on helpottaa organisaatioiden omaa ympäristöjohtamista mittaamalla esimerkiksi toimiston tämän hetkisen hiilijalanjäljen ja tekemällä tämän jälkeen tarvittavia toimenpiteitä sen pienentämiseksi (kuva 10) (WWF Green Office 2022).

Kuva 10. WWF:n Green Office -logo. Kuva: WWF (2022).

WWF Green Officen järjestämässä etäseminaarissa, 27 lokakuuta 2022, käytiin läpi tämän hetken ympäristötilannetta. Maapallo on tällä hetkellä lämmennyt IPCC:n (Intergovernmental Panel on Climate Change) 2022 raportin mukaan 1,1 astetta ja mikäli Pariisin sopimuksen 1,5 asteen rajaa ei haluta ylittää, on kasvihuonepäästöjä vähennettävä 80 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Suomen oma tavoite on olla hiilineutraali vuoteen 2035 mennessä. IPBES:in (Intergovernmental Science – Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) luontopaneelin tekemän tutkimuksen mukaan ihminen on jo hävittänyt suuren osan luonnon alkupe-
räisestä ekosysteemistä ja lajeista, joita ei enää saada takaisin. Living Planet 2022 -raportti

vuorostaan todentaa, että jopa 69 prosenttia selkärankaisten populaatioista on tuhoutunut. Samaan aikaan tuhoamme metsiä, jotta maanviljelykselle saadaan raivattua lisää tilaa ja syötämme tuotantoeläimille sen kasvisruoan mitä voisimme itse käyttää suoraan omaksi ravinnoksi. Nämä kaikki toimet kuluttavat luonnonvaroja. World Economic Forumin toukokuussa 2022 listamista kymmenestä maailmaa uhkaavista riskistä jopa viisi on luontoon liittyvää huolta. (WWF Green Office 2022.)

”Green Key” on kansainvälinen matkailu- ja ravintola-alan ympäristösertifikaatti, jonka on vuonna 2022 saanut jo 3700 organisaatiota 60:stä maasta. Vuonna 1994 käynnistettyä ”Green Key” -ohjelmaa hallinnoi Ympäristökasvatussäätiö, joka on voittoa tavoittelematon kansalaisjärjestö. Tämän vuoksi myös osallistumiskustannukset ovat suhteellisen alhaiset. Maailman matkailujärjestö (UNWTO), YK:n ympäristöjärjestö (UNEP) ja Global Sustainable Tourism Council ovat tunnustaneet ”Green Key” -sertifikaattien kriteerit. ”Green Key” -ohjelman tavoitteet ovat seuraavat:

- 1) Lisätä ympäristöystävällisten ja kestävien toimintatapojen sekä teknologioiden käyttöä ja näin vähentää resurssien kuluttamista.
- 2) Vastuullisuustietoisuuden lisääminen niin matkustajissa, organisaation henkilökunnassa kuin yhteistyökumppaneissa.
- 3) Ympäristöystävällisten ja kestävien menetelmien lisääminen ja käyttäytymismuutosten luominen hotelli- ja matkailualalla yleisesti. (Green Key 2022.)

Suomessa ”Green Key” -sertifikaatin on saanut 208, Ruotsissa 165 ja Ranskassa jopa 614 toimijaa. Sen sijaan Espanjalla, Virolla ja Italialla on vain reilu kymmenen sertifikaattia. (Green Key Global 2022.) Huomioitavaa on, että vasta yhdeksän museota ja kulttuurikohdetta Suomessa on saanut tämän sertifikaatin, kun taas majoituskohteilla on jopa 146 sertifiointia (Green Key 2022).

Poro- ja rekikoira-ajelut ovat Suomen Lapin matkailuelinkeinon keskeisiä aktiviteetteja, jotka kuuluvat olennaisena osana alueen kulttuuriin. Ajelujen lisäksi turistit voivat usein myös valokuvata ja ruokkia poroja osana ohjelmapalvelua. Ulkomaiset matkanjärjestäjät ja turistit ovat alkaneet kiinnittää huomiota matkailueläinten kohteluolosuhteisiin: matkanjärjestäjät lähettävät omat tarkastajansa matkakohteisiin ennen sopimusten tekemistä palveluntarjoajien kanssa. Green Key, kansainvälinen matkailualan ympäristömerkin myöntäjä, on vuodesta 2021 kehittänyt porojen hyvinvointikriteerejä yhteistyössä Lapin AMK:n Matkailun tutkimus- ja koulutuskeskuksen sekä Porotilamatkailuyhdistyksen kanssa. (Lapin AMK 2022.) ”Green

Activities” -sertifikaatissa otettiin käyttöön porojen ja rekikoirien hyvinvointikriteerit, joka määrittelee raja-arvot liittyen porojen ja koirien päivittäiseen työhön, aitaukseen ja vetoeläinten taukojen määrään, joka taas edellyttää eläintilojen käytäntöjen järjestelmällistä seuranta ja kirjaamista. Lisäksi porotiloilla tehdään vuosiraportteja ja säännöllisiä tarkastajien käyntejä, joilla varmistetaan kriteerien täyttyminen käytännössä, mikä on laatuaan ensimmäinen maailmassa. (Lapin AMK 2022b; Green Key 2022b.)

Alankomaalainen Green Destinations Foundation -organisaatio yhdessä Future of Tourism Coalitionin ja lukuisten kansainvälisten matkailuun liittyvien kumppaniorganisaatioiden kanssa julkisti lokakuussa 2022 jo yhdeksännen kansainvälisen kestävän matkailun konferenssin ja kilpailun vuodelle 2023, jossa vuosittain valitaan 100 parasta vastuullisesti toimivaa matkakohtetta (Green Destinations 2022b). Vuosittaiset konferenssit järjestetään eri maissa. Organisaatio myöntää kohteille asetetun viidentoista tarkan vastuullisuuskriteeristön ja sovellettujen kestävyysstrategioiden perusteella ”Green Destinations” -sertifikaattia sekä -tunnustusta (kuva 11), jonka avulla matkailukohteiden on mahdollisuus verkostoitua ja markkinoida kestäviä tuotteitaan ja palveluitaan kansainvälisesti. Organisaatio myöntää lisäksi ”Quality Coast” -palkintoja, joita myönnetään vesistöjen läheisyydessä oleville vastuullisille kohteille, jotka suojelevat vesistöjä ja rantoja sekä takaavat kestävät allaspalvelut. Palkitut ja kriteerit omaavat kohteet pääsevät lisäksi ”Good Travel Guide” -matkailualustalle, missä matkailijat voivat keskitetysti tutustua vastuullisiin kohteisiin (Green Destinations 2022c).

Kuva 11. Green Destination Certified - sertifikaatti ja Green Destinations Awards – tunnustuksien logot (Green Destination 2022).

Fiskars Groupin omistama Fiskars Village on ottanut käyttöönsä kestävän matkailun toimintatavat, jotka pohjautuvat Metsähallituksen kestävän matkailun periaatteisiin ja Green Destinations Foundationin kriteeristöihin. Fiskars Village on voittanut ”Green Destinations Gold” -palkinnon ja saanut kansainvälisen ”Green Destinations Awards” -tunnustuksen toistaiseksi ainoana kohteena Suomessa. Lapissa sijaitseva Posio, joka tunnetaan taiteilija Anu Pentikin

taidekeramiikan synnyinpaikkakuntana, on lisäksi täyttänyt ”Green Destinations Core Criteria” -asteikon vaatimukset ja näin päässyt ”Good Travel Guide” -matkailualustalle vuonna 2020 yhdessä Fiskars Villagen kanssa. Naapurimaamme Viro on saanut jo seitsemän ”Green Destinations” -tunnustusta ympäri maata ja Ruotsi kaksi. Espanjalla on kahdeksan tunnustusta, mutta Ranskalla vain yksi ja Italialla kaksi. (mt.) Fiskars panostaa myös koko konsernin kestävyyshankkeisiin. Uutena projektinaan yhtiö sijoittaa 10 miljoonaa euroa energiainvestointiin, jossa Hämeenlinnan Iittalan lasitehtaan maakaasukäyttöiset uunit vaihdetaan uusiutuvaa sähköenergiaa käyttäviin uuneihin vuosina 2023–2026. Lopputuloksena syntyvät 74 prosentin vuotuiset hiilidioksidipäästövähennykset, sulatusuunien energiakulutuksen väheneminen 67 prosenttisesti sekä typen oksidien päästövähennykset. (Fiskars Group 2022.)

5 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT

Tutkimuspohjaisessa kehittämistyössäni pyrin hahmottamaan, kehittämään ja toteuttamaan parempia vaihtoehtoja, uusia ratkaisuja sekä edistämään vastuullisten toimintamallien käyttöä. Kehittämiseen kuuluu ongelmien ratkaiseminen, uusien käytäntöjen ja palveluiden tuottaminen sekä uusien ideoiden synnyttäminen ja toteuttaminen. Pääasiallinen ero tieteellisen tutkimuksen ja tutkimuksellisen kehittämistyön välillä on niiden tavoitteissa. Tieteellinen työ tuottaa ilmiöiden pohjalta uutta teoriaa. Tutkimuksellisessa työssä etsitään uusia käytännön ratkaisuja ja parannuksia, missä erilaiset tavoitteet vuorostaan vaikuttavat käytettäviin prosesseihin, lähestymistapoihin ja menetelmiin. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2014, 11–15.)

Tämän kehittämistyön tarkoituksena on saadun tutkimustiedon julkaiseminen ja dokumentointi, jolla luon uudenlaista ammatillista tietämystä. Dokumentoimalla niin kutsuttua hiljaista tietoa voin uudistaa tietotaitoa ja luoda pohjaa myös tuleville kehityshankkeille. Ensimmäisenä kerään tutkimustietoa toimintaympäristöstä tai organisaatioista, jonka jälkeen pystyn määrittelemään tutkimusprojektiin liittyvät tai niissä vaadittavat prosessit. Vasta tämän jälkeen pystyn luomaan uuden kirjallisen toiminta- tai kehittämissuunnitelman. Tulosten julkaiseminen ja mahdollinen tulosten kaupallistaminen ovat keskeinen osa tutkimuslähtöistä kehitystyötä. (Ojasalo ym. 2014, 15.)

5.1 Kausaalinen tutkimus ja teemahaastattelu

Tutkimusongelman selvittämiseksi käyn läpi vastuullisuuteen liittyviä aineistoja ja teen kausaalista eli selittävää tutkimusta, niin määrällisesti kuin laadullisesti, jotka analysoin ja jatkojalostan opinnäytetyötäni varten (Jyväskylän yliopisto 2022). Tämän tutkimustyön kvantitatiivisena ja kvalitatiivisena pohja-aineistona käytän Euroopan komission vuonna 2020 julkaisemaa laajaa ympäristötietoutteen ja kestäväan kehitykseen liittyvää Eurobarometritutkimusta, jossa myös Suomi oli mukana. Tämä kasvatusten tehty kansainvälinen teemahaastattelu ja siitä johdettu tutkimustieto selkiyttää luotettavasti eri maissa asuvien ihmisten vastuullisuuteen liittyvät asenteet, toiminnot ja tulevaisuuden toiveet kestävyuden kehitystyössä. Tutkimuksesta saadut tärkeimmät tiedot on koottu yhteen liitteessä 1. (European Union 2022.)

5.2 Tapaustutkimus ja vertaileva tutkimus

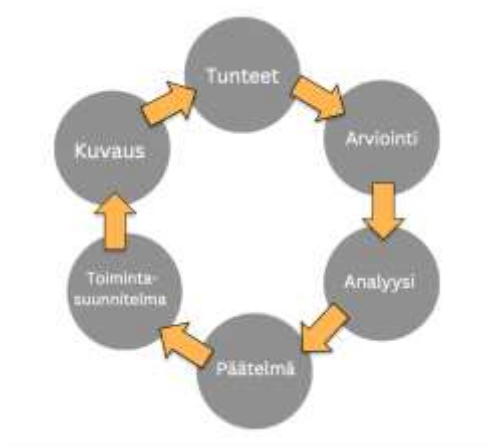
Tämän opinnäytetyön tutkimusmetodina käytän tapaustutkimusta (case study). On huomioitava, että tapaustutkimus on tutkimustapa, joka sisältää useita tutkimusmenetelmiä (Stake 2005, 455; Hackley 2020, 111). Aineisto, joka on pääosin laadullista, mutta joka sisältää myös määrällistä tietoa, on kerätty mahdollisimman monipuolisesti (Hackley 2020, 111). Tutkimuksen kohde, joka on joko yksi tapaus tai pieni joukko tapauksia, esitellään perusteellisesti ja lopputuloksena pystytään vastaamaan kysymykseen: ”Mitä tapauksesta opitaan?” (Stake 1995, 4). Tutkija tiedostaa jo alkuvaiheessa, että kyseinen kohde on tärkeä, mutta varsinainen merkitys paljastuu usein vasta tutkimuksen kuluessa. Tutkimuksessa on tärkeää erottaa tapaus ja tapauksen ilmentymä eli tutkimuksen kohde. Tapaustutkimuksesta ei saada yleistävää tai keskimääräistä otosta, kuten esimerkiksi tilastollisesta tutkimuksesta. Päämäärä on tapauksen ymmärtäminen, ei empiirinen yleistäminen, kuten tilastollisessa tutkimuksessa. (Laine, Bamberg & Jokinen 2008, 97–15; Hackley 2020, 111.)

Tapauksen valintaperusteina voivat olla esimerkiksi tutkittavan kohteen pitkä historia, sen ainutlaatuisuus, ilmiön monimutkaisuus, tapaus edustaa yhtä otosta samantyylisten joukossa, ilmiöstä on saatavilla laajaa virallista materiaalia tai sillä on tieteen luoma pohja, joka tekee tutkittavasta tapauksesta mielenkiintoisen. Seurauksena muodostuu kaksi vaihtoehtoista merkitystä: 1) tapaus, joka kyseenalaistaa, täydentää tai luo uuden teorian tai 2) tapauksesta muodostuu naturalistinen yleistys. Suomalainen sosiologi ja määrällisen tutkimuksen kehittäjä Pertti Töttö avaa kirjansa ”Pirullisen positivismin paluu: laadullisen ja määrällisen tarkastelua” teemana omanlaisen yhteyden tapaustutkimukseen väittäessään, että tällä hetkellä laadullisia menetelmiä pidetään määrällisiä menetelmiä ylevämpinä. (Laine ym. 2008, 12, 15–16; Töttö 2000.)

Tämän opinnäytetyön tapaustutkimus pohjautuu professori Gary Thomaksen tapaustutkimusmenetelmään. Siinä tutkimustarkoitus on jaettu sisäiseen, instrumentaaliseen, arvioivaan, selittävään ja kokeilevaan menetelmään, joista käytän kolmea tutkimusmenetelmää. Sisäisessä tapaustutkimuksessa tutkin itse tapausta, jossa tutkimuksen kohteena on eurooppalaisen maan kulttuuriorganisaation tapahtumatoiminta. Arvioivaa menetelmää käytän toimintoihin ja tapahtumiin liittyvien kestävyysilmiöiden laadulliseen ja määrälliseen tarkasteluun. Tämän lisäksi käytän selittävää tapaustutkimusta, jossa vuorostaan etsin vastauksia kysymyksenasetteluun. (Thomas 2011, 97–107.) Kansainvälisestikin tärkeän ja laajan kestävyysaiheen käsittely vain yhden tapauksen avulla on mahdotonta, joten valitsin tapaustutkimukseen kolme erilaista

tapausta kolmesta Euroopan maasta. Tätä kutsutaan Multiple Case Studyksi, eli usean tapauksen tutkimukseksi, jonka avulla saadusta informaatiosta tulee laajemmin kattava ja yleistävämpi, varsinkin, kun kysymys on kansainvälisestä ja laajasta tutkimuksellisesta aiheesta (Oliver 2021, 135–136).

Täydentävinä tutkimusmenetelminä käytän osallistuvaa havainnointia, reflektointia sekä vertailevaa tutkimusta. Osallistuva havainnointi eli observointi on yksi aineistonkeruumenetelmistä, jota kerään muistiinpanoin sekä valo- ja videokuvauksen avulla. Tutkijana teen observointia sisäpuolisena, eli osallistun itse kulttuurimatkoihin ja tapahtumiin, jossa havainnointimetodi on lisäksi vapaata, joka sopii hyvin kulttuuriantropologiseen tutkimukseen. (Taideteollinen korkeakoulu 2022.) Reflektointi tutkimukseni vuorostaan pohjautuu Graham Gibbsin kehittämään heijastavaan sykliin, ”Gibb’s Reflective Cycle” (1988), joka on edelleen tunnetuin ja käytetyin syklisistä reflektiomalleista. Sen etuna pidetään asioiden oppimista toistuvissa samantyyppisissä kokemuksissa, jossa tunteet, arviointi, analyysi, päätelmä, toimintasuunnitelma ja kuvaus muodostavat jatkuvan oppimisen mallin (kuva 12). Arvioinnissa analysoin havaittujen asioiden, tilanteiden tai tapahtumien toimivuutta objektiivisesti, toisin sanoen niin positiiviselta kuin negatiiviselta kannalta, vaikka yleinen arviointi olisikin jompaa kumpaa. Tämän jälkeen pääsen lopulliseen toimintasuunnitelmavaiheeseen, jossa mietin, mihin asioihin kannattaa panostaa, mitä voitaisiin tehdä toisin tai mitä parannettavaa mahdollisesti löytyy, jotta pystyn muodostamaan lopullisen päätelmän eli kuvauksen aiheesta. (The University of Edinburgh 2022.)

Kuva 12. Gibbsin heijastava sykli mukailten The University of Edinburgh 2022.

Tapaustutkimukseen valitsin aluksi kaksi vakiintunutta taidenäyttelytapahtumaa Suomessa ja Italiassa. Ensimmäinen oli taidekaupunkina itseään markkinoivassa Mänttä-Vilppulassa jär-

jestettävä Mäntän kuvataideviikot ja toinen Venetsian Biennaali, joissa molemmissa vierailin kesällä 2022. Tutkimustyön edetessä huomasin, kuinka sekä Mäntän että Venetsian taidekulttuurin tutkimushistoria johdatteli useaan otteeseen maailman vanhimpaan kulttuurikaupunkiin Pariisiin, joten päätin myöhemmin lisätä sen kolmanneksi tapaukseksi. Pariisin monimuotoiset taide- ja kulttuuritapahtumat ovat jo pitkän historiansa vuoksi näyttäneet esimerkkiä muille Euroopan maille. Lisäksi Ranskan matkailun liikevaihto on suurimpia maailmanlaajuisella tasolla, joten katsoin tämän eurooppalaisen kohteen olevan tärkeä osa tätä opinnäytetyön tutkimuskenttää. Pariisin museot ja historialliset monumentit ovat Euroopan ja maailman vierailtuimpia kohteita, joten on tärkeää tutkia, miten heillä vastuullisuus on huomioitu ja voisimmeko kenties oppia jotain uutta heiltä. (The Global Economy 2022.)

Teen tutkimustyössäni myös vertailevaa tutkimusta (benchmarking), joka tukee tapaustutkimuksesta saatua tietoa. Tutkin tapaustutkimuksessa olevien kohteiden lisäksi pienempiä taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä tapahtumia, Suomessa, Ruotsissa, Virossa ja Espanjassa, joista kerättyä materiaalia pystyn vertaamaan niin keskenään kuin varsinaisten tapauksien kanssa. Näin saadusta tutkimustiedosta muodostuu kansainvälisesti laadukasta ja vertailukelpoista materiaalia, josta pystyn tekemään luotettavia analyysejä kestäväan kehittämiseen liittyen.

6 TAPAUSTUTKIMUKSEN HAVAINNOT

Seuraavassa esittelen eurooppalaisissa kulttuurikaupungeissa Mänttä-Vilppulassa, Venetsiassa ja Pariisissa tekemiäni havaintoja koskien kestäväää matkailua ja kulttuurituotantoa. Olen tutkinut myös tilastollista matkailuun liittyvää tietoa, sillä se auttaa kenttätutkimuksen ohella ymmärtämään kunkin kohteen kestävyystoimia.

6.1 CASE 1: Mäntän 26. Kuvataideviikot

Mäntän kuvataideviikkojen vierailu ajoittui heinäkuun viimeiselle viikolle, jolloin Suomen vilkkain matkustussesonki oli jo päättymäisillään. Tämä oli tutkijan näkökulmasta paras aika, sillä sain rauhassa perehtyä alueen kulttuurimatkailuun ja organisaatioiden toimintaan.

6.1.1 Tilannekatsaus Suomen ja Mänttä-Vilppulan matkailuun

Vuoteen 2028 mennessä Suomen matkailun tuottojen ennustetaan ylittävän 24 miljardia euroa, jolloin sen osuus bruttokansantuotteesta odotetaan olevan noin kymmenen prosenttia. Kansainvälisten matkailijoiden määrä on Suomessa kasvanut koronavuosia lukuun ottamatta melko tasaisesti, erityisesti pääkaupunkiseudulla ja Suomen Lapissa, jotka houkuttelevat matkailijoita kaikkialta maailmasta. Suomalaiset ovat valinneet yhä enemmän kotimaanlomamatkailun, mikä kuvaa paikallisen ja ilmastotietoisen matkailun nousevaa trendiä. Vuonna 2019 kansainvälisiä matkailijoita yöpyi ennätyselliset 12,43 miljoonaa, eli yli kaksi kertaa maamme väestön verran, joten kansainväliseen matkailuun kannattaa selvästi panostaa. (Statista 2022m.)

Ylä-Pirkanmaalla sijaitseva Mänttä-Vilppulan kaupunki perustettiin vuonna 2009 ja sen asukasluku on noin 9 600. Kaupunki on kehittänyt alueen kulttuurimatkailua luomalla uudet ”Visit Taidekaupunki” -sivustot, joilta pääsee tutustumaan useimpiin alueen nähtävyyksiin, kulttuuritapahtumiin ja matkailutarjontaan. Suurimmat kaupungit Tampere ja Jyväskylä sijaitsevat molemmat alle 100 kilometrin päässä. Mänttä-Vilppula tarjoaa turisteille tälle hetkellä neljä hotellia, viisi huoneistomajoituspaikkaa, kymmenisen mökkien vuokraamiseen erikoistunutta yritystä, kaksi leirintäaluetta sekä vajaa kolmisenkymmentä ravintolapalveluyritystä. Samoilta sivuilta pääsee yli neljään kymmeneen erilaiseen nähtävyyteen ja aktiviteettiin, mukaan lukien museot ja luonnollisesti myös ostamaan lippuja alueen lukuisiin tapahtumiin, kuten Mäntän kuvataideviikoille, Mäntän musiikkijuhlille, Mäntän urkuviikoille ja Kuvataiteen

valtakunta -tapahtumaan. Mäntän välittömät matkailutulot ylittivät vuonna 2017 jo 14,5 miljoonaa euroa. Kotimaan matkailijoiden osuus Ylä-Pirkanmaalla on ollut tasaiset 90 prosenttia, jättäen ulkomaisille matkailijoille vain noin 10 prosentin osuuden. Kansainvälisten lentomat-kustajien saapuminen läheiselle Tampereen kentälle on ollut rajussa laskussa jo 2011-luvulta saakka, jolloin Tampereelle saapui lähes 300 tuhatta lentomatkailijaa, mutta joka on ollut enää reilu 100 tuhatta vuodessa. (Mänttä-Vilppulan Kaupungin Matkailupalvelut 2022; Mänttä-Vilppulan Kaupunki 2022; Mänttä-Vilppulan Kaupunki 2022b.)

Mänttä-Vilppulassa on panostettu kulttuuritoimeen huomattavasti suomalaista keskivertoa paremmin, sillä niin johtaminen kuin muut ydintoiminnot ovat heillä Terveiden ja Hyvinvoinninlaitoksen vuoden 2021 tutkimuksen mukaan jopa sadan pisteen tasolla. Osallisuutta ja voimavaroja on käytössä 83:n ja 75:n pisteen verran, mutta sitoutumisessa he jäävät esimerkiksi Helsinkiä alemmalle tasolle luvulla 67, kun se Helsingissä on 79. Lasten ja nuorten osallisuus taiteeseen ja kulttuuriin on varsinkin ala-asteella korkea: yli 83 prosenttia osallistuu tähän toimintaan vähintään kerran viikossa ja lukioikäisistäkin jopa lähes 54 prosenttia. Mänttä-Vilppula on yksi 45:stä kunnasta, Helsingin ohella, jolla kulttuuritoimen kokonaisarvo ylittää suositellun 75 pisteen raja-arvon eli saa hyvän tuloksen. Kaikkiaan kuntia Suomessa on 309 (kuva 12). (Terveiden ja Hyvinvoinnin laitos 2022.)

Kuva 12. Mänttä-Vilppulan kulttuurillinen tilanne vuonna 2021. Kuva: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2022).

Mänttä on ollut 1800-luvun lopulle saakka erittäin harvaan asuttua aluetta. Mäntän Serlachiuksen paperitehtaan rakentamisen aloittaminen vuonna 1868 oli rautatien rakentamisen ohella alueen merkittävin edistysaskel, sillä tämä toi luonnollisesti paljon töitä ja asukkaita alueelle. Gustaf Serlachiuksen (1830–1901) teollisuusperintöön sekä hänen veljenpoikansa Göstan (1876–1942) kulttuurillisesti arvokkaaseen taidekokoelmaan on panostettu: kartano ja kulttuurihistorialliset puistoalueet on muutettu vuonna 1984 taidemuseo Göstaksi (1945) ja vanha pääkonttori (1934) vuonna 2005 historialliseksi Gustaf-museoksi (kuva 13). Gösta Serlachius

oli edelläkävijä suomalaisen kulttuurin kansainvälistämisessä: hän esimerkiksi sponsoroï vuonna Miss Eurooppa -kisoihin osallistuvaa Ester Toivosta, josta otettiin vuonna 1934 mainoskuvia kartanon tiloissa. (Simpanen 2019, 137). Gösta-museo sai vuonna 2014 myös uudet modernin taiteen lisätilat, kun barcelonalainen nuorista arkkitehteistä koostuva MX_SI Architectural Studio voitti suunnittelukilpailun ja rakensi suuren puisen paviljongin yhdessä suomalaisten yhteistyökumppaneidensa kanssa. Näyttelytilojen lisäksi rakentui uusi aula museokauppoineen, juhlasali, opetustiloja ja paljon taiteen säilytykseen liittyviä varastotiloja. Gösta Serlachiuksen taidesäätiö kehittää myös Gösta-nimistä ravintolatoimintaansa huippukokkeineen ja järjestää vuosittaista ”Mäntä Food & Art” -tapahtumaa. Serlachiuksen museot ovat saaneet korkeimman ISO 14001 -ympäristösertifikaatin ja ”Sustainable Travel Finland” -sertifikaatin. (Serlachius-museot 2022.) Suomen suosituimmassa museossa Ateneumissa vieraili vuonna 2021 reilu 183 tuhatta ja toisena olevassa Gösta-museossa 125 tuhatta kävijää (Museovirasto 2022).

Serlachiuksen museonjohtaja Pauli Sivonen johtaa 50 hengen organisaatiota, johon hän on halunnut liittää museoammattilaisten lisäksi myös runsaasti matkailun, talouden ja markkinoinnin ammattilaisia. Sivonen painottaa matkailupalveluiden laatua varsinkin, jos kulttuurikohde sijaitsee hieman syrjässä, kuten heidän museonsa. (Dementjeff 2021.)

Kuva 13. Serlachius-museot Gösta ja Gustaf. Gustafin edustalla oleva patsas on Viktor Janssonin ”Poika ja Kala” (1934). Kuva: Nina Pitkänen (2022).

6.1.2 Yhteistyö sertifioitujen museoiden kanssa

Mäntän 26. Kuvataideviikot järjestettiin 11. kesäkuuta ja 31. elokuuta välisenä aikana (kuva 14). Tapahtumaa on järjestetty vuodesta 1993, ensin joka toinen vuosi ja vuodesta 1999 lähtien vuosittain. Vuonna 2023 Suomen laajin nykytaiteen kesänäyttely täyttää 30 vuotta ja sitä

organisoi Mäntän Kuvataiteen Ystävät Ry (1991). Kesäkuusta elokuulle kestävällä näyttelyllä on ollut parhaimmillaan 17 tuhatta kävijää. (Mäntän kuvataideviikot 2022.)

Kuva 14. Mäntän Kuvataideviikkojen juliste sekä päätapahtumapaikka Pekilo. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Vanha pekilotehdas (1980), jossa valmistettiin valkuaisrehua karjalle vuoteen 1991 saakka, on toiminut näyttelyn pääpaikkana vuodesta 2002, mutta teoksia oli tällä kertaa esillä myös Gösta-museon edustalla ja Mäntän kirkossa (mt.). Mäntän Kuvataiteen Ystävät Ry osti rakennuksen Serlachiukselta vuonna 1993 ja kunnosti sen vuosien saatossa niin kunnan, EU:n ja paikallisen väestön tuella näyttelytiloiksi (Serlachius-museot 2022).

Vuoden 2022 näyttelyn kuraattorina toimi kuvanveistäjä Markus Kähre, joka oli kutsunut 25 taiteilijaa ja taiteilijaryhmää sekä muusikoita, säveltäjiä, runoilijoita, dramaturgeja ja ohjaajia. Ohjelmistossa oli tarjolla ”Hietsu is Happening!” -tiimin Musiikkia tapahtuu -konsertit sekä näyttelijä Kati Outisen runo-opastukset. Uutuutena järjestettiin minikonsertteja 1–2 hengen yleisölle Pekilon siilonpohjissa yhteistyönä useiden musiikin ammattilaisten kanssa ja vierailijaksi oli tuotu kansainvälisesti tunnettu Innanen Pasborg Piromallin jazz-konsertti, jonne saapui yli kuusikymmentä vierasta. Ohjelmaan kuuluivat taiteilijatapaamiset, kuraattorikierrokset ja kuuntelemisen SM-kisat. Lehdistötiedotteessa 31. elokuuta 2022 Kähren kerrottiin onnistuneen kävijöiden ja taiteilijoiden välisen kanssakäymisen aktivoinnissa sekä eri alojen taiteilijoiden ja taiteen alojen toisiinsa törmäyttämisessä. (Mäntän kuvataideviikot 2022b.)

Vieraillessani tapahtumassa kävijäsegmentti vaikutti olevan kaikenikäistä. Koululaisten taidekasvatukseen halutaan selvästi myös panostaa ja heille olikin varattu erilaisia opastuskierroksia kahden viimeisen viikon aikana. Henkilökohtainen vierailuni ajoittui juuri noille viimeisil-

le viikoille ja olikin mielenkiintoista seurata, miten lapset reagoivat hyvinkin epätavallisiin ja moderneihin taideteoksiin. Näyttelyssä nähtiin erilaisia installaatiota, mihin oli lisätty ääniä ja tuoksuja, kuten luontoa jäljittelevään lasikoppiin sijoitettu wc, minne pääsi sisälle aistimaan. Mukana oli valokuvataidetta, kierrätettävistä materiaaleista valmistettua käsityötaidetta, sarjakuvataidetta sekä ääni- ja kuva- ja videoinstallaatioita (kuva 15). Näyttely sisälsi myös kuolemaan ja tuskaan liittyvää taidetta, joita ei ainakaan nuorempien lasten opastuksissa hienotunteisesti esitelty laisinkaan.

Kuva 15. Mäntän Kuvataideviikkojen teoksia. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Ainona näyttelyoppaana toimi lainattava nelisivuinen paperilehtinen, josta pystyi tarkastamaan taiteilijan ja teoksen nimen, mutta tarkempaa tietoa niin taiteilijasta kuin taideteoksen tekemisestä ei suoraan tarjottu, vaan museon asiakaspalvelussa kerrottiin, että näyttely on tarkoitus käydä läpi itse tutkiskellen ja aistien. Taideteoksien luona ei myöskään ollut perinteistä teoskylttiä. Näyttely oli yllätyksekseni paljon suppeampi kuin ennakkoin ja jäin henkilökohtaisesti kaipaamaan opastettua kierrosta, minkä olisi voinut toki myös varata ennen paikalle saapumista, mikäli olisi ollut ennakkotieto, että mitään informaatiota teoksilta ei ole esillä. Näyttelykaupassa oli myynnissä erillinen kymmenen euron hintainen näyttelykirjanen, mutta ekologisista syistä en halunnut ostaa kyseistä kirjaa, vaan olisin mieluummin tarkistanut informaation sähköisessä muodossa.

Mäntän kuvataideviikkojen näyttelylipun hankinta oli tapahtuman nettikaupasta sujuvaa ja samaan lippuun pystyi liittämään edullisen Serlachiuksen minibussin edestakaisen matkan Tampereelta Mänttä-Vilppulaan sekä liittämään matkaan myös Serlachiuksen museoiden vierailut. Suurin osa vierailijoista oli selvästi yhdistänyt nämä kolme kulttuurikohdetta samalle matkapäivälle. Minibussin liikennöinti- ja aikataulu oli sovitettu Helsingistä aamulla saapuvan junan aikatauluun sekä illalla vuorostaan Tampereelta lähtevään Helsingin junaan.

Päivän matkan hinnaksi Helsingistä pääsylippuineen Kuvataideviikoille ja Serlachiuksen museoihin tuli maksamaan opiskelijalle tai eläkeläiselle vain 55 euroa ja normaalihintaisena se oli noin 20 euroa kalliimpi. Tiukahko aikataulu liityntäkuljetuksineen teki päivän kestävästä kulttuurimatkasta kiireisen, sillä bussimatka Mänttä-Vilppulaan kesti junan lisäksi yli 1,5 tuntia, joten matkoihin meni lähemmäs kuusi tuntia koko päivästä (kuva 16). Tämä oli kuitenkin niin ekologisesti kuin taloudellisestikin parempi vaihtoehto, sillä juuri tuolloin myös polttoaineiden hinnat olivat vielä korkeimmillaan: pelkän henkilöautomatkan hinnaksi olisi tullut reilu 80 euroa yhdelle matkustajalle. Mänttä-Vilppulassa minibussi liikennöi Pekilon, Göstan ja Gustafin tarjoten kuljetukset koko päivän ajan. Kuvataideviikkojen sivuilla oli kattavasti esitelty myös muita saapumisvaihtoehtoja useimmista lähikaupungeista niin autolla, kuin taksi- ja junayhdistelmillä sekä bussi- ja junayhdistelmillä. Kesän 2022 näyttely toi Pekiloon 16 200 kävijää, joka oli noin 800 vähemmän kuin edellisenä vuonna. (Mäntän kuvataideviikot 2022b.)

Kuva 16. Mäntän kuvataideviikot kartalla sekä Gösta-paviljongin eteen sijoitettu veistos. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Muutaman tunnin vierailu Mäntän kuvataideviikkojen näyttelyssä oli riittävä, mutta itselleni näyttely jäi hieman pinnalliseksi puuttuneen opastuksen vuoksi. Olisi ollut mielenkiintoista tietää esimerkiksi kierrätettävistä materiaaleista tehtyjen taidekäsitöiden valmistuksesta ja itse taiteilijasta jokaisen työn kohdalla. Tämä menetys kuitenkin palkittiin Serlachius-museoissa, joissa informaation helppoon saatavuuteen oli panostettu: jokaisen esineen, taideteoksen tai rakennuksen läheisyydessä oli tietoutta saatavilla kyltein ja QR-koodeilla netistä.

Vastuullisuudesta ja kestävästä toimintatavoista ei ollut Mäntän kuvataideviikkojen niin Pekilon fyysisissä tiloissa kuin heidän tapahtumasivuillaankaan juurikaan informaatiota

verrattuna yhteistyökumppaninsa Serlachius-museoiden panostukseen vastuullisissa toimintatavoissa ja strategioissa. Kuvataideviikot toimii kuitenkin erittäin läheisessä yhteistyössä Serlachius-museoiden kanssa, joten vastuullisuus jakaantuu Serlachiukselta myös heille. Serlachius-bussi oli toistaiseksi polttoainekäyttöinen, joka varmasti johtuu pitkistä matkaetäisyyksistä päivän aikana. Kulttuuriperinnön vaaliminen ja säilyttäminen ovat molemmille organisaatioille tärkeitä, sillä molemmat ovat ottaneet käyttöönsä vanhat historialliset rakennukset, joissa näyttelyitä ja museoita pidetään. Pekilon näyttelyssä oli pieni kirjamyymälä, josta oli ostettavissa julisteita, esitteitä, Pekilo-kangasmerkkejä ja taidekirjoja, mutta esimerkiksi vastuullisesti tuotettuja paikallisia tuotteita ei oltu tuotu ollenkaan myyntiin (kuva 17), kuten vuorostaan oli Serlachius-museoissa nähtävissä.

Kuva 17. Mäntän kuvataideviikkojen kaupan tarjontaa. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

6.2 CASE 2: Venetsian 59. Biennaali

Toinen tapaustutkimus kohdentui Venetsian 59. Biennaaliin, jonne matkustin syyskuussa 2022. Ajankohta sijoittui suositulle kansainväliselle lomakuukaudelle, joten pääsin myös näkemään, miltä matkailun huippusesonki näyttää koronan jälkeisessä Italiassa ja onko matkailussa tapahtunut muutosta ensimmäisen Venetsian matkani jälkeen, joka oli vuonna 2008. Italia oli Euroopan toiseksi suurin CO₂- päästöissä vuonna 2021. Liikenne kattaa 30 prosenttia, energia ja lämmitys 27 prosenttia sekä rakennukset 19 prosenttia maan päästöistä. Italian kansalaisen päästöt ovat kuitenkin suomalaista alemmat eli 6,8 tonnia hiilidioksidiekvivalenttia asukasta kohti, joten maan infrastruktuuri on suurin saastuttaja. (Climate Transparency 2022; Statista 2022n.)

6.2.1 Matkailu Italiassa ja maailmanperintökohteessa Venetsiassa

Venetsian kaupunki tunnetaan suurista vuosittaisesta turistimääristään sekä saastumisen ja veden nousun aiheuttamista vaaroista, jotka ovat olleet jo vuosikymmenien ajan 60 000 asukkaan ja saapuvien turistien tiedossa. Venetsia on käyttänyt perinteisesti suuria määriä turismin tuomista voitoista rakennusten ja kulttuurikohteiden entisöintiin sekä säilyttämiseen. (Goy 2010, 3, 17.)

Italiassa oli vuonna 2021 yli neljä tuhatta museota, galleriaa ja arkistoa sekä lähes 300 arkeologista kohdetta, joista maanlaajuisesti suurimmat kävijämäärät kohdentuivat Rooman Colosseumille ja Firenzen Ufficin taidegallerioille. Matkailu tuottaa keskimäärin 10 prosentin eli reilun 170 miljardin euron verran koko maan bruttokansantuotteesta, mikä tekee siitä Italian yhden tärkeimmistä elinkeinoista ja työllistäjistä. (Statista 2022o.)

Vuonna 1987 Unescon maailmanperintöluetteloon merkitty Venetsia (421 jKr.) on yksi Italian tärkeimmistä matkailukohteista. Kansainvälisten matkailijoiden tuomat tulot ”La Serenissima”, joksi kaupunkia myös kutsutaan, muodostavat valtaosan alueen matkailutuloista. Vuonna 2019 Venetsiaan saapui noin 4,8 miljoonaa matkailijaa, joista suurin osa tuli Yhdysvalloista, mutta laski koronavuonna 2021 1,4 miljoonaa matkailijaan, nostaen tuolloin saksalaiset ja italialaiset hetkellisesti suurimmiksi matkailijasegmenteiksi. (Statista 2022p.)

6.2.2 Kulttuurihistorialliset rakennukset tapahtumapaikkana

Vuonna 2022 Venetsia toimi jo 59:ttä kertaa kansainvälisenä taidekulttuurin suurimpana tapahtumapaikkana. Venetsian Biennaalia on järjestetty vuodesta 1893 lähtien ja näyttelykokonaisuus on perinteisesti levitetty paitsi historiallisille kaupunginosille Giardini di Castelloon ja Arsenaleen myös ympäri Venetsian kaupunkia useisiin gotiikan ja renessanssiajan linnoihin sekä katolisiin vanhoihin kirkkoihin. Kuvassa 18 näkyvä Chiesa di San Samuelissa näytteillä oleva installaatio ”Les Innocents, 2000” käsitteli lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, vangitsemista ja murhaamista. Biennaalin ”The Milk of the Dreams” -teemanimi otettu Leonora Carringtonin (1917–2011) kirjasta, jossa maailmaa kuvataan surrealismin ja kuvitteellisuuden prisman läpi. Kuraattori, New Yorkissa asuva italialainen Cecilia Alemani, jolla on parin kymmenen vuoden kokemus taidenäyttelyistä, halusi tuoda näyttelyyn ensimmäistä kertaa 127:ään vuoteen enemmän naisia ja muun sukupuolisia taiteilijoita kuin miehiä. Hän kokee, että taidekulttuuri ja siihen liittyvä elämäntapa on historiallisesti ollut hyvin miesvaltaista. Näyttelyn teemoina olivat ihmisen, luonnon ja teknologian muodostamat monimutkaiset suhteet, joissa käsiteltiin myös uudelleensyntymisiä, muuntautumisia ja metamorfooseja. (La Biennale di Venezia 2022, 45–49.)

Kuva 18. Arsenalen Le Gaggiandren 1500-luvun vesivarikko vasemmalla ja San Samuelskirkon ilmainen ”Les Innocents, 2000” Biennalen näyttely. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Giardi di Castellon 29 näyttelyrakennusta, jotka jokainen näyttelymaa on rakennuttanut, edustavat kansallisromanttista ja modernistista tyyliisuutaan eri aikakausilta, ovat myös itsessään kiinnostavia arkkitehtuurisia elämyksiä, pidetäänhän täällä taidebiennaalin lisäksi joka toinen

vuosi arkkitehtuurin biennaali. Suomen paviljongin on suunnitellut Alvar Aalto vuonna 1956, josta tuli jo tuolloin ekologinen ratkaisu: siirrettävä ja helposti purettava telttamainen rakennus, jonka materiaalina oli puu (kuva 19). Tosin tätä biennaalin pienikokoisinta paviljonkia ei ole tarvinnut koskaan purkaa, vaan se on sijainnut samalla paikalla käyden läpi kolme restaurointia, joista viimeisin tehtiin arkkitehtuurin tohtori Gianni Talaminin johdolla vuonna 2012, kun puiston puu kaatui paviljongin päälle. Talamini on kansainvälisesti arvostettu asiantuntija, sillä hän on tehnyt laajaa tutkimusta kulttuuriperinnön suojelusta, sinivihreästä infrastruktuurista, tilarakenteiden huokoisuudesta ja puurunkorakenteista. (Hipeli, Talamini, Aalto & Aalto 2018, 35; Researchgate 2022.)

Kuva 19. Suomen Alvar Aalto paviljonki Giardini di Castellossa ja keskellä yksi Arsenalen suurista näyttelytiloista Venetsian 59. biennaalissa. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Arsenalen valtavat näyttelytilat kuvissa 18 ja 19 ovat Venetsian vanhan asevaraston ja telakan tiloja, joiden rakentaminen käynnistyi jo vuonna 1104 ja ne olivat käytössä Napoleonin valloitukseen saakka, vuoteen 1797. Arsenale, joka nykyisin kattaa 50 000 neliometriä ulkotilaa ja 25 000 neliometriä sisätilaa, otettiin käyttöön vuonna 1980 kansainvälisen arkkitehtuurinäyttelyiden ja nuorten taiteilijoiden töiden esittelypaikkana. Vuonna 2010 biennaalin järjestäjät ja yksittäiset maat tekivät sopimukset pysyvien paviljonkien perustamisesta ja käytöstä, joista vastineena saadaan varoja tämän maailman suurimman ja vanhimman esiteollisen tuotantokeskuksen korjaus- ja ylläpitokuluihin. Sen historiallinen pinta-ala oli 46 hehtaaria työllistään jopa 2 000 ihmistä päivässä. Tänne rakennettiin kuuluisa Serenissima-laivasto ja telakat. Varastot ja työpajat olivat aikoinaan Venetsian sotilaallisen, taloudellisen ja poliittisen voiman symboli, muuntuen aikojen saatossa kaupalliseksi tukikohdaksi. (Universes in Universe 2022.)

6.2.3 Näyttelyiden teemana alkuperäiskansat, luonto ja teknologia

'Earthly Paradise' (2022) -nimisessä tilataideteoksessaan (kuva 20) kolumbialainen naistaiteilija Delcy Morelos halusi tuoda esille maan tärkeyden ihmisen olemassaolon elinehtona. Tässä näyttelytyössään Arsenalen tiloissa hän käytti raaka-aineena maata, heinää, tuoksuaromeina eteläamerikkalaisesta villinä kasvavan cassava-kasvin juurijauhoa, kaakaota, neilikkaa ja kanelia. Teoksellaan Morelos otti kantaa Amazonin ja Andien alkuperäiskansojen kulttuurin suojeluun. (La Biennale di Venezia 2022, 224.)

Kuva 20. Chun Kwang Yougin ja Delcy Morelosin Venetsian 59. Biennaalissa esitellyt kestävästä materiaaleista valmistetut teokset. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Saamelaisen kulttuuriperinnön suojeluteema oli vahvasti mukana tämän vuoden Venetsian 59. Biennaalissa, jossa Pohjoismaiden paviljonki muuntui kolmen valtion, Suomen, Ruotsin ja Norjan saamelaiden ”The Sámi Pavilion”:ksi (kuva 21). Saamelaiset Pauliina Feodoroff, Máret Anne Sara ja Anders Sunna loivat upean ja silmiä avaavaan kokonaisuuden, jota paviljongin kuraattori Katya García-Antón kutsui ”historialliseksi dekolonisoinnin hetkeksi”. Ilmastokriisi Lapissa on kiihtynyt, kun laajoja alueita metsää on hakattu viimeisen 50:n vuoden aikana, joka taas on vaikuttanut porojen tarvitseman jäkälän määrän rajuun vähenemiseen. Samalla saamelaisille tärkeä jokilohikalakanta on romahtanut kutemispaikkojen hävitessä kuivuuden vuoksi: aiheesta oli luotu oma dokumenttielokuvansa vieraiden katseltavaksi ja kuunneltavaksi. ”Saamelaispaviljonki tarjoaa vierailijoille muistutuksen vaihtoehtoisista, harmonisista tavoista elää maan kanssa, jyrkän kontrastin sille, kuinka nykyajan kapitalistiset yhteiskunnat ovat kohdelleet maapallon syrjäisimpiä alueita asumattomana, joka on kypsä hyväksikäyttöön”. (Fullerton 2022.)

Dekolonisointi käsitteenä kuuluu sosiaaliseen vastuuseen pyrkimyksenään irtautua länsimaisesta tieto-valta-rakenteesta siirtymällä ei-länsimaiseen ajatteluun ja tekoihin, kuten alkupe-

räiskansoilta riistettyjen maiden palauttamiseen sekä kulttuurillisen ominisuuden vastustamiseen. (Ryynänen & Rannikko 202, 157). Vastuullinen ja kestävä kulttuuri pohjautuu siis jopa vuosituhansia vanhoihin luonnollisiin metodeihin, tapoihin, luonnonvarojen älykkääseen käyttöön ja niiden kierrätykseen.

Kuva 21. Saamelaisten paviljongin poronnahasta ja mahalaukusta sekä puusta valmistetut taideokset Venetsian 59. Biennaalissa. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Alkuperäiskansojen kuvataiteen alkuperäinen tarkoitus ei kuitenkaan ollut innovatiivisuus, vaan kulttuurillisen perimätiedon jakaminen sukupolville esimerkiksi kaiverrustekniikkaa käyttäen koristelemalla luita, puuta ja savea. Suomessa vuonna 1982 Saamelaisneuvoston viralliseksi ”Sámi Duodji” -käsityömerkiksi hyväksytty taidekäsite tarkoittaa luonnosta kerättyjen raaka-aineiden muokkaamista saamelaisen käsityöperinteen mukaisesti alusta loppuun saakka. Aikaisemmin arkisiin askareisiin tarkoitettut esineet ovat saaneet nyt myös taiteellista merkitystä, esimerkiksi perinteistä lypsykauhaa, náhppia, voidaan käyttää niin kulhona kuin taide-esineenä. (Hautala-Hirvioja 2013.)

Korealainen miestaiteilija Chun Kwan Young on käyttänyt lähes koko aikuiselämänsä yli 100-vuotiaista Hanji-paperista valmistettujen kirjojen ja julkaisujen uudelleenkäyttämisen taiteellisessa tuotannossaan. Hanji on perinteistä mulperipuusta käsityönä valmistettua hienoa paperia, jonka on todistettu kestävän yli 1 300 vuotta, johtuen kasvin pitkäkuituisuudesta. Se on täysin biologisesti orgaaninen materiaali ja on erittäin nopeasti luontoon palautuva materiaali. Kutsumuksella Young sai jo teini-iässä, kun hän näki kiehtovissa kolmikulmaisissa Hanji-

kääreissä olevia lääkkeitä apteekissa ja kehittyi aikojen saatossa kansainvälisesti tunnustetuksi paperitaiteilijaksi. Youngin Biennaalin ”Times Reimagined” -teokset kuuluivat akateemisen foorumin ”The Art and Built Environment in the Age of Ecological Crisis” -kestävän kehityksen konseptiin (kuva 10). Biennaalin yhteistyönäyttelyn kuraattori, Youngwoo Lee, oli valinnut arkkitehti Stefano Boerin Youngin projektikumppanikseen, joka suunnitteli puolestaan ekologisen ”Hanji House” -nimisen tilan palatsin pihalle (kuva 22). (Times Reimagined 2022.)

Kuva 22. Venetsian 59. Biennaalin Youngin ”Times Reimagined” -näyttelyn arkkitehtuurillisesta ”Hanji House” -ratkaisusta vastasi Stefano Boeri. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Kaikki ”Times Reimagined” teokset olivat näytteillä yksityisen perheen 1400-luvun gotiikkaa ja Lombardian renessanssin tyyliä edustavassa palatsissa Grand Canalen varrella Palazzo Contarini Polignacissa. Palatsin omistajana vuosina 1901–1943 toiminut, kuuluisan amerikkalaisen Singer-ompelukoneen valmistajasuvun tytär, miljoonaomaisuuden isältään perinyt Winnaretta Singer (1865–1943), aloitti italialaisen säveltäjämiehensä Edmond de Polignacin kuoleman jälkeen erilaisten kulttuuritapahtumien järjestämisen. Konserteissa kuultiin kuuluisia säveltäjiä kuten Boulanger, Haskil, Rubinstein, Horowitz, kuuluisa ”l'Orchestre Symphonique de Paris”, nähtiin esittävän taiteenalan huippuja Venäläisestä Baletista ja ”l'Opéra de Paris”:sta. Tukeakseen tiedettä, taidetta ja kirjallisuutta, hän halusi tilata teoksia vielä tuntemattomilta taiteilijoilta, joista monesta tulikin hänen ansiostaan maailmankuuluja. Ranskalainen salonkikulttuuri oli Winnarettalle mieleistä ja hän kutsuikin paikalle alan huip-

punimiä, kuten Diaghilevillen, Proustillen, Cocteaullen, Monetillen, ja Colettellen. Gabriel Faurén siirrettävä piano, jota edelleen käytetään, sijaitsee nähtävänä tässä upeassa palatsissa. Palatsissa järjestetään Biennalen lisäksi muitakin kulttuuritapahtumia, kuten ”Venice Fashion & Design Week”iä, yksityisiä taidenäyttelyitä ja erilaisia konsertteja. (Palazzo Contarini Polignac 2022.)

Kaikilla edellä mainituilla taidenäyttelytapahtumilla on yksi yhteinen kestävää toimintaa tukeva ominaisuus: kulttuurihistoriallinen tapahtumapaikka. Vierailijoille tarjotaan taiteen ohessa mahdollisuus tutustua historialliseen arkkitehtuuriin, jolloin saadaan yhdistettyä kaksi toimintoa, taide- ja arkkitehtuurikulttuuri. Tämä pienentää myös hiilijalanjälkeä niin osallistujan kuin järjestäjän osalta. Merkille pantavaa on myös kasvillisuuden määrä ahtaasti rakennetun Venetsian sydämessä: kaikissa tapahtumapaikoissa, nähtävyyksissä ja jopa historiallisten rakennusten seinämillä on mittavat määrät istutuksia ja erikokoisia puutarhoja (kuva 23). Tämä on hyvä esimerkki siitä, että viheralueet eivät aina tarvitse erillistä varattua aluetta vaan istutuksia voi sijoitella mitä erikoisimpiin paikkoihin. Tätä ympäristön elävöittämistä ja luonnon kasvillisuuden lisäämistä pitäisikin monen muun kaupungin vihersuunnittelussa kehittää.

Kuva 23. Istutuksia tapahtumapaikoilla, Venetsian historiallisen Arsenalen alueella ja rakennuksen seinämillä sekä Palazzo Contarini Polignacin sisäpihalla. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Luonnonsuojelu ja vastuullinen taide olivat Venetsian Biennaalissa pääosassa. Taide haluttiin myös tuoda osaksi kaikkien elämää viemällä sitä kaduille, puistoihin, kirkkoihin, kouluihin, linnoihin, palatseihin ja museoihin. Suurin osa kaupungissa järjestettävistä oheisnäyttelyistä oli lisäksi ilmaisia ja itse päätapahtuman pääsyliputkin oli hinnoiteltu niin, että vähävaraisemmillaikin oli niihin varaa: opiskelija- ja eläkeläislippu oli vain 15 euroa ja normaali aikuisen lippu 25 euroa. Näillä lipuilla pääsi tutustumaan kumpaankin suureen näyttelyalueeseen, Arsenaleen ja Giardiniin, joiden perusteellinen läpikäyminen vei kukin yhden kokonaisen päivän. Mielestäni jokaisen taide- ja kulttuurialalla toimivan tulisi käydä ainakin kerran elä-

mässään tässä Unescon maailmanperintökohteessa ja ajoittaa samalle matkalle käynti kansainvälisessä Biennaalissa, mutta miettiä matkustamisen vastuullisuutta valitsemalla käyttämänsä ajan, matkustustavan ja majoitusratkaisun huolella.

6.3 CASE 3: Pariisi – Maailman kuuluisin kulttuurimatkailukohde

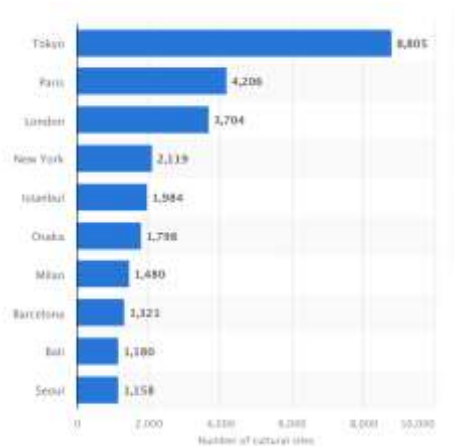
Tässä tapauksessa pohditaan maailman laajuisesti merkittävän kulttuurimatkailukohteen Pariisin onnistumista pyrkimyksessään vastuulliseen toimintaan. Ranska on maailman vanhimpia valtioita ja Pariisi, joka ”rakkauden kaupunkina” on kautta aikojen tunnettu niin taiteen, designin kuin muodin kehtona, että lukuisten historiallisten kohteiden, ikonisten monumenttien ja maailmanluokan museoidensa ansiosta. Alueelta on löydetty mesoliittisen aikakauden arkeologisia jäänteitä vuosien 9000 ja 5000 väliltä eKr., jotka kuuluivat metsästäjä-keräilijäpaimentolaisille. He perustivat ensimmäiset yhteisönsä Seine-joen varrelle. (Ministere de la Culture 2022.)

6.3.1 Ranska – kulttuurikohteiden jättiläinen

Ranskan matkailuala tuottaa vuosittain lähes 60 miljardia euroa, joka on noin 8 prosenttia maan bruttokansantuotteesta (BKT). Maassa vierailee vuosittain keskimäärin 90 miljoonaa turistia, koronavuosia lukuun ottamatta ja ala työllistää noin kaksi miljoonaa suoraan tai välillisesti. (France Diplomacy 2022.) Suurin osa Ranskassa vierailevista turisteista on eurooppalaisia: esimerkiksi vuonna 2018 Euroopasta Ranskaan saapui yli 70 miljoonaa matkailijaa, kun muualta maailmasta kävi 19,3 miljoonaa vierailijaa (Statista 2022q).

Pariisi sijoittui vuonna 2021 maailmanlaajuisesti toiselle sijalla kulttuurillisten kohteiden määrässä, joita oli peräti 4 206 (kuvio 5). Kansainväliset turistit käyttävät siellä yli 10 miljardia euroa vuodessa ja kattavat puolet kaupungissa tapahtuvista 35 miljoonasta vuosittaisista yöpymisistä yli kahdessa tuhannessa hotellissa. Kaupungin turismin tuomat tulot ovatkin yksi Ranskan matkailun tärkeimmistä taloudellisista tulonlähteistä. Luksusmatkailukohteenakin tunnetussa Pariisissa on jopa 90 viiden tähden hotellia, mukaan lukien kuuluisa Ritz Place Vendôme -hotelli, jossa prinsessa Diana ja Dodi Fayed illallistivat viimeisen kerran ennen traagista onnettomuuttaan. Kymmenen miljoonan kävijän Louvren taidemuseo, Notre-Dame de Paris, Eiffel-torni, Montmartren Sacré-Cœur-basilika sekä Riemukaari Champs-Élyséesillä ovat tärkeimmät ja kiinnostavimmat kulttuurikohteet. Lisäksi pelkästään Disneyland Paris -huvipuisto rekisteröi lähes 10 miljoonaa vuosittaisista kävijää. Kaupunki on myös tärkeä liike-

matkustuksen keskus: vuonna 2019 rekisteröitiin yli 17 miljoonaa työmatkayöpymistä, joista yli 60 prosenttia oli yksittäisiä työmatkoja ja reilu 23 prosenttia kongressi- ja messumatkoja. (Statista 2022; 2022j.)

Kuvio 5. Maailman johtavat kaupungit kulttuurillisten nähtävyyksien lukumäärän mukaan vuonna 2021. Grafiikka: Statista (2022).

6.3.2 Teknologian hyväksikäyttö – Pompidoun kulttuurikeskus on avoin kaikille

Ennen vierailua 70-luvulla perustetussa Pompidoun kulttuurikeskuksessa (kuva 24), latasin erityisen ”Centre Pompidou Accessibility” -interaktiivisen älysovelluksen, joka avustaa vierailijoita keskuksen tutustumisessa ja liikkumisessa. Sovellus yhdistää kuulovammaiset audiolinkkeihin, antaa ohjeita opaskoirien kanssa kulkeville näkövammaisille sekä ohjaa autismista, oppimisvaikeuksista ja erilaisista neurologisista ongelmista kärsiviä osallistumaan keskuksen toimintaan. Ohjelman suunnitteluun on osallistunut keskuksen yhteistyökumppani, vuonna 1963 perustettu ja Ranskan lääketieteen akatemian palkinnon saanut, autismiin erikoistunut ”The French Federation Sésame Autisme” -organisaatio. Yhdistyksen päätavoite on antaa kaikille mahdollisuus osallistua maailmankulttuuriin, kouluun ja työhön parhaalla mahdollisella tavalla. Toinen merkittävä yhteistyökumppani on kiinalainen ”The West Bund Museum”, jonka kanssa Pompidoulla on yhteinen 2019–2024 vuosille ajoittuva näyttely- ja työpajaprojekti, jonka ansiosta Pompidou on vienyt esimerkiksi Pablo Picasson, Ferdinand Légerin ja Man Rayn taidetta esille Kiinaan kulttuurivaihtona ja vastaavasti kiinalaista taidetta on esillä Pompidou-keskuksessa vaihtuvin näyttelyin. (Centre Pompidou 2022.)

Kuva 24. Pompidoun kulttuurikeskuksen sisäänkäyntiportit oli jaettu kävijä- ja lipputyypin mukaan. Vieressä näkymä aulaan. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Vuosittaisen, yli viiden miljoonan kävijän ja presidentti Georges Pompidoun perustaman keskuksen toimintaan kuuluu myös arkkitehtuuriin, designiin ja muotoiluun liittyvä kansainvälinen museo, jonne on kerätty valtava kokoelma vuodesta 1915 lähtien. Keskuksen paikaksi valittiin Pariisin slummialue, jonka ympäristöä haluttiin parantaa ja elävöittää, joten presidentti Pompidou työskenteli selvästi jo tuolloin taloudellisen, sosiologisen, ekologisen ja kulttuurillisen kestävyuden näkökulmasta. (Come to Paris 2022.) Keskuksessa on näyttelytilojen lisäksi kirjastoja, ravintoloita, elokuvateattereita, joissa esitetään paljon erilaisia dokumentti- ja taide-elokuvia sekä lukuisia tapahtumasaleja. Tutkimustyöni aikana keskus on julkaissut yli 22 tuhatta erilaista tapahtumaa. Ranskan kulttuuriministeriön alla toimiva The Rmn-GP -organisaatio vastaa niin Pompidou-keskuksen kuin seitsemän muun Pariisin suurimman museon näyttelytoiminnasta, myynnistä ja markkinoinnista, yhteistyösopimuksista, museokaupoista, online-verkkokaupasta, tapahtumista ja logistiikasta. Tämä on myös kestävyuden kannalta hyvä, sillä useat museot voivat hyödyntää samoja alustoja ja valmiiksi rakennettuja infrastruktuureja sekä tehdä yhteistyötä keskenään. (The Rmn-GP 2022.)

Museossa on Euroopan alueelta esimerkiksi yli 54 tuhatta ranskalaista ja yli 4 tuhatta italiaista työtä, suomalaisia teoksia on 145 kappaletta muun muassa Alvar Aallolta, Timo Sarpanevalta, Elina Brotherukselta, Eino Ruutsalolta, Eero Saariselta, Tapio Wirkkalalta, Salla Tykältä ja Sanna Kannistolta. Pompidoun verkkosivujen online-näyttelykokoelma kattaa yli 125 tuhatta teosta ja lähes 23 tuhatta taiteilijaa, joten jokainen kiinnostunut pääsee katselemaan keskuksen

teoksia omalta kotisohvalta. Lisäksi jo päättyneitä virtuaalisia yhteistyönäyttelyitä on nähtävillä keskuksen interaktiivisilla verkkosivuilla (kuva 25). (Centre Pompidou 2022b.)

Kuva 25. Näkymä internetissä Joan Mirón virtuaalinäyttelystä Pompidou-keskuksessa. Kuva: Centre Pompidou (2022).

Pompidoussa oli omana vierailupäivänäni torstaiaamuna marraskuun alussa varsin vilkasta ja jonoja muodostui kaikille sisäänkäyntiporteille: keskuksessa on tarkka turvallisuuskontrolli, missä kävijät läpivalaistaan ennen sisälle pääsyä. Kulttuurikeskuksen näyttelyiden läpikäymiseen meni kokonainen päivä, mutta sitä helpottivat selkeät opasteet ja älypuhelinsovellus. Esillä oli teoksia aikaisemmista Venetsian Biennaaleista ja harvinaisia teoksia maailmankuuluilta taiteilijoilta (kuva 26). Museokaupassa oli näyttelytuotteiden lisäksi laaja valikoima eurooppalaisia designtuotteita Suomesta, Ruotsista, Tanskasta, Italiasta ja Ranskasta, joten kansainvälisyys on otettu osaksi tämän kulttuurikeskuksen kaikissa toiminnoissa.

Kuva 26. Sveitsiläisen Daniele Vitalen (1945) Venetsian 3. arkkitehtuurin biennaalissa ollut suunnitelma liikekeskuksesta sovitettuna historialliseen italialaiseen kulttuuriympäristöön sekä Pablo Picasson (1881–1973) toisen maailman sodan aikainen maalaus ”L’Aubade” vuodelta 1942. Kuva. Nina Pitkänen (2022).

6.3.3 Louis Vuittonin kulttuurikeskus nuorisotyön tukijana

Toiseksi tarkastellaan Louis Vuitton muotitalokonserniin kuuluvan Foundation Louis Vuitton perustamaa kulttuurikeskustoimintaa (kuva 27). Tämä amerikkalaisen arkkitehdin Frank Gehryn suunnittelema nykyaiteenmuseum avattiin vuonna 2014 Pariisin Bois de Boulogneen, Napoleon III:n vuonna 1852 perustamaan ja ruotsalaisen puutarha-arkkitehdin Knut Forsberg suunnittelemaan puistoon. Rakennus on valtava kokonaisuus, sillä sen 8 500 neliömetrien tila sisältää 11 taidegalleriaa, sekä esiintymissaleja ja ravintolatiloja. (Foundation Louis Vuitton 2022b.)

Kuva 27. Frank Gehryn suunnittelemassa jäävuoren mallisessa kulttuurikeskuksessa käytettiin kestäviä materiaaleja, kuten puuta ja lasia. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Foundation Louis Vuitton ilmoittaa tehtäväkseen yleisön palvelemisen, jossa se on sitoutunut tuomaan taiteen ja kulttuurin kaikkien ulottuville. Kansallisen ja kansainvälisen taiteen edistämiseksi säätiö järjestää vaihtuvia modernin ja nykyaiteen näyttelyitä, sekä esittelee oman kokoelmansa teoksia. Säätiö tukee paikallisia taiteilijoilta tilaamalla heidän teoksiaan sekä järjestää kulttuuritapahtumia, kuten konsertteja, tanssi- ja elokuvanäytöksiä. Säätiön tiloissa eri alojen organisaatiot voivat järjestää konferensseja ja tapahtumia. (Foundation Louis Vuitton 2022c.)

Muotitalon perustaja Louis Vuittonin syntymästä tuli 4. elokuuta 2021 täyteen 200 vuotta, jonka kunniaksi säätiö kutsui 200 eri taiteen alojen ammattilaista mukaan yli vuoden kestävään maailmanlaajuiseen ja ilmaiseen juhlanäyttelyyn, ”Louis Vuitton 200 Trunks 200 Vi-

sionaries: The Exhibition”. Näyttely on pysähtynyt Pariisiin jälkeen Singaporessa ja Los Angelesissa ja seuraava kohde on New York (Last 2022.) Vuittonin syntymäkotia, Asnières Pariisin länsipuolella, aloitti maailmankiertueen, jossa teemana ovat visionääriset ja luovat teokset yhdistellen menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta. Näyttelystä löytää taiteellisten ja kulttuurillisten aiheiden lisäksi myös tiedettä, urheilua ja globaaleja kannanottoja. Säätiö lahjoittaa 2 miljoonaa euroa eli 10 tuhatta euroa jokaista taiteilijaa kohden, kohteenaan viisitoista humanistista organisaatiota ympäri maailman, jotka edistävät taiteellista luovuutta lasten ja nuorten sekä heikossa asemassa olevien yhteisöjen kanssa. Lisäksi näyttelykiertueen loputtua, säätiö huutokauppaa kaikki teokset ja varat lahjoitetaan nuorten kulttuurilliseen hyväntekeväisyyteen. Yksi lahjoitusorganisaatioista on vuonna 2008 perustettu ranskalainen Réseau Môm’artre iltapäiväkerhotoiminta, joka tarjoaa luovia lastenhoitoratkaisuja ympäri Ranskaa. Toinen ranskalainen lahjoituskohde on elokuvaohjaaja Lagj Lynin Pariisiin vuonna 2018 perustettu elokuvataiteen koulu Ecole Kourtrajmé, jonka tavoitteena on kasvattaa uuden sukupolven elokuva-alan kykyjä vähäosaisista sosiaaliluokista. Toiminta on aloitettu myös Marseillesissa, Montfremeilessa, Dakarissa Senegalissa ja Madridissa Espanjassa, joissa kaikissa esiintyy paljon köyhyydestä ja maahanmuutosta ilmeneviä ongelmia nuorison piirissä. (Foundation Louis Vuitton 2022d.)

Louis Vuitton konserni on vuosien saatossa kehittänyt omat kestävään kehityksen tähtäävät ohjelmansa ja yhteistyöperustuskirjat useiden yhteistyöorganisaatioiden kanssa, joita kaikkien maiden Louis Vuitton toimipisteiden on noudatettava saavuttaakseen YK:n asettamat kestävyystavoitteet (LVMH 2022).

Kulttuurikeskuksen vierailun apuna oli myös sovellus, kuten Pompidoussa. ”Twelvy Chatbot de la Foundation” -sovelluksen äänirobotti esitteli tiloja ja näyttelyn taideteoksia QR-koodilla, joka helpotti taiteeseen tutustumista eikä erillisiä opastuksia tarvittu. Vieraillessani amerikkalaisen Joan Mitchellin ja ranskalaisen Claude Monetin yhteisnäyttelyssä, huomioin useaan paikkaan sijoitetun kyltin, jossa informoitiin perheillä olevan mahdollisuus tutustua keskukseen ilmaiseksi puolen tunnin ajan joka päivä kello 11:00 ja 15:00 välillä. Viereisessä puistossa sijaitsee nimittäin pieni huvipuisto, joten perheiden on helppo piipahtaa myös katsomassa vaihtuvia taidenäyttelyitä. Kulttuurikeskus vaikuttaa olevan suosittu vierailukohde, vaikka se ei sijaitsekaan aivan Pariisin keskustassa, kuten muut Pariisin tunnetuimmat galleriat ja museot. Kävijämäärä on ollut viime vuosina reilun 1,5 miljoonan kävijän paikkeilla (Statista 2022s).

7 KOHTI KESTÄVÄÄ KULTTUURIMATKAILUA

Voidaksemme arvioida kulttuurimatkailun nykyistä kestävyyttä, on tutkittava matkailubisneksen kehitykseen vaikuttavia tekijöitä ja lukuja eri alueilla. Tätä varten on kehitetty erilaisia indeksointeja ja mittaamisvälineitä. Kansainvälisyys kuuluu läheisesti kulttuurimatkailuun, joten sen vastuulliseen kehittämiseen tulee panostaa. Pohjautuen tapaustutkimuksen aikana tekemiini havaintoihin ja niiden pohjalta tekemiini analyysieihin, käyn seuraavaksi läpi asioita, joita on hyvä ottaa huomioon kestävän kulttuurimatkailun kehitystyössä.

7.1 Kestävä matkailu tukee sosioekonomista kehitystä

”Travel & Tourism Development Index” (TTDI) on kestävän matkailun kehitysindeksi, jossa määritellään maan turismin indeksiarvo väliltä 1 ja 7. Espanja sai uusimmassa indeksoinnissa Euroopan maista parhaimman arvon, joka oli 5,2 pistettä. Maailmanlaajuisesti vain Japani ja USA pääsivät samaan 5,2 arvoon ja Ranska ja Saksa saivat puolestaan 5,1. Indeksoinnissa on mukana 117 maata ja se koostuu viidestä alaindeksistä, jotka käsittelevät maan matkustuspolitiikkaa ja turvallisuutta, matkailun kehittämistä, infrastruktuuria ja ympäristön kestävyyttä. Italia sai indeksiarvon 4,9 ja Suomi 4,7 sekä Ruotsi 4,6. Viron indeksi oli 4,4. Matkailun kehittäminen on elintärkeää paitsi yleisen taloudellisen suorituskyvyn kannalta, myös eri väestöryhmien ja yritysten toimeentulon kannalta: matkailuala tuotti lähes 10 prosenttia maailmanlaajuisista työpaikoista vuonna 2019. Matkailuala on mukana monissa kestävyteen liittyvissä tekijöissä: sen tiedetään työllistävän lähes kaksi kertaa enemmän naisia kuin mikään muu ala, se on suuri nuorison, vähemmistöjen ja siirtolaisten työllistäjäsektori. Lisäksi pienet ja keskisuuret yritykset muodostavat yli 80 prosenttia matkailualan työpaikoista, joten matkailuelinkeino tukee sosioekonomista kehitystä. (World Economic Forum 2022.)

Kansainvälisyys tuo organisaatioon usein lisäksi enemmän vastuuta, työtä ja määräyksiä, sillä kun toimitaan eri maiden kansalaisten parissa, on otettava huomioon heidän kulttuurilliset taustansa tapoineen, yhteistyöyritysten vaatimat vastuut ja kansainvälinen lainsäädäntö. EU-maiden kansalaisilla ja yhteisöillä on yhtäläinen EU-lainsäädännön määräämä ja kuluttajasuojaan liittyvä turva (European Commission 2022c). Mikäli asiakkaat tai yhteistyökumppanit tulevat EU:n ulkopuolelta, on hyvä ottaa selvää mahdollisista sopimusehdoista, kuten toimitus- ja maksuehdoista sekä muista vaatimuksista. Tekemällä oman toiminnan kansainvälisyyden SWOT-analyysi, voidaan arvioida kannattaako kansainväliseen kulttuurimatkailu-

toimintaa kuinka laajasti panostaa ja miten siitä hyödytään taloudellisesti. Lisäksi on mietittävä mitä toimintoja ja välineitä se vuorostaan vaatii ja kuinka paljon henkilökuntaa on palkattava, mikäli halutaan houkutella ulkomaisia turistiryhmiä paikkakunnalle. Pienen kulttuuri-matkailun ja ekoturismin parissa toimivan organisaation SWOT-analyysi Keski-Suomessa junaradan ja luonnonpuiston läheisyydessä voisi näyttää seuraavanlaiselta:

Vahvuudet: hyvät julkiset joukkoliikenneyhteydet, oma kestävä majoituspalvelu ja saunatilat, luonnonpuisto lähellä (ekoturismi), vastuulliset yhteistyökumppanit ravintolapalveluiden osalta, vuodenajat (kesällä veneily, patikointi ja uinti, talvella hiihto, luistelu, lumikenkäily), yritys vakaavarainen (ei suurempia velkoja).

Heikkoudet: ammattitaitoinen henkilökunta, kielitaito, opaspalvelut, kansainvälinen markkinointi, pitkä matka pääkaupungista ja vähemmän kulttuurillisia tutustumispaikkoja.

Mahdollisuudet: paikallinen tuotanto, nuorten yritysten ja yhteistyökumppaneiden houkuttelu alueelle esim. taidegalleriat ja hyvinvointi- ja retiiittipalvelut, alueella historiallisia kohteita (niiden kehittämismahdollisuudet).

Uhat: Väestön vanheneminen ja nuorten muutto isompiin kaupunkeihin, naapurikuntien järjestämät palvelut ja matkailustrategiat (kilpailu asiakkaista vs yhteistyö), lentokenttä lähellä (ei suoria lentoyhteyksiä ulkomailta, ei tue kestävä matkailua).

7.2 Päästökompensaatiot hiilijalanjäljen pienentämisen apuna

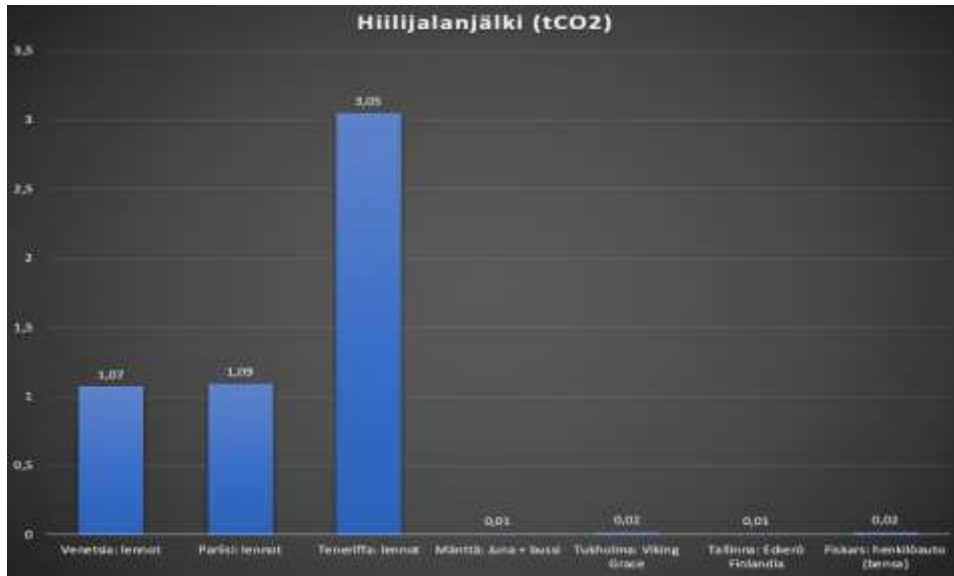
Matkustaminen tavallisilla fossiilisilla polttoaineilla kulkevilla autoilla, busseilla, junilla, laivoilla tai lentokoneilla tuottaa erilaisia määriä kasvihuonekaasupäästöjä ekosysteemiimme. Monet kansainväliset matkailuyritykset ovat hiljalleen siirtymässä sähköllä tai ekologisemmilla polttoaineilla kulkeviin matkustusvaihtoehtoihin sekä liittyneet uusiin sertifioituihin hiilijalanjäljen korvausprojekteihin kestävän matkailun tukemiseksi. Päästökompensaatiolla tarkoitetaan kasvihuonepäästöjen (GHG) hyvittämistä osallistumalla missä tahansa maapallolla tapahtuvaan ympäristölliseen projektiin ja käyttämällä siihen organisaatiolle sopivaa rahallista summaa, mikäli organisaation sisäiset vastuullisuustoimet eivät vielä ole kestävyysnäkökulmasta riittäviä (Lingl, Carlson & The David Suzuki Foundation 2010, 49–51).

Finnair on ymmärtänyt lentoliiketoiminnan vaikutukset ympäristöön ja liittynyt kahteen toiminnan hiilineutraaliutta edistävään päästökompensaatiohankkeeseen. Yhtiön tavoitteena on olla hiilineutraali vuoden 2045 loppuun mennessä ja vuoteen 2025 mennessä nettopäästöjä vähennetään 50 prosenttia vuoden 2019 tasosta. Lisäksi Finnair kehittää kestävää ateriapalve-

lua lentojen aikana. Matkustajat voivat lahjoittaa näihin korvausprojekteihin ostaessaan lentoja ja palveluita Finnairilta. (Finnair 2022.)

LähiTapiola Rahoitus puolestaan tarjoaa asiakkailleen vihreämmän tavan osallistua vastuulliseen autoiluun, sillä tutkimusten mukaan yli 60 prosenttia suomalaisista tarvitsee omaa autoa arkielämään ja työhön sekä matkailuun. Konserni on liittynyt ”Green Deal” -ilmastosopimukseen, joka on Autoalan keskusliiton, Liikenne- ja viestintäministeriön ja Ympäristöministeriön vuonna 2018 laatima sopimus. Mikäli asiakkaalla ei ole vielä varaa hankkia ekologista, mutta suhteellisen arvokasta sähköautoa tai omalla paikkakunnalla vähäpäästöisen liikenteen ratkaisut eivät vielä ole tarpeeksi laajat, voi asiakas rahoittaa autonhankinnan päästökompensoitavalla rahoitusmallilla. Siinä konserni on jo etukäteen kompensoinut rahoitettavan polttoainekäyttöisen auton päästöt osamaksusopimuksen ajaksi osallistumalla YK:n ilmastopimuksen alaisiin yli kolmeenkymmeneen hankkeeseen ja hankkimalla 170 000 CO₂- tonnia päästövähennyksiä. (LähiTapiola Rahoitus 2022; Ympäristöministeriö 2022b.)

WWF Green Office- ohjelma tarjoaa joitakin ilmaisia sovelluksia, joista yksi on hiilijalanjälkilaskuri, jolla voi laskea esimerkiksi oman toimiston tämän hetkisen energian- ja vedenkulutuksen, liikenteen päästöt, työvälineistön ja tarvikkeiden hankinnasta aiheutuvat päästöt sekä tietenkin jätepäästöt. Laskurilla voi mitata myös yksittäisillä työmatkoilla aiheutettuja hiilijalanjälkiarvoja. (Green Office 2022.) Oheisesta laatimastani pylväsdigrammista (kuvio 6) selviää, minkälaisia hiilijalanjälkiä syntyi matkustaessa tämän opinnäytetyön tutkimustyön aikana ympäri Eurooppaa käyttäen lentokoneita, junaa ja bussia, laivoja tai bensakäyttöistä henkilöautoa. Yllättävä havainto on, että Turku - Maarianhamina - Tukholma menopaluumatka eli 611 kilometriä ekologisella Viking Gracella on ympäristöystävällisempää kuin vain 154 kilometrin edestakainen matka bensiinikäyttöisellä henkilöautolla Helsingistä Fiskarsin kulttuuritapahtumaan. Tästä voidaan tehdä johtopäätös: liikennevälinesuosituksilla ja matkustajia ohjaavalla ajantasaisella vastuullisuustietoudella, organisaatiot voivat parantaa oman toimintansa ympäristöystävällisyyttä yhdessä asiakkaidensa kanssa.

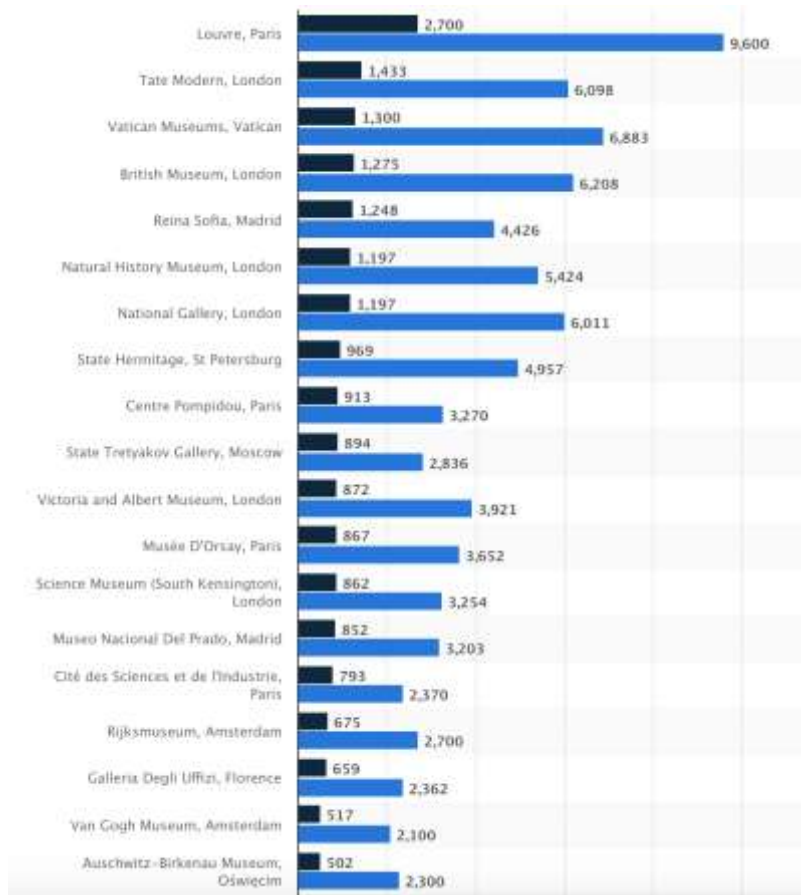
Kuvio 6. WWW Green Officen hiilijalanjälkilaskurilla lasketut eri liikennevälineillä aiheutetut päästöt matkoilla Venetsiaan, Pariisiin, Teneriffalle, Mänttään, Tukholmaan, Tallinnaan ja Fiskarsiin. Grafiikka: Nina Pitkänen (2022).

7.3 Maailmanperintökohteiden vaikutus vastuulliseen kehitystyöhön

Statistan tutkimusosasto määrittelee museot seuraavasti: ”Museot ovat instituutioita, jotka hankkivat, säilyttävät, tulkitsevat ja esittelevät taiteellisesti, kulttuurisesti, tieteellisesti ja historiallisesti tärkeitä esineitä”. Unescon mukaan maailmassa oli maaliskuussa 2021 noin 104 tuhatta museollista organisaatiota, joista Pohjois-Amerikka ja Länsi-Eurooppa alueina muodostavat suurimman osan. Yhdysvaltojen osuus kaikista instituutioista on lähes kolmasosa ja se on myös maailman johtava taide- ja keräilymarkkinoilla suurine taide-, esine- ja antiikkihuutokauppaorganisaatioineen. (Statista 2022t.)

Koronapandemian vuoksi Euroopan museoiden kävijämäärä laski jyrkästi vuonna 2020: Pariisin Louvre oli silti Euroopan vierailuin museo 2,7 miljoonalla kävijämäärällään (kuvio 7). Se on maailman suurin taidemuseo, jossa vieraili 9,7 miljoonan kävijää vuonna 2019. Samana vuonna Pariisin modernin taiteen ja kulttuurin keskus Pompidou keräsi 3,3 miljoonaa kävijää ja oli Euroopan 11. suurin museovierailukohde. Pariisi on lisäksi Euroopan suosituin kaupunkimatkailukohde: kansalliset kulttuurikohteet ja monumentit houkuttelevat kansainvälisiä turisteja ja siellä oli eniten yöpymispaikkoja kaikista eurooppalaisista kaupungeista vuonna 2019. Erityisesti vuoden 2020 pandemian aiheuttamat sulkemiset vaikuttivat merkittävästi museoinstituutioihin ympäri maailmaa, joka puolestaan lisäsi sosiaaliseen mediaan ja internet-

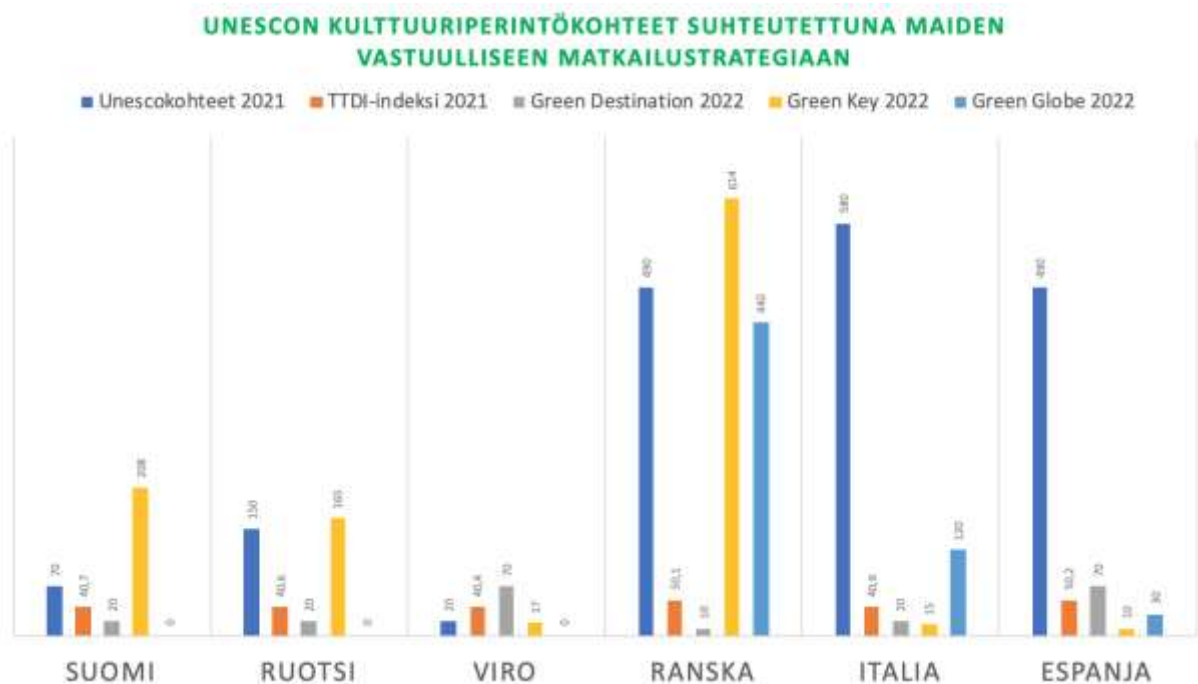
tiin suunnattua kulttuuritoimintaa jopa 53 prosentilla eurooppalaisista museoista. (Statista 2022u.)

Kuvio 7. Euroopan vierailluimmat museot 2019 (vaaleansininen) ja 2020 (tummansininen) (kävijämäärä x 1,000). Grafiikka: Statista (2022).

Unescon maailmanperintökohteita oli vuonna 2021 seuraavasti: Viro (2), Suomi (7), Ruotsi (15), Ranska (49), Espanja (49) ja Italia (58) (Statista 2022w). Kuviosta 8, jossa alkuperäiset arvot ”Green Key” -sertifikaatteja lukuun ottamatta on kerrottu kymmenellä, jotta vertailtavuus saadaan paremmin esille, voidaan tehdä joitakin mielenkiintoisia johtopäätöksiä. Siitä ilmenee, että Viro, jolla on maailmankulttuurillisesti katsottuna vähän arvokkaita perintökohteita, on panostanut omaan kestäväan matkailuun suhteellisen hyvin saamalla useita ”Green Destinations” -palkintoja: tämä näkyy heillä myös korkeana kestäväan matkailun indeksinä eli TTDI:nä. Korkeat TTDI -pisteet osoittavat, että maalla on sekä vahvat matkailumarkkinat että hyvät mahdollisuudet alan elpymiseen kriisien jälkeen. Italia ja Espanja, joilla on vertailtavista maista Ranskan ohella eniten maailmanperintökohteita, eivät ole suhteessa saavuttaneet merkittävämpää näyttöä kestäväan matkailun kehittämisen saralla. Ranska puolestaan on viime vuosina aloittanut laajamittaisen panostuksen kestävyysstrategioihinsa ja on tällä hetkellä

vertailtavista maista johdossa vastuullisessa matkailussa. Kaaviosta voidaan tehdä myös toinen johtopäätös: kestävät matkailuarvot eivät ole välttämättä sidoksissa kulttuurillisesti tärkeisiin paikkoihin ja niiden suosioon matkailijoiden silmissä, vaan vastuullisuusstrategiaa voidaan kehittää omien paikallisten voimavarojen pohjalta, kuten Suomen ja Viron tapaukset osoittavat. Unescon maailmanperintökohteilla saattaa lisäksi olla kestävämpiä vaikutuksia ja rasitteita: ne aiheuttavat myös massaturismia, mikä taas luo painetta alueen ekologiseen infrastruktuuriin. Huomiona Suomen, Ruotsin ja Viron osalta voidaan tehdä, että näillä mailla ei ole vielä yhtään kansainvälistä ja arvostettua ”Green Globe” -sertifiointia, joka voidaan myöntää majoituspaikalle, matkakohteelle, konferenssille tai nähtävyydelle. Näissä maissa kansainvälisiin vastuullisuusohjelmiin osallistuminen voisi lisätä matkakohteen houkuttelevuutta. (Green Globe 2022; Green Destinations 2022; Green Key 2022.)

Kuvio 8. Kulttuurimatkakohteiden vertailu maittain suhteessa Unescon maailmanperintökohteisiin TTDI-indeksiin, Green Destinations -palkintoihin, Green Key ja Green Globe -sertifikaatteihin nähden (alkuperäiset arvot on kerrottu 10:llä paitsi Green Key 2022, jotta vertailtavuus saadaan selvemmäksi). Grafiikka: Nina Pitkänen (2022).

7.4 Uusi kestävyysluokitus – vastuullisemman risteilymatkailun puolesta

Kaupungeissa sijaitseviin kulttuurikohteisiin, kuten Italian Venetsiaan ja Suomen, Ruotsin ja Viron pääkaupunkeihin turisteja houkutellaan yhä enemmän laivaristeilyillä tarjoamalla Itämeren ja Välimeren kiertomatkoja. Euroopan risteilyteollisuus muodostaa Pohjois-Amerikan

jälkeen maailman suurimmista risteilymarkkinoista. Euroopassa oli vuonna 2019 yli seitsemän miljoonaa risteilymatkustajaa, joka tosin tippui koronavuonna 2021 vain 1,7 miljoonaan. Saksa, Iso-Britannia ja Irlanti, Italia, Ranska ja Espanja ovat Euroopan suurimmat risteilyjen kohdemaat, ja alueina Länsi- ja Keski-Välimeri ovat suosituimmat, joissa käy vuosittain, koronavuosia huomioimatta, yli 2 miljoonaa risteilymatkustajaa. Markkinoita johtaa 45 prosentilla Carnival omistaen myös Costa, AIDA ja P&O Cruises yhtiöt. Muita suuria laivayhtiöitä ovat MSC Cruises, Royal Caribbean Cruises ja Norwegian Cruise Lines. Risteilyjen liikevaihto oli 4 miljardia vuonna 2021, ja sen odotetaan nousevan jopa 9 miljardiin vuonna 2026. (Statista 2022w). Helsinkiin, Tukholmaan ja Tallinnaan saapuu keskimääräisesti vuosittain, koronavuosia lukuun ottamatta, reilu 600 tuhatta kansainvälistä risteilyvierasta per kaupunki, mikä tuo myös merkittäviä matkailutuloja näihin kaupunkeihin päiväturismin muodossa etenkin kesäkuukausina. Näissä luvuissa ei ole huomioitu Suomen ja Ruotsin sekä Tallinnan välillä säännöllisesti liikennöiviä yhtiöitä. (Statista 2022x.)

Kansainvälinen merenkulkujärjestö, joka on perustettu Titanicin onnettomuuden jälkeen, on YK:n elin, vastaa merenkulun turvallisuuden ja ympäristövaikutusten sääntelystä yhdessä 175 jäsenvaltion kanssa. Laivayhtiöiden puolestapuhuja, Cruise Lines International Associationin (CLIA) jäsenmäärä kattaa lähes 95 prosenttia maailmanlaajuisesta risteilybisneksestä, jossa ovat suurimpina yhtiöinä mukana Carnival Cruise Line, Royal Caribbean, Norwegian Cruise Lines ja MSC Cruises. Merenkulun päästöt ovat edelleen jopa 2,9 prosenttia maailman hiilidioksidipäästöistä, josta muodostuu yli miljardi tonnia hiilidioksidia vuodessa: risteilyalukset tuottavat enemmän hiilidioksidia kuin esimerkiksi rahtilaivat ilmastoinnin, lämmitettyjen uima-altaiden ja hotellipalveluidensa vuoksi. (Davey 2022.) Suomeen risteilevä Norwegian Cruise Lines teki juuri toimitussopimuksen Fincantieri Prima -ympäristöystävällisistä aluksista, jotka on suunniteltu energiatehokkaiksi ja viimeisimpien päästömääräysten mukaisiksi. Norwegian operoi myös Regent Seven Seas Cruises -brändiä, jolle Fincantieri toimittaa kolmannen luksusristeilyaluksen vuonna 2023 sekä omistamalleen Oceania Cruisesille kaksi uuden sukupolven risteilyalusta. (Habibic 2022.)

Laivayhtiöille kohdennettu uusi vuoden 2023 säädös edellyttää niin kutsuttua hiili-intensiteetti-indikaattorilista luokitusta (CII), jolla lasketaan jokaisen aluksen kestävyysluokitus A - E. Arvo lasketaan jakamalla CO₂-tuotanto aluksen kapasiteetilla ja jälleen kuljetuilla merimaileilla. Mikäli alukselle muodostuu C:tä huonompi luokitus, sen on esitettävä suunnitelma luokituksen parantamiseksi. Ongelma satamissa on kuitenkin se, että kaksi kolmasosaa

risteilyaluksista joutuu jättämään moottorinsa käymään satamassa oloaikana, jotta ne voivat pitää sähköt päällä. Tällä on vaikutusta myös ilmanlaatuun satamakaupungissa. (Davey 2022.)

Suomen ja naapurivaltioidemme välinen reitti- ja risteilymatkailun osuus on merkittävä maantieteellisenkin sijaintimme johdosta, laivarahtiliikenteestä puhumattakaan. Laivamatkojen kestävyiden kehittäminen edistyi syksyllä 2022, kun laivanrakentaja Rauma Marine Constructionsin (RMC), varustamo Viking Linen, Åbo Akademin ja Kempowerin välinen ”Decat-rip” -projekti käynnistyi. Tavoitteena on hiilineutraali merenkulku niin tavara- kuin matkustajaliikenteessä Turun ja Tukholman välillä vuoteen 2027 mennessä. Suomi on allekirjoittanut vihreän meriliikennekäytävän rakentamissopimuksen yhdessä muiden EU-maiden kanssa ja Business Finland myönsi syyskuussa 2022 lähes 1,6 miljoonaa euroa tähän yhteishankkeeseen. ”Dectrip” -konseptia tullaan jatkossa soveltamaan kattamaan myös muutkin Viking Linen reitit. Magnus Gustafsson, teollisuustalouden tutkimusjohtaja Åbo Akademiasta:

Kuluttajat haluavat yhä enemmän ostamiensa tuotteiden ja palveluiden olevan kestäviä, ja tämä heijastuu koko logistiikkaketjuun. Hanke lähtee siitä, että nolopäästöihin siirtyminen ei lisää kustannuksia merkittävästi. Tämä tarjoaa matkustajille kestävän vaihtoehdon, teollisuudelle mahdollisuuden saada kilpailuetua kestävässä liikenteessä ja konkreettisen esimerkin siitä, miten suomalaisen osaamisen avulla voidaan eliminoida merenkulun päästöjä. (Prevljak 2022.)

Viking Line toi vuonna 2022 Turun, Maarianhaminan ja Tukholman väliseen liikenteeseen myös uuden, aikaisemmin liikennöinnin aloittanutta M/S Grace:ä vastuullisemman M/S Viking Gloryn, jossa kestävyteen on panostettu useilla eri osa-alueilla: se kulkee edeltäjäänsä ilmastoystävällisemmin ja kuluttaa 10 prosenttia vähemmän nesteytettyä maakaasua. Yhtiö tuo vastuullisuuttaan esille omalla ”Think Smart – Go Red” ekologisella konseptillaan niin laivan medioissa kuin sen sisustuksessa (kuva 28). (Viking Line 2022.)

Kuva 28. Viking Gloryn ”Think Smart – Go Red” vastuullisuusteema laivan medioissa sekä sisustuksessa. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Sosiaalista yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa on edistetty nimittämällä myös naisia korkearvoisille paikoille: M/S Gloryn kapteenina toimii Pamela Mäkelä ja ravintolapäällikkönä Inga Aaltonen. Viking Linen käyttämät Huhtamäen paperimukit ovat kansainvälisesti PEFC-sertifioituja, joka myönnetään valmistajalle sen täyttäessä tarkat edellytykset kestävästä metsätaloudesta ja puun jäljitettävyydestä. Yhtiö myös tilasi laivalle Stefan Lindforsin ja ahvenanmaalaisen Jonas Wilénin ympäristöaiheista taidetta. Yhtiön tiedotusjohtaja Johanna Boijer-Svanström pitää kestävyyttä edistävän taiteen tuomista laivalle kulttuurillisesti tärkeänä. (Viking Line 2022b.)

Tallink-Siljan nopeat Megastar ja MyStar Shuttle -alukset käyttävät molemmat ympäristöystävällistä LNG:tä polttoaineenaan: laivat on suunniteltu erityisesti lyhyille risteilylle tai nopeaan siirtymiseen Helsingin ja Tallinnan välillä. Näin myös säästetään ympäristöä, kun laivamatka on sekä nopea että energiatehokas. Yhtiö sai ”Sustainable Travel Finland” -sertifikaatin syyskuussa 2021. (Tallink-Silja 2022.)

Aikaisemmin tekemäni kansainvälisen hiilijalanjälkivertailun pohjalta, risteilymatkat Suomen, Ruotsin ja Viron välillä ovat tänä päivänä ekologisesti kestävää kulttuurimatkailua. Näille laivoille voivat kulttuurituottajat ja matkatoimistot suunnitella todistetusti vastuullisia tapahtumia ja ryhmämatkoja. Mikäli vastuullinen matkailija tai kulttuurituottaja haluaa osallistua kansainvälisiin risteilykiertomatkoihin, on hyvä selvittää ennen matkavarausta kyseisen laivayhtiön ja laivan ajantasaiset kestävyystoimet ja kyseisen matkan mahdollinen hiilijalanjälki. Sveitsiläisen organisaation Stiftungin ”MyClimate” -internetsivuilla voi kuitenkin saada alustavan arvion risteilyn aiheuttamasta ekologisesta rasituksesta, jonka kautta jokainen voi myös kompensoida oman hiilijalanjälkensä osallistumalla rahallisesti erilaisiin projekteihin kehittyvissä maissa. Suurelle 2000–3000 matkustajan risteilyalukselle, jossa kaksi henkilöä risteilee 7 päivän ajan ja pysähtyy kolmessa satamakohteessa, laskuri antaa hiilijalanjäljeksi 4,8 tuhatta CO₂:ta, mikä per henkilö on 2,4 tuhatta CO₂:ta. Yksi risteily muodostaa siis noin yksi neljäsosan keskimääräisestä vuotuisesta kokonaishiilijalanjäljestämme. (Stiftung MyClimate 2022.) Paljon kehitystyötä on siis vielä tehtävänä näiden kansainvälisten risteilymatkojen suhteen.

7.5 Kestävyyteen tähtäävä yhteistyö

Kulttuurialalla ja erilaisissa tapahtumissa toimivien organisaatioiden oheistuotetarjonta kestävästä ja kierrätettävistä materiaaleista paitsi edistää toimijoiden omaa yhteiskunnallista vas-

tuuta myös tuo positiivista näkyvyyttä taiteilijoille, tuotemalliston suunnittelijoille sekä tuotannosta vastaaville yhteistyökumppaneille. Hyvänä esimerkkinä mainittakoon monitaiteilijan, espanjalaisen Antoni Clavén (1913–2005) ”Lo spirito del guerriero” -taidenäyttelyssä myytävät kestävästä materiaaleista tuotetut ja kohtuulliset kymmenen euroa maksavat taidekassit Palazzo Franchetissa Venetsiassa syyskuussa 2022, jotka ovat GOTS®-sertifioituja (Global Organic Textile Standard) ja 100-prosenttisesti orgaanisesti kasvatetusta puuvillasta tuotettuja eli OCS®-sertifioituja (kuva 29) (ACP 2022). Kassien valmistaja, englantilainen Westford® Mill, on panostanut vastuulliseen tuotantoon ja heillä on hallussaan jopa viisi maailmanlaajuista kestävä kehityksen sertifikaattia (Westford Mill 2022). Edellä mainittujen sertifikaattien GOTS® ja OCS® lisäksi heille on myönnetty GRS® (The Global Recycled Standard) ja RCS® (Recycled Claim Standard), jotka määrittelevät lisäkriteerit sosiaalisille ja ympäristöllisille prosessoinneille sekä kemiallisille rajoituksille. (Textile Exchange 2022.) Yritys on lisäksi FairTrade® eli Reilun kaupan kumppani, joka tukee viljelijöitä, jotka muun muassa kehittävät ilmastoystävällisiä viljelytekniikoita ja kouluttavat naisia ylempiin johtotason tehtäviin (FairTrade 2022).

Kuva 29. Missonin suunnittelemat 1700-luvun painantatekniikalla valmistetut taidekassit ACP:lle ja Westford® Millin valmistamat ja kestävä kehitystä tukevat taidekassit Antoni Clavén ”Lo spirito del guerriero” -näyttelyssä. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

Taidenäyttelyiden ja tapahtumien tuottaja ACP (Art Capital Partners Palazzo Franchetti) on lisäksi halunnut tuoda 1500-luvun renessanssipalatsinsa oheismyyntiin roomalaisella yli 300 vuotta vanhalla ja kestävällä menetelmällä ”Antica Stamperia Carpegna”:lla painetut arvokkaat 80 euron luksustaidekassit ja 180 euron t-paidat. Tämä ainutlaatuinen artesaanitekniikka, jossa päärynä- tai pähkinäpuusta käsinveistettyjä painantamatriiseja käytetään kankaan painannassa, on periytynyt sukupolvelta toiselle. Värit muodostetaan valkoisesta jauhosta, viinietikasta ja rautaruosteesta. Kangaskuvioinnit kuivatetaan auringossa ja huuhdellaan kiehu- vassa tuhkedessä, joka taas muodostaa jopa valkaisuja kestävä printin, johtuen ruosteen

luonteesta kiinnittyä kiinteästi kankaan kuituihin (Antica Stamperia Carpegna 2022). Tuotteet, kuten kuvassa 29 nähtävänä oleva taidekassi, on suunnitellut italialaisen luksusmuotitalo Missonin (1953) muotisuunnittelija Margherita Missoni. Kestävä kehitystyö muotituotannossa on myös osa yhtiön toimintastrategiaa, vaikkakin luksusbrändääminen näkyy selvästi myös tuotteiden korkeana hintana. (Missoni 2022.)

Samantyylistä taidelaitos ja designbrändi yhteistyökonseptia ovat harjoittaneet Suomessa Kiasma ja Marimekko, jotka loivat ”Kimpassa / Together” -näyttelyn vuonna 2014. Siinä useat Kiasmassa toimineet taiteilijat ja Marimekon suunnittelijat loivat vastuullista taidetta, esimerkiksi Marimekon vanhoista, käytetyistä ja ylimääräisistä kankaista. Tarkoituksena oli kehittää yhteistyötä ja luoda uusia innovaatioita perinteisen taidetuotannon ja liiketaloudellisen designkulttuurin keskuudessa. (Miller 2014, 5–7.)

7.6 Vihreä taide – luonnonsuojelutyön puolestapuhuja

Venetsialainen kulttuuritapahtumatuottaja ACP perusti vuonna 2021 MITE:n (Ministry of Ecological Transition) yhteistyön tuloksena ”ACP Green Art Award” -palkinto-organisaation. Palkinto myönnetään YK:n kestävän kehityksen Agenda 2030:sta tukeville ja sen mukaisia tavoitteita harjoittaville taiteilijoille ja taiteilijakollektiiveille. Ensimmäinen ”ACP Green Art Award 2022” -palkinto luovutettiin heinäkuussa jo kansainvälistyneelle venetsialaiselle, vuonna 1979 syntyneelle kuvanveistäjä Giorgio Andreotta Calòlle, jonka teoksia esiteltiin vuonna 2011 kuraattori Bice Curigerin johtamassa Venetsian 54. biennaalissa. Palkintoraati, jossa oli ACP:n edustajan lisäksi seitsemän ulkopuolista asiantuntijaa, totesi Calòlla olevan kyky ilmentää ihmisen ja luonnon elementtien vaikeaa, mutta samalla upeaa rinnakkaiseloja omassa taiteellisessa tuotannossaan sekä arvosti hänen tutkimustyötään näiden monimuotoisten dialektiikoiden tulkinnan pohjalla. Kilpailussa arvosteltiin kolme työtä, joista yksi oli vuonna 2015 valmistunut pronssinen ”Pinna Nobilis” viuhkasimpukankuoriveistos, joka on Välimeren suurimpia simpukoita ja kriittisesti uhanalaisimpia lajeja. (ACP 2022b; IUCN 2022.)

Italian Suurlähetystö on lisännyt yhteistyötään vastuullista taidetta tekevien tahojen sekä kestäviä tuoteratkaisuja valmistavien organisaatioiden kanssa viemällä vastuullisuustietoutta myös maansa rajojen ulkopuolelle. Hyvänä esimerkkinä mainittakoon 19. - 25. syyskuuta 2022 vihreään muotoiluun keskittyneellä ”Tallinn Design Festivaalin”:n, Italian Suurlähetystön ja kansainvälisten muotoilun opiskelijoiden ”3R – Reduce, Recycle and Reuse” -

yhteistyöohjelmassa esiteltyt kestävän muotoilun ja taiteen innovaatiot (kuva 30). Tapahtuma järjestettiin ensimmäistä kertaa aikaisemmin suljettuna olevassa Baltic Manufactoryssa, joka on Tsaarin ajan ja myöhemmin Neuvostoliiton aikainen vanha puuvillatehdas vuodelta 1898. Tapahtuman järjestäjät ovat huomanneet, että historiallisesti tärkeää arkkitehtuuria voidaan taidekulttuurin avulla uudelleen herättää, kuten Italiassa on tehty jo vuosisatojen ajan. (Tallinn Design Week 2022.) Tehdas liitettiin myös ”Open House Tallinn” -tapahtumakonseptiin, joka kuuluu maailmanlaajuiseen vuonna 1992 Lontoossa käynnistettyyn ”Open House Worldwide” -konseptiin ja johon ovat liittyneet myös Helsinki ja Tukholma. Konseptiin liittyy joka vuosi uusia kaupunkia yhteistyöorganisaatioineen, jotka haluavat kutsua niin paikallisia kuin kansainvälisiä vierailijoita ilmaisiin arkkitehtuuriin liittyviin tapahtumiin kerran vuodessa. (Estonian Centre for Architecture 2022; Open City 2022).

Kuva 30. Venetsialaisia ekologisia leluja esiteltynä ”Tallinn Design Festivalilla”, joiden valmistuksessa on käytetty Venetsian laguunin uppopuuta. Kuva: Nina Pitkänen (2022).

8 YHTEENVETO JA ARVIOINTI

Tutkimustiedon käsittelyssä voidaan erottaa kolme erilaista käyttötapaa, jotka ovat instrumentaalinen, käsitteellinen ja symbolinen. Instrumentaalisessa käsittelyssä tutkimussisällön laadulla on suurin merkitys: tuloksia käytetään hyväksi esimerkiksi yhteiskunnallisiin muutosprosesseihin tai ongelmanratkaisuprosesseihin. Siinä paras hyöty saavutetaan yksittäisestä tutkimustuloksesta. Käsitteellisessä käytössä tarkastellaan tutkimustiedon vaikuttavuutta ilmiön ymmärtämisessä. Symbolinen tapa vuorostaan ohjaa miten tulosta voidaan käyttää strategisesti ohjaavana viitekehyksenä. On huomioitava, että yhteiskunnalliset muutokset, kuten kestäväyyteen liittyvät toimintamallit tapahtuvat kuitenkin asteittain ja pitkän ajan kuluessa. Reetta Muhonen toteaa tieteellisessä artikkelissaan seuraavaa:

Idealististen tavoitteiden sijaan tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnin tulisi perustua tutkitulle tiedolle eli ymmärrykselle siitä, missä määrin pystymme vaikuttavuutta todentamaan. Tutkittuun tietoon perustuva vastuullinen arviointi edellyttää sen hyväksymistä, että kaikki ei ole mitattavissa. (Muhonen 2021.)

Kuten opinnäytetyön alussa totesin, pyrin ymmärtämään vastuullisuuteen liittyviä asioita sekä niiden vaikuttavuutta kausaalisesti, toisin sanoen keräämään tutkimuksin osoitettua ajan tasasta vastuullisuustietoa, mutta myös havainnoimalla eli käsitteellisyyden kautta hankkimaan uutta, hiljaista tietoa ja sitä kautta kartoittamaan kestäväyyteen liittyvillä toimintatavoilla aikaansaatuja hyötyjä. Syy-seuraussuhteet eivät välttämättä toimi yhteiskunnallisten ilmiöiden tarkastelussa, joten havainnoinnilla hankitun laadullisen tiedon hyödyntämisellä on hyvin todennäköisesti pitkällä tähtäimellä parempi merkitys, kuin tilastollisesti kerätyllä määrällisellä tutkimustiedolla. Vuoden 2020 Eurobarometri kuitenkin osoitti suomalaisten olevan keskimäärin hyvin tietoisia kestäväyyteen liittyvistä asioista ja haluavan osallistua vastuulliseen toimintaan, mutta painottavat, että myös koko yhteiskunnan on oltava valppaana edistämässä ja tukemassa kestäviä toimintoja yhdessä yrityksien ja erilaisien organisaatioiden kanssa. Suomalaiset vaikuttavat olevan myös hieman vastuullisuusaktiivisempia, kuin muiden EU-maiden asukkaat (liite 1). (European Union 2022.)

Kolmessa Euroopan maassa tekemäni tapaustutkimuksen symbolinen merkitys ohjaa toivottavasti organisaatioita aktivoitumaan vastuullisuuteen liittyvässä kehitystyössä. Useiden käytännön esimerkkien ja havaintojen pohjalta voivat kulttuurialan toimijat soveltaa ja kehittää sekä omaan toimintaansa että budjettiinsa sopivia innovatiivisia kestävyysratkaisujaan niin

kotimaassa kuin kansainvälisesti. Tästä saadaan kymmenen kohdan yhteenveto, johon on koottu tämän opinnäytetyön tärkeimmät kestävään kulttuurimatkailuun liittyvät asiat:

- 1) Kulttuuritapahtumia ei useinkaan voida järjestää ilman erilaisia materiaaleja, rakenteita, musiikki- ja valoelementtejä, mutta näiden valinnoissa on hyvä ottaa huomioon paikalliset raaka-aineet (ei kuljetuspäästöjä), kierrätettävät sekä uudelleen käytettävät rakenteet ja tapahtumakalusteet, uusiutuvan energian käyttö ja ympäristöystävällisten sekä sertifioitujen materiaalien hankinta sekä palveluiden käyttö.
- 2) Vastuullisuus yhdenvertaisuudessa ja tasa-arvossa tapahtuman taiteilijoiden valinnoissa on tärkeää: valitaan esimerkiksi yhtäläisesti nais- ja miestaiteilijoita kulttuurisesta taustasta puhumattakaan.
- 3) Viestintää kohde- ja sidosryhmille on hyvä suunnitella niin, että heille vastuullisuuden toimintamallit ja kenties ansaitut ympäristösertifikaatit ovat hyvin esillä kaikkialla, missä viestintää ja toimintaa tapahtuu. Näyttelytiloissa, hotelleissa, ravintoloissa ja kaikkiiin toimintoihin liittyvissä tiloissa on tärkeää julkisesti kertoa myös pienistäkin toimista, mitä organisaatiossa on tehty, vaikkapa ilmoittamalla, että ylijääneestä ruoasta veloitetaan hävikkimaksu tai kassalla suositetaan paperikuitin sijaan sähköpostikuittia. Pelkkä vastuullisuuslauseke virallisilla internetsivuilla ei ole riittävä.
- 4) Monet yhteistyökumppanit ovat jo kehittäneet kestävyysstrategioitaan niin, että heillä on esimerkiksi Ekokompassin tai Joutsenmerkin ympäristövastuullisuussertifikaatti jo käytössä. Nämä sertifikaatit takaavat, että toimija noudattaa ympäristökuorman vähentämisen kannalta varteenotettavia seikkoja, kuten ateriapalveluiden, siivouksen ja jätteiden lajittelun korkeaa laatua ympäristövaikutusten vähentämiseksi. (Ekokompassi 2022; Joutsenmerkki 2022.) Yksittäinen pieni toimija voi osallistua omalla panoksellaan vastuullisuuteen suosimalla esimerkiksi Joutsenmerkillä varustettuja hotelleja, joissa energian- ja vedenkulutus pidetään alhaalla ja tehostetaan jätteiden lajittelua ja määrää. Näiden hotellien ravintolat tarjoavat lisäksi usein paikallista kasvis- ja luomuruokaa.
- 5) Oman organisaation henkilökuntaa on tärkeää kouluttaa vastuullisuuteen materiaali-hankinnoissa ja hankkimaan ympäristömerkittyjä tuotteita. Suositellaan mahdollisimman ekologista julkista liikennettä omalle henkilökunnalle, matkustajille, tapahtumien ja näyttelyiden asiakkaille. Tapahtumien ja näyttelyiden järjestäjien kannattaa siis käyttää yhteistyökumppaneina majoituksen ja ravintolapalveluiden osalta sellaisia yrityksiä, jotka kehittävät kestävyteen tähtääviä toimintastrategioitaan. Esimerkiksi suu-

- rimmista hotelliketjuista Sokos-hotelleilla on käytössään maailmanlaajuinen ”Green Key” -sertifikaatti ja Scandicilla ”Joutsenmerkki”. (Ekokompassi 2022, Joutsenmerkki 2022.)
- 6) Viestintää kohde- ja sidosryhmille on hyvä suunnitella niin, että omat vastuullisuuden toimintamallit ja kenties ansaitut ympäristösertifikaatit ovat hyvin esillä kaikkialla, missä viestintää tapahtuu, sillä yleisö ja monet yhteistyökumppanit arvostavat kestäväää toimintaa harjoittavia toimijoita. Tapahtuma- ja näyttelysivuilla esiteltävien vastuullisten sponsoreiden ja tukijoiden sivuille on hyvä olla linkkauksia, josta kävijät voivat tarkastaa, mitä kyseinen organisaatio oikeasti tekee kestävään kehityksen toiminnissaan. Tämä lisää myös oman organisaation mainetta vastuullisuuden tukijana.
 - 7) Kulttuuritoimen ympäristöliiketoiminta on tällä hetkellä vähäistä, mikä ei kuitenkaan selity vähäisillä kasvihuonepäästöillä, sillä yhtä matalalla päästöissä on paljon suurempi majoitus- ja ravitsemusala, joka on luonut jo kestävä ja käytännössä toimivan ympäristöliiketoimintamallin. Kulttuurialalla täytyy panostaa uusiin kestäviin toiminta- ja ansaintamalleihin kuten: tarkoin valitut yhteistyösopimukset, digitaaliset lisäpalvelut ja vihreät arvot toimintastrategioissa kautta linjan. Tällöin taloudellinen pääoma sekä kannattavuus paranevat: työllisyys ja koko kulttuurituotannon ala kasvaa. Hyvänä organisaatiollisena esimerkkinä ympäristöliiketoimintamallin tehokkaasta kehitystyöstä voidaan mainita Matkailu- ja Ravintolapalvelut Ry. (Mara 2022; 2022b.)
 - 8) Työpajoja ja erilaisia Service Design -palvelumuotoilukonsepteja käyttämällä kulttuuritoiminnoissa voidaan ideoida ja suunnitella uudenlaisia, kestäviä toimintoja ja palveluja, joissa otetaan mahdollisimman paljon huomioon niin asiakkaat kuin yhteistyökumppanit. Antamalla ulkomaalaisille opiskelijoille ja maahanmuuttajille työmahdollisuuksia ja harjoittelupaikkoja, saadaan törmäytettyä useita erilaisia kulttuureja ja toimintatapoja, joista saattaa syntyä innovatiivisia kulttuurituotantoja.
 - 9) Erilaisten organisaatioiden on mahdollista päästä esimerkiksi ”Green Book” -ympäristöjulkaisuun, jota julkaisee maailmanlaajuisesti ”The Green Organization”. Julkaisussa julistetaan kansalliset ja kansainväliset ”Green Apple Environment Awards” (1994) -ympäristöpalkintojen voittajat useissa kategorioissa vuosittain. ”Julkaisemalla näitä esimerkkejä ympäristön parhaista käytännöistä toivomme, että muut oppivat voittajien kokemuksista ja seuraavat heidän esimerkkiään hyödyttääkseen itseään ja ympäristöä tuleville sukupolville”, informoi ”The Green Organization” verkkosivuillaan. Vuoden 2021 julkaisusta löytyy yritystarinoiden lisäksi myös kouluja,

varainkeruusäätiöitä ja hyväntekeväisyyttä harjoittavia yhdistyksiä, sillä hakeminen ohjelmaan on maksutonta. (The Green Organization 2022.) “Green Apple Environment Awardsin” saaneet voivat näin ollen hyödyntää palkintotunnustusta vastuullisuuden tähtävässä jatkokehitystyössään, asiakasmarkkinoinnissaan sekä kansainvälisessä tunnettavuudessaan (Green World Awards 2022).

- 10) Jokainen yksilö voi osallistua kestäväan kulttuurimatkailuun ja valita niin kutsutun hitaan matkustamisen tavan valitsemalla mahdollisimman ekologisen matkustusmuodon ja majoittumisen sekä osallistumalla paikallisesti yhteisöllisiin tapahtumiin, toimintoihin ja ympäristön suojeluun.

Tutkimustyöni alkoi kaukaisimmasta matkakohteesta Teneriffalta ja Unescon maailmanperintökohteesta, 1400-luvulla perustetusta arkkitehtuurillisesta arvokkaasta kaupungista, San Cristóbal del Lagunasta helmikuun loppupuolella 2022 (Unesco 2022b). Tämä matka sisälsi niin matkailullista havainnointia kansainvälisessä kulttuuriperintökohteessa kuin osallistumista Santa Cruzin moderniin kulttuurikeskukseen näyttelyineen (TEA 2022), jossa esiteltiin niin paikallisia kuin kansainvälisiä vastuullisesti työskenteleviä artisteja. Työni sai päätepisteen saman vuoden joulukuun ensimmäisenä päivänä, jolloin osallistuin asuinalueeni Jätkäsaaren vanhassa matkustajaterminaalissa järjestettävään kansainväliseen Helsinki Photo Festivaalin juhlanäyttelyyn sekä elokuvaohjaaja-taiteilija David Lynching valokuvanäyttelyyn ”Infinite Deep”. Näyttelyn yhteydessä juhlitaan myös Helsinki Photo Festivalin kansainvälistä näyttelyhistoriaa viiden vuoden ajalta teemalla ”Planet”, jossa kestävät arvot näkyivät jokaisessa esillä olevassa työssä. (Helsinki Photo Festival 2022.)

Tapaustutkimuksen hyvin erilaiset kulttuurikaupungit, maantieteellisesti hiukan syrjempänä sijaitseva Mänttä-Vilppula, massaturismista kärsivä Venetsia ja Euroopan kulttuurikohteiden jättiläinen Pariisi avasivat laaja-alaisesti näkemyksiä ja eroja kestävästä kulttuurimatkailusta. Läpi Euroopan kulkeneen kulttuurillisen tutkimustyön jälkeen voin todeta, että yhteiskunnallisesti vaikuttavia asioita, kuten kestäviä toimintamalleja, ei opita pelkästään kirjallisen materiaalin tai kurssien välityksellä, vaan myös paikallisesti tutkimalla ja havainnoimalla. Opin näytetyön valmistumisprosessin tuloksena on syntynyt tuhansia valokuvia, paljon videomateriaalia ja vielä enemmän muistiinpanoja, joita tulen käyttämään varsinaisen Kulttuurimatkailun Agenda2030 -käsikirjan luomistyöprosessissa vuonna 2023.

LÄHTEET

- ACP 2022. Antonio Clave - The spirit of the warrior exhibition 2022. Viitattu: 29.11.2022
<https://www.acp-palazzofranchetti.com/exhibitions/11-antoni-clave-the-spirit-of-the-warrior/overview/>
- ACP 2022b. ACP Green Art Award News 27.10.2022. Viitattu: 29.11.2022. <https://www.acp-palazzofranchetti.com/exhibitions/16-acp-green-art-award-giorgio-andreotta-calo/overview/>
- Allen, Johnny & O'Toole, William & Harris & Robert & McDonnell, Ian 2011. Festival & Special Event Management. 5th Edition. Milton: John Wiley & Sons Australia Ltd.
- Antica Stamperia Carpegna 2022. Antica Stamperia Carpegna products. Viitattu: 23.11.2022.
<http://www.anticastamperiacarpegna.it/cose-la-stampa-a-ruggine/>
<https://www.boutiquesdemusees.fr/en/shop/museum/>
- Boutiques de Musee 2022. Museum shop. Viitattu: 24.11.2022.
<https://www.boutiquesdemusees.fr/en/shop/museum/>
- Business Finland 2022. Kestävä matkailu. Viitattu: 22.11.2022.
<https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/vastuullisuus/kestava-matkailu-lyhyesti>
- Business Finland 2022b. Sustainable travel Finland tilastot. Viitattu: 29.11.2022.
<https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tutkimukset-ja-tilastot/sustainable-travel-finland-tilastot>
- Cambridgen Yliopisto 2022. Sustainable development report 2022. Viitattu: 22.11.2022.
<https://dashboards.sdindex.org/chapters>
- Cambridgen Yliopisto 2022b. Sustainable development report 2022 of Finland. Viitattu: 22.11.2022. <https://dashboards.sdindex.org/static/profiles/pdfs/SDR-2022-finland.pdf>
- Cambridgen Yliopisto 2022c. Sustainable development report 2022 rankings. Viitattu: 22.11.2022. <https://dashboards.sdindex.org/rankings>
- Castellolevizzano 2022. Rosso Grasp museum. Viitattu: 22.11.2022
<https://www.castellolevizzano.it>
- Centre Pompidou 2022. Accessibility. Viitattu: 24.11.2022.
<https://www.centrepompidou.fr/en/visit/accessibility>
- Centre Pompidou 2022. Official organization main page. Viitattu: 22.11.2022.
<https://www.centrepompidou.fr/en/>
- Centre Pompidou 2022b. Museum exhibitions. Viitattu: 24.11.2022.
<https://www.centrepompidou.fr/en/programme/exhibitions-museum>
- Choose 2022. Booking.com celebrates one year of Travel Sustainable with new carbon emission calculations feature. Viitattu: 24.11.2022.
<https://www.chooosetoday.com/insights/booking-com-travel-sustainable-new-features-choose-powered-carbon-emission-calculations>

- Climate Transparency 2022. Brown to Green. The G20 transition towards a net-zero emissions econom. Viitattu: 24.11.2022. Official website. Accessed: 14 May 2022. <http://www.creativetourismnetwork.org/about/>
- Climate Transparency 2022b. Brown to Green. The G20 transition towards a net-zero emissions econom. Viitattu: 24.11.2022. Official website. Accessed: 14 May 2022. <http://www.creativetourismnetwork.org/about/>
- Come to Paris 2022. Pompidou centre. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.cometoparis.com/paris-guide/paris-monuments/pompidou-centre-s932>
- Creative Tourism Academy 2022. Official website. Viitattu: 1.12.2022. <http://www.creativetourismnetwork.org/about/>
- Davey, Ed 2022. Cruise liners try to rewrite climate rules despite vows. Ap-news 7.6.2022. Viitattu: 1.12.2022. <https://apnews.com/article/politics-caribbean-air-pollution-439aa4e49d8cafb922a79652372e8a>
- Dementjeff, Pyry 2021. Serlachius-museot on ottanut oppia matkailusta – Museonjohtaja: ”Ihmislle pitää varata aikaa tulla Mänttään”. Aamulehti 3.12.2021. <https://www.aamulehti.fi/pirkanmaa/art-2000008438702.html>
- Dedolli-Yasa, Saranda 2019. Tee maailmasta parempi paikka. Opas vastuullisempiin valintoihin. Helsinki: Viisas Elämä Oy.
- Doerz Local 2022. Suomalainen matkailualusta. Helsingin kiertomatkat. Viitattu: 24.11.2022 <https://fi.doerz.com/helsinki>
- Ekokompassi 2022. Ekokompassi auttaa jo yli 450 suomalaista organisaatiota ympäristöasioiden haltuunotossa ja jatkuvassa parantamisessa. Viitattu 24.11.2022. <https://ekokompassi.fi>
- Estonian Centre for Architecture 2022. Open House Tallinn. Viitattu: 28.11.2022. <https://openhousetallinn.ee/en/buildingseng/>
- Eur-Lex 2022. Sustainable development. Access to European Union law. Viitattu 28.11.2022. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/sustainable-development.html>
- European Commission 2019. Towards a Sustainable Europe by 2030. Viitattu: 22.11.2022. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/rp_sustainable_europe_30-01_en_web.pdf
- European Commission 2022. European Green Deal. Viitattu: 28.11.2022. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- European Commission 2022b. Sustainable cultural tourism. Viitattu: 28.11.2022. <https://culture.ec.europa.eu/cultural-heritage/cultural-heritage-in-eu-policies/sustainable-cultural-tourism>
- European Commission 2022c. European tourism legislation. Viitattu: 1.12.2022. https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism/business-portal/understanding-legislation/european-tourism-legislation_en
- European Union 2022. Attitudes of Europeans towards the environment 2020. Viitattu: 22.11.2022. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2257>

- European Union 2022b. Speech of Jean Monnet in Strasbourg 1952. Viitattu: 22.11.2022. https://ec.europa.eu/historical_archives/archisplus/files/MONNET_1952_09_11_EN.pdf
- European Parliament 2022. Plovdiv and Matera European capitals of culture in 2019. Viitattu: 22.11.2022. News 7.1.2019. <https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20181205STO20960/plovdiv-and-matera-european-capitals-of-culture-in-2019>
- Eurooppa-neuvosto 2022. YK:n ilmastokokous (COP27), ilmastotoimien toteutukseen keskitetty huippukokous, Sharm el-Sheikh, Egypti, 7.–8. marraskuuta 2022. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.consilium.europa.eu/fi/meetings/international-summit/2022/11/07-08/>
- European Travel Commission 2022. ETC Press – release General Meeting 103 20.5.2022. Viitattu: 23.11.2022. https://etc-corporate.org/uploads/2022/05/ETC-Press-release_General-Meeting-103_20.05_FIN.pdf
- European Travel Commission 2022b. Quaterly Report Q1 2022. Viitattu: 1.12.2022. https://etc-corporate.org/uploads/2022/05/Quarterly-Report-Q1-2022_Public.pdf
- Fair Trade 2022. Fair Trade main page. Viitattu: 29.11.2022. <https://www.fairtrade.org.uk>
- Ferdinand, Nicole & Kitchin, Paul J. 2012. Event management: An international approach. London: Sage Publications Ltd.
- Finnair 2022. Finnairin päästöhyvitys. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.finnair.com/fi-fi/vastuullinen-matkustaminen/finnairin-paastohyvityspalvelu>
- Fiskars Village 2022. Fiskars Village art design biennale 2022. Viitattu 5.6.2022. <https://fiskarsvillage.fi/tapahtuma/fiskars-village-art-design-biennale-2022/>
- Fiskars Group 2022. Vastuullisuus. Viitattu: 29.11.2022. <https://fiskarsgroup.com/fi/vastuullisuus/>
- Foundation Louis Vuitton 2022. Official organization main page. Viitattu: 22.11.2022.
- Foundation Louis Vuitton 2022b. Frank Gehry. Viitattu 28.11.2022. <https://www.fondationlouisvuitton.fr/en/fondation/frank-gehry>
- Foundation Louis Vuitton 2022c. The foundation. Viitattu: 29.11.2022. <https://www.fondationlouisvuitton.fr/en/fondation>
- Foundation Louis Vuitton 2022d. Louis 200 exhibition. Viitattu: 29.11.2022. <https://eu.louisvuitton.com/eng-e1/magazine/articles/louis-200-exhibition#the-exhibition>
- France Diplomacy 2022. Tourism. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/tourism/>
- Forsey, Caroline 2022. The top of search engines ranked by popularity. Hubspot 19.10.2022. Viitattu: 24.11.2022. <https://blog.hubspot.com/marketing/top-search-engines>
- Fullerton, Elisabeth 2022. With Sámi Pavilion, Three Indigenous Artists Hope to Highlight the Ongoing Struggles of Their People at the Venice Biennale. Art News 18.4.2022. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.artnews.com/art-news/artists/sami-pavilion-2022-venice-biennale-1234625607/>

- Going Green 2022. Ympäristösertifiointialan yritys. Viitattu; 24.11.2022.
- Goy, Richard 2010. Venice. The architectural guide. London: Yale University.
- Google Arts & Culture 2022. Googlen Kulttuurialusta. Viitattu: 1.12.2022.
<https://artsandculture.google.com/>
- Green Destinations 2022. Castelvetro di Modena story. Viitattu: 22.11.2022.
<https://greendestinations.org/castelvetro-di-modena-story-time-to-revived-an-innovative-eco-museum-concept-brings-an-ancient-castle-back-to-life-to-revive-local-culture-traditions-and-products/>
- Green Destinations 2022b. Green Destination 2023. Viitattu: 22.11.2022.
<http://www.greendestinations-temp.org/wp-content/uploads/2022/09/Core-15-Green-Destinations-Criteria-.pdf>
- Green Destinations 2022c. Awards and certification program, Viitattu: 22.11.2022.
<https://greendestinations-temp.org/awards-certification/>
- Green Globe 2022. Green Globe sertification. Viitattu: 1.12.2022.
<https://www.greenglobe.com/>
- Green Global Travel 2022. What is ecotourism? Viitattu: 1.12.2022.
<https://greenglobaltravel.com/what-is-ecotourism-history-principles-of-responsible-travel/>
- Green Key 2022b. Green Activities kohteet Lapissa. Viitattu 24.11.2022
<https://greenkey.fi/kohteet/>
- Green Key Global 2022b. Green Key global. Viitattu: 29.11.2022.
<https://www.greenkey.global>
- Green Key 2022. Green key kohteet. Viitattu 29.11.2022. <https://greenkey.fi/kohteet/>
- Green Tourism 2022. Sustainable Tourism. Viitattu: 22.11.2022.
<http://www.greentourism.eu/en/Post/Name/SustainableTourism>
- Habibic, Ajsa 2022. Fincantieri delivers NCL's 1st energy-efficient Prima-class cruise ship. Offshore 29.7.2022. <https://www.offshore-energy.biz/fincantieri-delivers-ncls-1st-energy-efficient-prima-class-cruise-ship/>
- Hackley, Chris 2020. Qualitative research in marketing and management. Doing Interpretive Research Projects. Second Edition. Oxon: Routledge.
- Hautala-Hirvioja, Tuija 2013. Saamelainen kuvataide Suomessa: kolmen kuvataiteilijasukupolven kautta tarkasteltuna. Konferenssiartikkeli. Tahiti 3/4 31.12.2013.
<https://tahiti.journal.fi/article/view/85506>
- Heikkurinen, Pasi 2014. Kestävyyden käsitteen ulottuvuudet. Tieteessä tapahtuu 4/2014. Viitattu: 22.11.2022
https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__kan__vtp/statfin_vtp_pxt_11yx.px/chart/chartViewColumn/
- Helsingin Yliopisto 2022. Kestävän kehityksen mallit. Viitattu: 20.11.2022.
<https://blogs.helsinki.fi/kestavyyspankki/erilaiset-kestavan-kehityksen-mallit/>

- Helsingin Yliopisto 2022. Erilaiset kestävän kehityksen mallit. Blogi. Viitattu: 22.11.2022. <https://blogs.helsinki.fi/kestavyyspankki/erilaiset-kestavan-kehityksen-mallit/>
- Helsingin Yliopisto 2022b. Pasi Heikkurisen tutkimusprojekti 2021- 2024. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.helsinki.fi/en/researchgroups/process-studies-sustainable-economy/research>
- Helsinki Photo Festival 2022. Helsinki Valokuvafestivaalin tapahtumat. Viitattu: 1.12.2022. <https://helsinkiphotofestival.com/photoevents/>
- Hipeli, Mia & Talamini, Giovanni & Aalto, Alvar & Aalto, Emil 2018. Alvar Aallon arkkitehtuuria 21: Venetsian Suomen paviljonki. 1st ed. Jyväskylä: Alvar Aalto - museo.
- IUCN 2022. Mediterranean noble pen shell crisis pinna nobilis - January Update 2021. Viitattu: 28.11.2022. <https://www.iucn.org/news/mediterranean/202103/mediterranean-noble-pen-shell-crisis-pinna-nobilis-january-2021-update>
- Joutsenmerkki 2022. Kriteerit Joutsenmerkille. Viitattu: 1.12.2022 https://joutsenmerkki.fi/kriteerit/?gclid=Cj0KCQjw06OTBhC_ARIsAAU1yOXKyrVyXN3pUigjDANsrMqBIHBi9mrOXkfkF5xGeHRnyKiwZcu3aUoaAjwtMEALw_wcB
- Jyväskylän yliopisto 2022. Syy-seuraussuhteiden osoittaminen. Viitattu: 28.11.2022. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu/syy-ja-seuraussuhteiden-osoittaminen>
- Kagan, Sacha & Hauerwaas, Antoniya & Holz, Verena & Wedler, Patricia 2018. Culture in sustainable urban development: Practices and policies for spaces of possibility and institutional innovations. Viitattu: 1.12.2022. https://moodle.humak.fi/pluginfile.php/324863/mod_resource/content/0/C2%2002%202%20S.%20KAGAN%20et%20al%20-%202018%20-Culture%20in%20sustainable%20urban%20development.pdf
- Kansalliskirjasto 2022. Matkailumaailma no 3 / 1.3.1938. Viitattu 22.11.2022. <https://digi.kansalliskirjasto.fi/aikakausi/binding/943493?term=Venetsia&term=Biennale&page=>
- Kestävä Kehitys 2022. Viestintää sitoutujille. Viitattu:1.1.2022. <https://kestavakehitys.fi/documents/2167391/2312211/Viestint%C3%A4vinkit+sitoutujalle.pdf/41534f1a-07b6-4e0e-a959-5bc231616b2e/Viestint%C3%A4vinkit+sitoutujalle.pdf/Viestint%C3%A4vinkit+sitoutujalle.pdf?t=1460526333000>
- Kestävä Kehitys 2022b. Kestävän kehityksen toimikunta on foorumi, jossa voidaan vaikuttaa yhteiskunnan tärkeisiin toimijoihin. Viitattu:1.12.2022. <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>
- Korpela, Helena 2022. Kansallispuistojen suosio jatkui viime vuonna: käyntimäärät ylittivät ensimmäisen kerran neljän miljoonan rajan. Yle uutiset 28.1.2022. Viitattu: 22.11.2022. <https://yle.fi/a/3-12291211>
- Kurki, Leena 2008. Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika. Helsinki: Oy Finn Lectura Ab.
- Laine, Bamberg & Jokinen 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Gaudeamus.

- Lähitapiola Rahoitus 2022. Pääastökompenaatio. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.autotie.fi/paastokompenaatio>.
- La Biennale di Venezia 2022. The 59th International Art Exhibition. The Milk of the Dreams. Italy: Siae.
- La Biennale di Venezia 2022. Official event site of the Venice Biennale. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.labiennale.org/it>
- Lindholm 2022. Sähkön käyttöä on onnistuttu vähentämään selvästi, kertoo Fingrid – näin menetellään, jos Suomessa joudutaan turvautumaan sähkökatkoihin. 22.11.2022. Viitattu: 22.11.2022. <https://yle.fi/a/3-12647314>
- Lapin AMK 2022. Eläinten hyvinvointi matkailupalveluissa. Viitattu: 1.12.2022. <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/matkailuelaimet/in-english/>
- Lapin AMK 2022b. Suomalainen matkailualan koiravaljakkoyrittäjien ekosertifikaatti on valmis. 17.9.2021. Viitattu: 1.12.2022. <https://www.ulapland.fi/news/Suomalainen-matkailualan-koiravaljakkoyrittajien-ekosertifikaatti-on-valmis-/38431/09ebc5ba-35fa-4439-b646-a36eda24ac22>
- Last, Katie 2022. Architects and designers reimagine Louis Vuitton's iconic luggage for 200 Trunks 200 Visionaries exhibition. Dezeen 26.8.2022. Viitattu: 29.11.2022. <https://www.dezeen.com/2022/08/26/louis-vuitton-200-trunks-200-visionaries-exhibition/amp/>
- Lingl, Paul & Carlson, Deborah & The David Suzuki Foundation 2010. Doing business in a new climate. A guide to measuring, reducing and offsetting greenhouse gas emissions. London: Earthscan
- Lvmh 2022. Social and environmental responsibility. Viitattu: 29.11.2022. <https://www.lvmh.com/group/lvmh-commitments/social-environmental-responsibility/>
- Mara 2022. Toimialan tutkimukset. Viitattu: 1.12.2022. <https://www.mara.fi/toimiala/tutkimukset.html>
- Mara 2022b. Matkailu- ja ravintola-alan hiilitiekartta loppuraportti 29.4.2020. Viitattu: 1.12.2022. <https://www.mara.fi/media/toimiala/toimiala/matkailu-ja-ravintola-alan-hiilitiekartta-loppuraportti-29.4.2020.pdf>
- Metsähallitus 2022. Metsähallituksen hallinnoimien suojelualueiden ja retkeilykohteiden käyntimäärät vuonna 2021. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.metsa.fi/vapaa-aika-luonnossa/kayntimaarat/kayntimaarat-maastossa/>
- Miller, Arja 2014. Kiasma + Marimekko =Kimpassa / Together. Helsinki: Nykyaiteen Museo Kiasman Julkaisut.
- Ministere de la Culture 2022. First inhabitants of Paris. Viitattu: 1.12.2022. <https://archeologie.culture.gouv.fr/paris/en/mesolithic-hunter-gatherer>
- Mollison, Bill & Holmgren, David 1978. Permaculture One. <https://archive.org/details/bill-mollison-permaculture-1-1/page/n1/mode/2up>

- Monti, Stefano 2022. Europea Capitals of Culture: structures and infrastructures. Viitattu: 22.11.2022. Tafter journal n.77 11/2014.<http://www.tafterjournal.it/2014/11/07/european-capitals-of-culture-structures-and-infrastructures/>
- Missoni 2022. Code of Ethics. Viitattu: 20.11.2022. https://media.yoox.biz/yto/resources/MISSONI/pdf/Code_of_EthicsEN.pdf
- Mänttä-Vilppulan Kaupungin matkailupalvelut 2022. Visit Taidekaupunki-sivusto. Viitattu: 1.12.2022. <https://visittaidekaupunki.fi>
- Mänttä-Vilppulan Kaupunki 2022. Kaupungin historia. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.manttavilppula.fi/kaupunkipalvelut/tietoa-kaupungista/historia/>
- Mänttä-Vilppulan Kaupunki 2022b. Mänttä-Vilppulan matkailutulo ja työllisyys 2017. Viitattu 23.11.2021. <https://www.manttavilppula.fi/site/assets/files/13981/mantta-vilppula.pdf>
- Mäntän Kuvataideviikot 2022. Kuvataideviikkojen viralliset sivut. Viitattu: 15.6.2022. <https://www.kuvataideviikot.fi>
- Mäntän Kuvataideviikot 2022b. Mäntän kuvataideviikoilla yli 16 000 kävijää. Mediatiedote 31.8.2022. <https://www.mantankuvataideviikot.fi/tiedotteet/2022-kuvataideviikot-sulki-ovensaa-tiedote..pdf>
- Muhonen, Reetta 2021. Tutkimuksen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arvioinnin haasteet. Vastuullinen tiede 23.3.2021. <https://vastuullinentiede.fi/fi/jatkokaytto/tutkimuksen-yhteiskunnallisen-vaikuttavuuden-arvioinnin-haasteet>
- Museovirasto 2022. Suosituimmat museot vuonna 2021. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.museovirasto.fi/fi/ajankohtaista/2021-suomen-museoiden-kayntimaarissa-elpymista-pk-seudun-ulkopuolella>
- Nayeri, Farah 2021. Napoleon's stolen masterpieces: The plunder that former the Louvre. The return of treasures after the commander's defeat set a model of museums today. Irish Times 15.6.2021. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.irishtimes.com/culture/art-and-design/napoleon-s-stolen-masterpieces-the-plunder-that-formed-the-louvre-1.4589616>
- Ojasalo, Katri, Moilanen Teemu & Ritalahti, Jarmo 2014. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy
- Oliver, Paul 2021. Using qualitative methods to answer your research questions. Open up study skills. London: Open University Press McCraw Hill.
- Open City 2022. Open House Worldwide concept. Viitattu: 29.11.2022. <https://www.openhouseworldwide.org/cities>
- Palazzo Contarini Polignac 2022. History of the palace. Viitattu: 23.11.2022. <http://www.palazzocontarinipolignac.com/history>
- Researchgate 2022. Gianni Talamini. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.researchgate.net/profile/Gianni-Talamini>
- Paguet, Jonathan 2012. Theories of Professional Identity: Bringing Cultural Policy in Perspective Understanding Cross-Cultural Management. Viitattu: 19.5.2022. https://moodle.humak.fi/pluginfile.php/324853/mod_resource/content/0/C1%2003%20Paquette%20Jonatha_2012_1TheoriesOfProfession_CulturalPolicyWorkAnd.pdf

- Permaculture Research Institute 2022. What is permaculture research institute. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.permaculturenews.org/what-is-permaculture/>
- Pezzey, John 1992. Sustainable Development Concepts: An Economic Analysis World Bank Environment. World bank, No. 2, Washington DC. Viitattu: 22.11.2022. https://www.researchgate.net/publication/5077864_Sustainable_Development_Concepts_An_Economic_Analysis
- Prevljak, Naida 2022. New carbon-neutral sea route between Stockholm and Turku in the making. Offshore Energy 22.9.2022. <https://www.offshore-energy.biz/new-carbon-neutral-sea-route-between-stockholm-and-turku-in-the-making/>
- Researchgate 2022. Gianni Talamini. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.researchgate.net/profile/Gianni-Talamini>
- Robinson, Peter & Dickinson, Geoff & Wale, Debra 2010. Events management. An introduction. Oxfordshire: Cab International.
- Ryynänen, Sanna & Rannikko, Anni 2021. Tutkiva mielikuviutus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä. Helsinki: Gaudeamus.
- Sakko, Annika 2020. Matkalla kohti kestävämpää festivaalia. Suomessa järjestettävien taide- ja kulttuuritapahtumien vastuullisuus. Helsingin Yliopisto. Viitattu: 22.11.2022. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/316963/Sakko_Annika_Pro_Gradu_2020.pdf?sequence=3&isAllowed=y443
- Schaal, Dennis 2022. Calling Booking.com a Gatekeeper Wouldn't Have the Impact European Regulators Expect. Skift 7.9.2022. <https://skift.com/2022/09/07/5-takeaways-from-what-troubles-europes-anti-trust-regulators-about-hotels-vs-online-travel-agencies/?fbclid=IwAR3aHrLs7EfoUSbNPu9bMdDkEZeBjC0JfUVblt80gavR63ah0->
- Serlachius-museot 2022. Serlachius museot. Viitattu: 23.11.2022- <https://serlachius.fi/museot-ja-kokoelmat/museot/>
- Simpanen, Marjo-Riitta 2019. Serlachiuksen kartano. Jokiniemen kartanosta museoksi. Helsinki: Parv.
- Suomen luonnonsuojeluliitto 2022. Luonnonsuojeluliiton unelmat ja tavoitteet. Viitattu: 24.11.2022 2022. <https://www.sll.fi/tietoa-meista/unelmamme/>
- Sustainable Development Report 2022. Report 2022, SDG Index & Dashboards. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.sdgindex.org/reports/europe-sustainable-development-report-2021>
- Stake, Robert 2005. Qualitative Case Studies. London: Sage Publications
- Seyfi, Siamak & Hall Michael & Rasoolimanesh, Mostafa 2019. Exploring Memorable Cultural Tourism Experiences. Journal of heritage tourism 11/2019. Viitattu: 23.11.2022. https://www.researchgate.net/publication/334193047_Exploring_Memorable_Cultural_Tourism_Experiences
- Sitra 2022. Keskivertosuomalaisen hiilijalanjälki. Viitattu: 21.11.2022. <https://www.sitra.fi/artikkelit/keskivertosuomalaisen-hiilijalanjalki/>

- Soini, Katariina & Dessein, Joost 2016. Culture-Sustainability Relation: Towards a Conceptual Framework. Faculty of Biological and Environmental Sciences. Viitattu: 22.11.2022 https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/165932/sust_08_00167_v2.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Statista 2022. Business tourism spending in Europe in 2019 and 2020. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/1267445/business-travel-spending-europe-by-country/>
- Statista 2022b. Share of travelers that believe sustainable travel is important worldwide in 2022. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/1126996/traveler-attitudes-sustainability/>
- Statista 2022c. Market size of the ecotourism worldwide in 2019 with a forecast for 2027. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/1221034/ecotourism-market-size-global/>
- Statista 2022d. World carbon dioxide emissions by sector 2020. Viitattu: 21.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/276480/world-carbon-dioxide-emissions-by-sector/>
- Statista 2022e. Carbon footprint of tourism related transport worldwide. Viitattu 21.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/1222798/carbon-footprint-of-tourism-related-transport-worldwide/>
- Statista 2022f. Revenue in the tourism market in Europe by the travel sector. Viitattu: 21.11.2022. <https://www.statista.com/outlook/mmo/travel-tourism/europe#revenue>
- Statista 2022g. Cruise industry in Europe. Viitattu : 1.12.2022. https://www.statista.com/topics/4211/cruise-industry-in-europe/#topicHeader__wrapper
- Statista 2022h. Foreign backgroud by region. Viitattu 1.12.2022. <https://www.statista.com/statistics/529471/finland-share-of-persons-with-foreign-background-by-region/>
- Statista 2022i. Carbon dioxide emissions worldwide in 2010 and 2021 by country. Viitattu: 21.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/270499/co2-emissions-in-selected-countries/>
- Statista 2022j. Most visited national museums and galleries in France. Viitattu: 21.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/995613/most-visited-national-museums-galleries-france/>
- Statista 2022k. Share of travelers that believe sustainable travel is important worldwide in 2022. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/1126996/traveler-attitudes-sustainability/>
- Statista 2022l. Market size of the ecotourism sector worldwide in 2019, with a forecast for 2027. Viitattu 23.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/1221034/ecotourism-market-size-global/>
- Statista 2022m. Number of arrivals in tourist accommodation in Finland from 2011 to 2021. Viitattu 23.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/435522/visitor-arrivals-in-finland/>
- Statista 2022n. Annual carbon dioxide emissions in Italy from 1970 to 2021. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/449779/co2-emissions-italy/>

- Statista 2022o. Most visited museums, archaeological areas, and similar cultural institutions in Italy from 2019 to 2021. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/651867/museums-highest-attendance-italy/>.
- Statista 2022p. Number of international tourist arrivals in the Italian municipality of Venice from 2011 to 2021. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/732572/international-tourist-arrivals-in-venice-italy/>
- Statista 2022q. Number of inbound foreign tourist arrivals in France from 2010 to 2018, by residency area. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/455108/number-of-inbound-tourist-arrivals-in-france/>
- Statista 2022r. Most visited museums worldwide 2019 – 2021. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/901072/museums-by-total-attendance-worldwide/>
- Statista 2022s. Visitors Louis Vuitton Foundation. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/995603/visitors-louis-vuitton-foundation-paris-france/>
- Statista 2022t. Museums worldwide. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.statista.com/topics/7489/museums-worldwide/#dossierKeyfigures>
- Statista 2022u. Most visited museums in Europe 2019-2020. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/747942/attendance-at-leading-museums-in-europe/>
- Statista 2022w. World heritage sites of Unesco in Europe. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/1080406/world-heritage-site-unesco-europe-by-country/>
- Statista 2022x. Cruise industry in Europe. Viitattu; 22.11.2022. https://www.statista.com/topics/4211/cruise-industry-in-europe/#topicHeader__wrapper
- Statista 2022y. Cruise ports in Baltics, Viitattu: 22.11.2022. <https://www.statista.com/statistics/1096880/cruise-ports-of-call-in-the-baltic/>
- Stiftung MyClimate 2022. My Climate hiilijalanjälkilaskuri. Viitattu: 28.11.2022. https://co2.myclimate.org/en/cruise_calculators/new
- Tallink-Silja 2022. Vastuullisesti – Sustainable Travel Finland. Viitattu: 28.11.2022. <https://fi.tallink.com/vastuullisesti-sustainable-travel-finland>
- Tallinn Design Week 2022. Official event page 2022. Viitattu: 22.11.2022. <https://www.tallinn.designweek.com/information>.
- Taideteollinen korkeakoulu 2022. Tutkimusmenetelmät. Virtuaaliyliopisto Viitattu 22.11.2022. http://www.uiah.fi/virtu/materiaalit/tuotetiede/html_files/1363_empiir.html
- TEA 2022. Official art and cultural centre main page. Viitattu; 22.11.2022. <https://teatenerife.es>
- Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos 2022. Kulttuuri: Mänttä -Vilppula 2021. Teaviisari. Viitattu: 22.11.2022 <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/tulokset?view=KUL&y=2022&r=KUNTA508&r=KOKOMAA&chartType=pointer&cmp=r>
- Textile Exchange 2022. Recycled claim global recycled standard. Viitattu: 28.11.2022. <https://textileexchange.org/recycled-claim-global-recycled-standard/>

- The Global Economy 2022. International tourism revenue ranking 2020. Viitattu 23.11.2022.
https://www.theglobaleconomy.com/rankings/international_tourism_revenue/
- The Glass 2022. Tapahtumatuotanto ja tilat Kämp Galleriassa. Viitattu 1.12.2022.
<https://theglass.fi/contact/>
- The Green Organization 2022. The Green organizationin viralliset sivut. Viitattu: 1.12.2022.
<https://www.thegreenorganisation.info>
- The Green World Awards 2022. The Green World Environment Awards. Viitattu: 1.12.2022.
<https://greenworldawards.com>
- The Rmn-GP 2022. Museum shops of Paris. Viitattu: 24.11.2022.
<https://www.boutiquesdemusees.fr/en/shop/museum/>
- The Timesreimagined 2022. Chun Kwang Young: Times Reimagined in collaboration with Stefano Boeri. A guide for students and researchers. Viitattu: 23.11.2022.
<https://www.timesreimagined.com> London: Sage.
- The University of Edinburg 2022. Gibbs reflective cycle. Viitattu: 24.11.2022.
<https://www.ed.ac.uk/reflection/reflectors-toolkit/reflecting-on-experience/gibbs-reflective-cycle>
- Thomas, Gary 2011. How to do your case study. A guide for students and researchers. London: Sage.
- Tilastokeskus 2022. Yhdyskuntajätteen määrä jatkoi kasvuaan 2020. Julkaisu 9.12.2021. Viitattu: 1.12.2022
https://www.stat.fi/til/jate/2020/13/jate_2020_13_2021-12-09_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus 2022b. Miesten ja naisten yöpyminen 2019 - 2021. Viitattu: 29.11.2022.
https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__smat/statfin_smat_pxt_133e.px/table/tableViewLayout1/
- Tilastokeskus 2022b. Keskimääräinen yöpyminen 2021. Viitattu: 29.11.2022.
https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__smat/statfin_smat_pxt_133e.px/table/tableViewLayout1/
- Trimarchi, Michele 2014. Curiosity and contemplation: a geography of culture. Viitattu: 21.11.2022. Tafter journal n.73 7/2014. <http://www.tafterjournal.it/2014/07/04/curiosity-and-contemplation-a-geography-of-culture/>
- Töttö, Pertti 2000. Pirullisen positivismin paluu: laadullisen ja määrällisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.
- Töyssy, Seppo & Vartiainen, Liisa & Viitanen, Pirjo 1999. Kuvataide. Visuaalisen kulttuurin käsikirja. Porvoo: WSOY.
- Unesco 2022. Sauna culture in Finland. Viitattu: 24.11.2022.
<https://ich.unesco.org/en/RL/sauna-culture-in-finland-01596>
- Universes in Universe 2022. Biennale di Venezia. Viitattu: 24.11.2022.
<https://universes.art/en/art-destinations/venice/biennale-di-venezia/arsenale>

- UNTWO 2022. Tourism and culture. Viitattu: 21.11.2022. <https://www.unwto.org/tourism-and-culture>
- UNTWO 2022b. Foreword of the secretary general. Viitattu: 21.11.2022. <https://www.unwto.org/reports/from-crisis-to-transformation/foreword-of-the-secretary-general.html>
- Unesco 2022. Gastronomic meal of French cultural heritage. Viitattu: 1.12.2022. <https://ich.unesco.org/en/RL/gastronomic-meal-of-the-french-00437>
- Unesco 2022b. World heritage of San Cristóbal del Laguna. Viitattu: 1.12.2022. <https://whc.unesco.org/en/list/929/>
- Valokuvataiteen museo 2022. Pohjoisen tuulet- valokuvanäyttely. 1.12.2022 <https://www.valokuvataiteenmuseo.fi/fi/nayttelyt/pohjoistuulen-metsa>
- Valtioneuvosto 2022. Yksityinen kulutus 2021. Viitattu:15.4.2022. <https://kestavakehitys.fi/-/yksityinen-kulutus-2021-suomalaisten-kulutuksen-hiilijalanjalki-on-pysynyt-liian-suurena>
- Valtioneuvosto 2022b. Kestävä kehitys. Viitattu: 29.5.2022. <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>
- Valtioneuvosto 2022c. Agenda2030. Viitattu: 22.11.2022. <https://kestavakehitys.fi/agenda-2030>
- Valtioneuvosto 2022d. Kestävän kehityksen toimikunta. Viitattu: 23.11.2022. <https://kestavakehitys.fi/toimikunta>
- Valtioneuvosto 2022. Maatalouden ilmastotyöstä päätös COP27-ilmastokokouksessa. Maa- ja metsätalousministeriö 21.11.2022 Viitattu 22.11.2022. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410837/maatalouden-ilmastotyosta-paatos-cop27-ilmastokokouksessa>
- Viking Line 2022. Kestävä matkailu. Viitattu: 29.11.2022. <https://www.vikingline.fi/valitse-matka/hyva-tietaa/kestava-matkailu/>
- Viking Line 2022b. Viking Gloryn matkustajat pääsevät nykytaiteen äärelle. Viking Line news 7.6.2022. <https://news.cision.com/fi/viking-line-abp/r/viking-gloryn-matkustajat-paasevat-nykytaiteen-aarelle---stefan-lindforsin-videoteos-autokannelle-va,c3544775>
- Visit Italy 2022. Sassi of Matera presents past and future. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.visititaly.eu/places-and-tours/sassi-of-matera-past-present-and-future>
- Visit Finland 2022. Visit Finland matkailuorganisaatio. Viitattu: 24.11.2022. <https://www.visitfinland.com>
- Visit Finland 2022b. Sustainable travel Finland destinations. Viitattu: 29.11.2022. <https://travel-trade.visitfinland.com/en/sustainability/>
- Westfordmill 2022. Westfordmill official site. Viitattu: 28.11.2022. <https://westfordmill.com>
- World Economic Forum 2022. Travel and tourism development index. Viitattu: 23.11.2022. <https://www.weforum.org/reports/travel-and-tourism-development-index-2021/digest>
- WWF Green Office 2022. Green office sertifiointi. Viitattu: 29.11.2022. <https://wwf.fi/greenoffice/>

Ympäristöministeriö 2022. Pariisin ilmastopöytäkirja. Viitattu: 1.12.2022. <https://ym.fi/pariisin-ilmastosopimus>

Ympäristöministeriö 2022b. Sitoumus 2050 ja Green Deal- sopimus. Viitattu: 20.11.2022. https://www.sitoumus2050.fi/fi_FI/web/sitoumus2050/autoala#/

LIITTEET

Liite 1

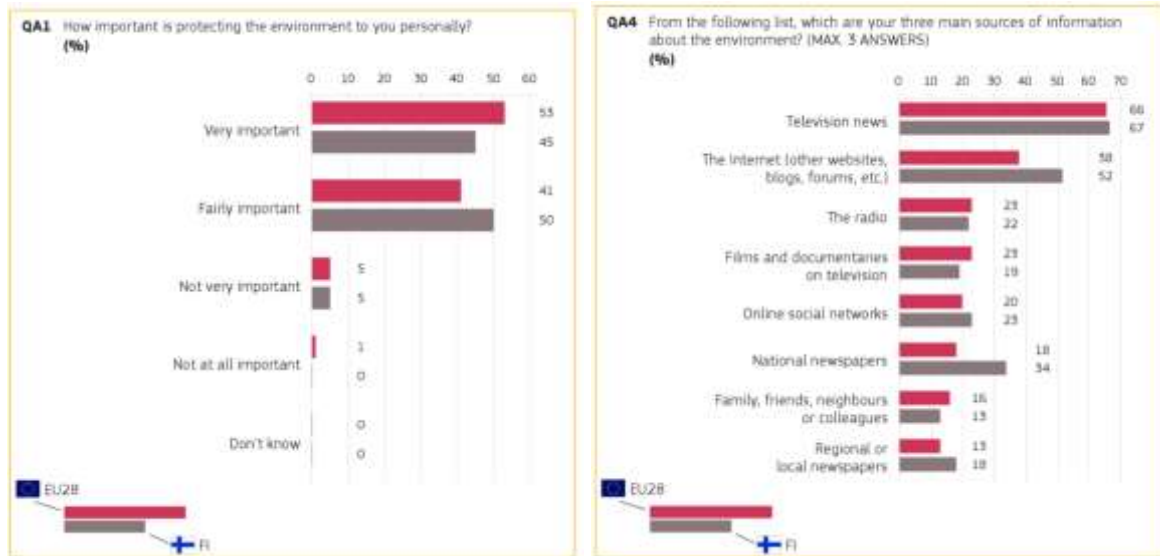
Euroopan Komission Eurobarometritutkimus 2020 - kansainvälinen teemahaastattelu suhtautumisesta ympäristöön

Hiilidioksidi (CO₂) on yksi haitallisimmista kasvihuonekaasuista, sillä sen lähteet liittyvät suurimmalta osalta ihmisen omaan toimintaan teollisuudessa, henkilö- ja tavarakuljetuksissa, lämmityksessä, metsien kaatamisessa ja teollisessa karjanlihantuotannossa. Vuonna 2020 Euroopan komission julkaisema laaja Eurobarometritutkimus antaa luotettavan informaation kansalaisten ympäristötietoudesta. (European Union 2022.)

Ympäristötietoisuus – Eurobarometrin tulokset 2020

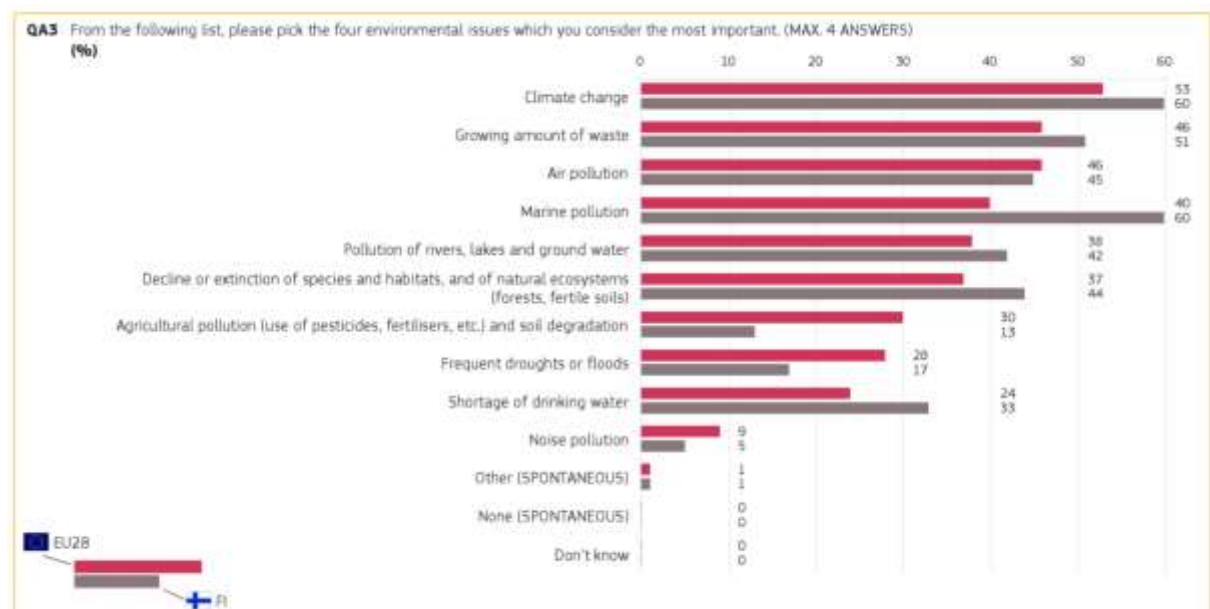
Eurobarometritutkimus, jossa oli haastateltu 27,489 kansalaista 28:ssa EU-maassa mukaan lukien Suomi (1007), osoitti **enemmistön pitävän ympäristönsuojelua tärkeänä ja yli puolet erittäin tärkeänä**. Lisäksi kolme neljäsosan mielestä ympäristöasiat vaikuttavat terveyteen ja jokapäiväiseen elämäänsä ja yli kahdeksan kymmenestä oli huolissaan tuotteissa olevien kemikaalien vaikutuksista: "Muuttamalla tapamme kuluttaa" ja "muuttamalla tapamme tuottaa ja käydä kauppaa" olivat yleisiä vastuullisuuteen tähtääviä toimenpiteitä, jossa vastuuta halutaan jakaa EU:n, hallituksien, yritysten ja yhteisöjen sekä kansalaisten kesken. (European Union 2022.)

Suomessa osalta tehty tutkimus osoitti, että **50 prosenttia piti omakohtaisia vastuullisuustoimia suhteellisen tärkeänä ja 45 prosenttia erittäin tärkeänä**, kun taas koko EU:ssa erittäin tärkeänä pitää jopa 53 prosenttia vastaajista. Televisio ja internet ovat tärkeimmät mediat, mistä kestäväyyteen liittyvää informaatiota saadaan (kuvio 1).

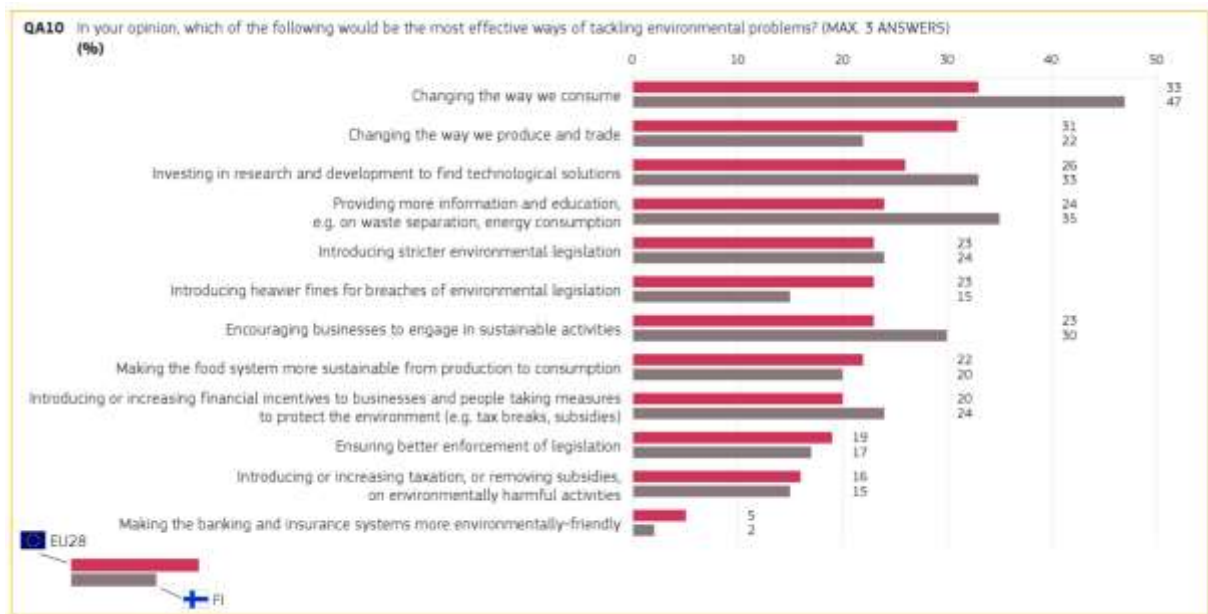
Kuvio 1. Ympäristöasioiden tärkeys ja ympäristöstä saadun informaation lähde Suomessa 2020. Grafiikka: European Union (2022).

Vastanneista **60 prosenttia piti ilmastonmuutosta ja merien saastumista ympäristönsuojelun kannalta tärkeimpinä asioina**, EU:ssa vastaavat arvot ovat 40 ja 53 prosenttia. Suomessa 44 - 51 prosentin mielestä jätevesien kasvu, vesistöjen saastuminen, ilmansaasteet ja ekosysteemin uhanalaisten lajien määrän kasvu ovat huolestuttavia asioita. EU:ssa oltiin huolestuneita myös lisääntyneestä kuivuudesta ja tulvista (kuvio 2).

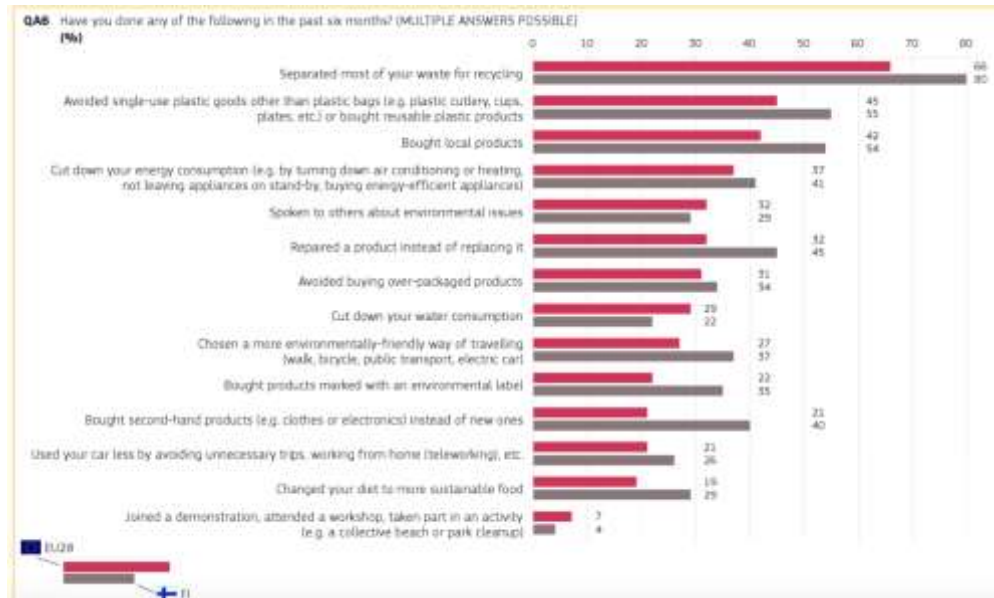
Kuvio 2. Tärkeimmät ympäristöön liittyvät asiat suomalaisten mielestä 2020. Grafiikka: European Union (2022).

Tutkimuksessa kysyttiin **tapoja vaikuttaa ympäristöömme: 47 prosentin mielestä tähän päästään muuttamalla kulutustottumuksia, 33 - 35 prosenttia painottaa uusien vihreiden teknologioiden kehittämistä sekä vastuullisuuden tähtäävän koulutuksen tärkeyttä.** Lisäksi Suomessa 30 prosenttia haluaa yritysten panostavan kestäväan kehitykseen, kun vastaavasti EU:ssa se on 23 prosentin mielestä tärkeää. Merkille pantavaa on, että EU:ssa pidetään tuottamiseen ja kaupankäyntiin liittyviä kestäviä toimia jopa 31 prosentin mielestä tärkeänä: tätä painottaa vain 21 prosenttia suomalaisista (kuvio 3).

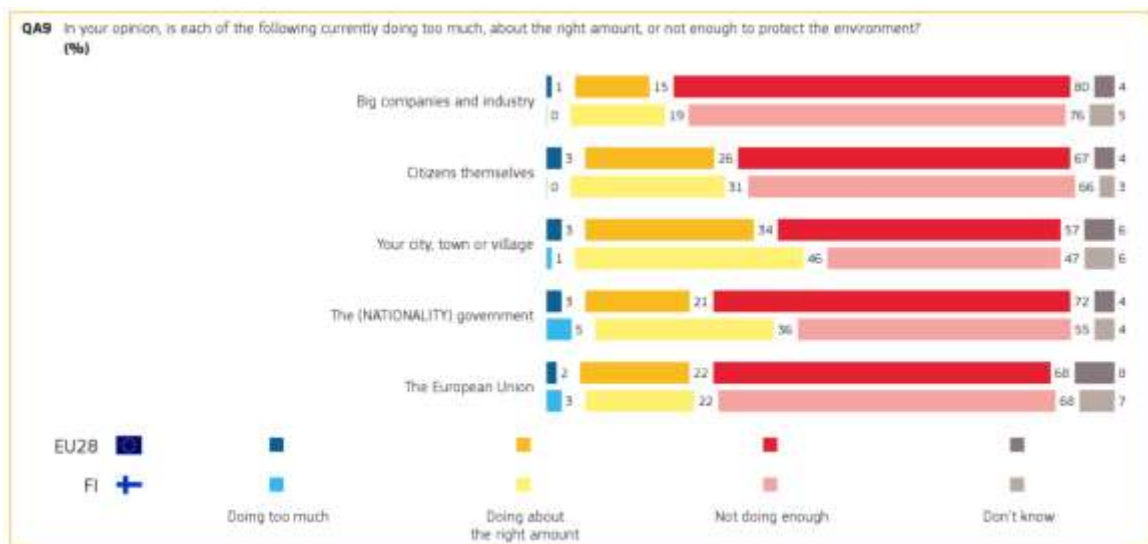
Kuvio 3. Suomalaisen omat henkilökohtaiset ympäristötoimenpiteet 2020. Grafiikka: European Union (2022).

Tutkittavilta kysyttiin myös viimeisen puolen vuoden aikana tekemiään henkilökohtaisia vastuullisuuden tähtäviä toimenpiteitä. **Jätteiden lajittelu, muovituotteiden käytön vähentäminen, tuotteen korjaaminen uuden ostamisen sijaan ja paikallisten tuotteiden suosiminen olivat tärkeimpiä henkilökohtaisia kestävyystoimia.** Lisäksi luontoa säästävien ekologisen kulkuvälineiden käyttö ja kierrätettyjen tuotteiden hankkiminen oli monelle tärkeää. Suomalaiset kuluttajat kokevat olevansa muuhun EU:hun nähden vastuullisempia. (kuvio 4).

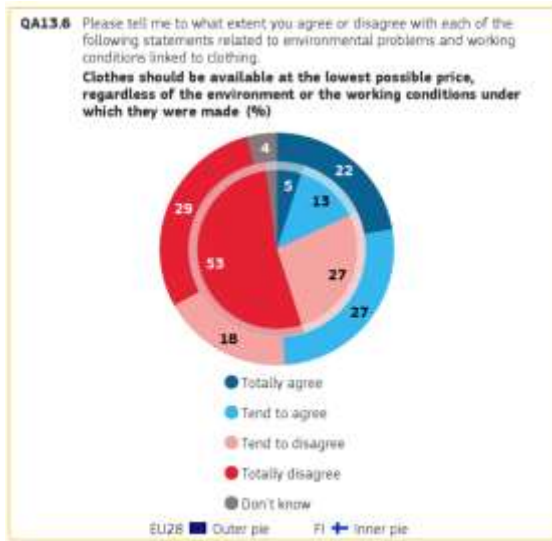
Kuvio 4. Suomalaisten puolen vuoden aikana tekemät ympäristöteot 2020. Grafiikka: European Union (2022).

Yleisesti ottaen **erilaisten organisaatioiden toimenpiteitä pidettiin selvästi riittämättöminä**, mutta Suomessa ollaan muuhun EU:hun verrattuna hiukan tyytyväisempiä. Kaupunkien ja kylien toimenpiteisiin oltiin kuitenkin eniten tyytyväisiä (kuvio 5).

Kuvio 5. Organisaatioiden ja yhteiskunnan merkitys kestävyys edistämisessä Suomessa 2020. Grafiikka: Eurobarometer (2022).

Vaateteollisuuden maailmanlaajuisiin ongelmiin saatiin vastauksia kysymällä mielipidettä, halutaanko vaatteet hankkia mahdollisimman edullisesti työoloista riippumatta. **Peräti 80 prosentia piti vääränä halpatyövoimalla tehtyjen ja huonoissa työoloissa tuotettujen tekstiilituotteiden ostamista** (kuvio 6).

Kuvio 6. Suomalaisten mielipide halpatyövoimalla tuotetuista vaatteista 2020. Grafiikka: European Union (2022).

Liite 2

KULTTUURIMATKAILUN AGENDA2030

Kestävää kulttuurimatkailua ohjaava toimintakonsepti

1) EI KÖYHYTTÄ:

- räätälöidyt tuotteet ja palvelut kaikkien budjeteille sopivaksi
- paikallisyhteisön sidosryhmät mukaan toimintaan ja verkostoituminen
- yhteistyö kansalaisjärjestöjen ja hyväntekeväisyysorganisaatioiden kanssa

2) EI NÄLKÄÄ:

- paikallisen tuotannon ja pienviljelyn tukeminen
- yhteistyö maatalousoppilaitosten ja -instituuttien kanssa

3) HYVÄ TERVEYS JA HYVINVOINTI:

- hyvinvointiretriittien ja terveysturmatkailun palveluiden kehittäminen
- nuorten ja vanhusten liikuntapalvelut ja -ohjelmat
- henkilökunnan työterveydenhuolto kaikille yhtäläinen

4) LAADUKAS KOULUTUS:

- oman henkilökunnan kurssitukset ja jatkokoulutukset
- harjoittelupaikkojen ja työssäoppimisen tarjoaminen
- yhteistyö oppilaitosten kanssa

5) TASA – ARVO:

- naisia mukaan päätöksentekoon ja hallintoon - vähintään 30 prosenttia
- samasta työstä kaikille sama palkka etuineen
- erilaisten yhteistyökumppaneiden suosiminen (ulkomaalaiset, vähemmistöt)

6) PUHDAS VESI JA VIEMÄRÖINTI:

- vesitehokkuus ja veden säästäminen kaikissa toiminnoissa
- vedenkäytön neuvonta matkailijoille ja tapahtumavieraille
- kemikaalien välttäminen – ekologiset tuotteet puhdistuksessa

7) KOHTUUHINTAINEN JA PUHDAS ENERGIA:

- energiatehokkuuteen panostaminen laitteistoissa ja lämmityksessä
- energian alkuperä oltava uusiutuvista lähteistä
- aurinkoenergian maksimaalinen käyttö toimitiloissa ja sähköajoneuvoihin investointi

8) HYVÄT TYÖOLOJAT JA TALOUSKASVU:

- uusiin ja nuoriin yrittäjähankkeisiin investoiminen
- yhteistyökumppaniksi vastuullisia Startup-yrityksiä tai aloittelevia ammattilaisia
- maahanmuuttajien ja siirtotyöläisten palkkaaminen samoilla eduilla kuin muutkin työntekijät

9) TEOLLISUUDEN, INNOVAATION JA INFRASTRUKTUURIN KEHITTÄMINEN:

- ympäristöliiketoimintaan panostaminen, joka tarkoittaa ympäristön pilaantumista estävää tai luonnonvaroja säästävää tuotantoa. Suomessa vuosina 2018–2020 luonnonvarojen hallintaan ympäristöliiketoiminnassa panosti liikevaihdeolosuhteisesti eniten ravitsemustoiminta, johon on tähdättävä myös muussa kulttuuritoiminnassa ja -matkailussa.

Lisätiedot: Mara 2022. Toimialan tutkimukset. Viitattu: 1.12.2022.
<https://www.mara.fi/toimiala/tutkimukset.html>

Mara 2022b. Matkailu- ja ravintola-alan hiilitiekartta loppuraportti 29.4.2020. Viitattu: 1.12.2022.
<https://www.mara.fi/media/toimiala/toimiala/matkailu-ja-ravintola-alan-hiilitiekartta-loppuraportti-29.4.2020.pdf>

- kestävään infrastruktuuriin panostaminen
- kaikki sidosryhmät mukaan kehitystyöhön
- vältetään lapsityö- tai halpatyövoimalla toimivia organisaatioita
- tietotekniikkateknologioiden käyttöönotto, kuten esineiden Internet (IoT), tekoäly (AI), robotiikka ja online kännykkäsovellukset: asiakaskokemusten parantaminen ja tehokkaammat toimintamallit. Erilaiset Digital Asset Management (DAM) - työkalut ja ohjelmistot auttavat organisaatioita luomaan itsenäisiä indeksoituja sisältöjä ja alustoja, joiden avulla yritykset ja yhteisöt voivat saavuttaa uusia ansaintamahdollisuuksia. Näitä ovat onlinepalvelu lisensioinnit, verkkokaupan maksut sekä erilaisilla tilaus- ja videopaketeilla.

10) EPÄARVOISUUDEN VÄHENTÄMINEN:

- paikallisyhteisön /alkuperäisväestön jäsenien rekrytointi ja koulutus
- yhteistyö erilaisten verkostojen kanssa tarjoten koulutusta ja valmennusta
- hyväntekeväisyysorganisaatioiden tuki ja harrasteryhmien sponsorointi

11) VASTUULLISET KAUPUNGIT JA YHTEISÖT:

- yhteistyö kaupunkien ja kuntien kanssa ympäristöllisissä, liikennöintiin ja kuljetuksiin liittyvissä asioissa, jotka minimoivat ympäristövaikutuksia ja tekevät kuljetuksista turvallisempaa sekä edullisempaa kaikille
- kestävä kaupunkikehitysyhteistyö
- paikallisten Startup-yritysten innovaatioiden tukeminen
- vastuullinen organisaatiollinen tuotanto ja kulutus; ajantasaisen tiedon hankinta.

Lisätiedot:

Statista 2022. World carbon dioxide emission by sector. Viitattu: 1.12.2022. <https://www.statista.com/statistics/276480/world-carbon-dioxide-emissions-by-sector/>

12) VASTUULLINEN KULUTTAMINEN JA TUOTTAMINEN:

- kulttuurimatkailutuotteiden ja -palveluiden sekä myytävien tuotteiden hiilijalanjäljen seurantatyökalujen käyttö ja raportointi
- uusien tuotteiden ja palveluiden kehittäminen kestävän kehityksen mukaisesti
- innovatiiviset liiketoimintamallit, joissa paikallinen tuotanto on keskiössä
- energian kulutuksen vähentäminen tuotannossa ja kierrätettävien materiaalien uudelleenkäyttö
- kuluttajien informointi: kehottaminen vastuulliseen kuluttamiseen
- jätteen vähentäminen
- ympäristömerkittyjen tuotteiden käyttäminen esim. EU ympäristömerkki

Lisätiedot: EU Ympäristömerkki 2022. Viitattu: 1.12.2022. <https://eu-ymparistomerkki.fi>

13) ILMASTOTOIMET:

- sähkösopimukset uusiutuvista lähteistä: aurinko-, tuuli- ja vesivoima
- energiatehokkaiden LED-valaisimien suosiminen
- vähän energiaa kuluttavat liikennemuodot: junaliikenne korvaamaan auto- ja lentoliikennettä
- logistiikan suunnittelu: vältetään lento- ja laivarahteja, suositetaan sähköllä kulkevia kuljetusautoja, valitaan vastuullisia logistiikkafirmoja yhteistyökumppaneiksi
- kestävään metsänhoitoon ja luonnonsuojeluun panostaminen

- ajankohtaisen tiedon hankinta: Suomen Valtioneuvosto tarjoaa ajankohtaista ilmastotietoa ja valistusta Kestävä Kehitys – verkkosivuillaan

14) ELÄMÄ VESISÄ:

- tuotteiden ja materiaalien elinkaaren seuraaminen
- muovituotteiden käytön lopettaminen: suositetaan ekologisia tuotteita
- vesiä vahingoittavien kemikaalien käytön lopettaminen: tilalle ekologiset tuotteet

15) ELÄMÄ MAALLA:

- ekosysteemien ja luonnonvarojen käytön älykäs hallinta ja seuranta. Kestävyyden ylläpitämiseksi Natura 2000 -verkoston tapahtumien seuranta ja mahdollinen informaatio myös vierailijoille. Lisäksi huolehditaan siitä, että luonto- ja kulttuuriarvot huomioidaan myös maankäytön suunnittelussa sekä yksityisten maanomistajien että yritysten toimesta: Natura-alueiden ihmisen rakentamien rakenteiden suunnittelussa on tiukat säännöt, joita on noudatettava. Lisätiedot:

Natura 2000. Natura 2000 alueet, Viitattu: 1.12.2022. <https://syke.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=831ac3d0ac444b78baf0eb1b68076e1a>

Natura 2000 verkosto. Viitattu: 1.12.2022. <https://ym.fi/natura-2000-verkosto>

Ympäristöministeriö 2022. Natura 2000 verkosto. Viitattu: 20.5.2022. <https://ym.fi/natura-2000-verkosto>

Ely-Keskus 2022. Luonnonsuojelu. Viitattu: 20.5.2022. <https://www.ely-keskus.fi/luonnonsuojelu>

European Union 2022. Natura 2000 - Provisions Art 6 Nov 2019. Viitattu: 1.12.2022.

https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/art6/Provisions_Art_6_nov_2018_fi.pdf

- ekomatkailu: kuluttajille tietoa oikeasta käyttäytymisestä metsissä tai luonnonalueilla vieraillessaan sekä ympäristöarvoista informointi
- vuorovaikutus paikallisten kulttuurien kanssa

16) RAUHA, OIKEUDENMUKAISUUS JA VAHVA YHTEISKUNTA:

- laillinen toiminta ja määräysten noudattaminen niin yritystoiminnoissa kuin henkilöstöasioissa
- suvaitsevaisuus: eri kulttuurien ja uskontojen arvostaminen

17) YHTEISTYÖ TAVOITTEISIIN PÄÄSEMISEKSI:

- paikallinen ja kansainvälinen yhteistyö eri sidosryhmien kanssa

- tiedon ja asiantuntemuksen jakaminen kuluttajille ja yhteistyökumppaneille
- julkisten ja yksityisten sektoreiden kumppanuuksien vahvistaminen
- eettisesti vastuullisen kulttuurimatkailun edistäminen kansainvälisesti
- yhteistyö vastuullisesti toimivien organisaatioiden kanssa. Kansainvälisesti tunnetuin neuvoa antava kulttuurijärjestö on Julie's Bicycle järjestö (2007), joka kannustaa erilaisia taiteen ja kulttuurin toimijoita vastuullisuuteen. Se tekee yhteistyötä yli 2000 organisaation kanssa kansainvälisesti ilmastokriisin ehkäisemiseksi. Yksi järjestössä toimiva suomalainen organisaatio on Frame Contemporary Art Finland, joka on nykytaiteen asiantuntijaorganisaatio ja tiedotuskeskus. Heidän missionaan on suomalaisen nykytaiteen aseman edistäminen yhteistyössä kotimaisten ja ulkomaisten nykytaiteen ammattilaisten välillä. Frame myöntää paljon apurahoja erilaisille projekteille ja yksittäisille taiteilijoille, joista suurin osa myönnetään erilaisiin ulkomailla toteutettaviin näyttelyihin ja tapahtumiin, joissa mukana on suomalainen taiteilija. Venetsian taidebiennaalin Aalto-paviljongin taidetuotanto on Framen suurin kansainvälinen hanke ja se järjestetään joka toinen vuosi. Kotimaassa uusimpana projektina on Kuvataiteen talon perustaminen Helsinkiin.

Lisätiedot:

Frame Contemporary Art Finland 2022. Nykytaiteen asiantuntijaorganisaatio. Viitattu 1.12.2022. <https://frame-finland.fi/>